

శ్రీ

ఉ షా నా ట క ము

స టి ప్ప ణ ము.

వే ద ము - వేంకటరాయశాస్త్రి

విరచితము.

విదవ ముద్రణము.

చంద్రికాముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి లండ్ ప్రెస్,

4. మల్లికేశ్వరగుడిసందు, లింగినెట్టివీధి

ఓ. టి. వుడరాసు.

1945

All Rights Reserved.

[వెల రు 1.40

విజ్ఞాపనము.

ప్రౌఢజనైకవేద్యరసం బగు ప్రతాపరుద్రీయనాటకము
వలెగాక కోమలమతిసుగమం బగు గృశ్యప్రబంధం బొకటి
అధ్యర్థయామ మాత్ర ప్రయోజనీయము నిర్మించి యివ్వని,
నన్ను, విక్రమసింహపు ర్యాంధ్రభాషాభిమానిసమాజమువా
రును మదరాసు విద్యవ్తనోరంజనీసమాజమువారును కోరగా,
వారిప్రణయము నొప్పరికింపజాలక, నాకుం బ్రతిభయు తీరి
కయు లేమికి అనుగుణంబుగా, ఈ చిన్నిరూపకమును రచించి
నాడను గుణదోషనిర్ణయమునకు విపులహృదయు లగువిద్వాం
సులు ప్రమాణము.

వేదము - వేంకటరాయశాస్త్రి.

డి. 1, మే, 1901.

శ్రీ

ఈ నాటకమును

వీడాగానకలానారదులును

సాంగవేదములం దధీతులును సర్వదర్శనములందు నదీష్టులును
సంస్కృత ప్రాకృతాంధ్ర ద్రావిడ కర్ణాట మహారాష్ట్రాంధ్రీయ గ్రీక లాటి
నాట్యహైదశ భాషా లక్ష్యలక్షణభిజ్ఞ సార్వభౌములును
ద్రావిడభాషా వైలాలజీ దర్శన ప్రథమ ప్రవర్తకులును,
మదరాస్ ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీ వైలాలజీ ప్రాక్తన భాషా మహాపాఠ్యాయులును,
బోధి సత్త్వ కల్ప లును

అగు

నన్నెత్తరత్నము

తాత వెల్లిమి తాదార్

శ్రీయుత శేషగిరిశాస్త్రిలు ఎమ్. ఏ. గారి

కీర్తిమూర్తికి

నమస్కరించి నాడను.

వే. వేం.

నాటకపాత్రములు.

పురుషులు.

సూత్రధారుడు.

నలహాబారుడు.

బాణుడు.

కుంభాండుడు. — బాణునిమంత్రి.

అహోదనుడు. — బాణపుత్రుడు.

గంభీరవేది. — ఉన్నకై బాణుడు దుద్దేశించిన వరుడు.

ప్రతీహరి.

హాహా హూహూవులు. — గంధర్వులు.

అగ్ని, ఆదిత్యుడు, వాయువు, చంద్రుడు.

అనిరుద్ధుడు. — కథానాయకుడు.

విదూషకుడు.

కంచుకి.

పురుషుడు. — (కారాగృహసేవకుడు.)

కోపురము నాయకుడు. పతాకానాయకుడు.

శ్రీకృష్ణుడు.

శివజ్వరము, విష్ణుజ్వరము.

ఇంద్రుడు.

స్త్రీలు.

నటి.

రాణి. — (బాణునిభార్య.)

ఉష. — బాణునిత, కథానాయిక.

చిత్రరేఖ. — కుంభాండునిత, ఉపనాయిక.

కలేణుక. — ఉపాధాత్రేయి.

మదనిక, మమిదిక. — ఉషచెలులు.

రంభ, ఉర్వశి, మేనక.

ఋంభరిక, కీరవాణి. — ద్వారకలో ఉద్వాసపాలికలు.

రుక్మిణి.

శ్రీ ఉ ప.

ఉ. శ్రీరమణాత్మచోదని వశీకృతబాణసుతాభిసారునికా
మానుకుమారినికా బలిరమామహితాసురభూవిహారునికా
గోరకధన్వికూటసుషిఁ గోపుర మెవ్వతె నిల్చి కాచె నా
కారిక పల్కుఁగాత సకసస్వరసంపద మీఱ భద్రముల్. ౧
(సాంధ్యంతమున)

సూత్రధారుఁడు. — చాలును. అతివిస్తర మేల ? ఆర్యా,

నటి — [ప్రవేశించి] ఏమిదీక్షము ఆర్యభూతా ?

సూత్ర. — ఆర్యమిశ్రులు దీక్ష చే కనఁగోరుచున్నారు.

నటి. — ఆహాహా! మనకు పండియు మంచికాలము వచ్చినది, ఆర్యభూతా.

సూత్ర. — మఱి యీ యార్యమిశ్రులకు శ్రీవేంకటరాయకాస్త్రలవారి
ప్రబంధంబుపై నింకమక్కువకుం గతం బెఱుంగుదువా ?

౧. పద్మిమ. — శ్రీపతియగు నారాయణునికి మనోహరుఁడును, తన్ను
బాణభుక్తియయిన యువ పలచి తనకై ఇల్లు వదిలి విశాంతభూమిలకు
వచ్చునట్లుగా పేసిగొని, అలిచక్రవర్తియుక్క సంపదచేత మహానీయుము లయిన
పాతాళ ప్రదేశములందు విహరించినవాఁడును, అయిన ప్రద్యుమ్నపుత్రుని
అనిరుద్ధుని ఆపాతాళమార్గ మయి ప్రద్యుమ్నకూటమనెడి ఋర్వశగుహయందు
నిశానకాదేవి గోపురము నిల్వినదియుం బోలె వెలసియుండి ఆబాణాదులవలన
నుండి గడించినచో ఆకారికాదేవి (గోరవంక యని పిల్లేడు) మధుర మయిన
కంతస్వరముతో నాట్య ప్రయోగమునకు సామాజికలకును కవికిని శుభములను
దలఁకుచుగాపున.

ఆర్యమిశ్రులు = విద్వాంసులయిన పెద్దలు.

నటి.—ఎటుగ కేమి ఆర్యపుత్ర, వక్కాణించెద వినుము.

సీ. ఛాత్రసాహస్రప్రచారంబుగా నాట | కములు దన్నిగమంబు గఱపినారు,
సర్వజ్ఞ సింగమసార్యభౌమునిగడ్డ | యుక్తివదొరమని కెక్కినారు,
హూణరూపకరసంబుదరంబు నిండార | ద్రావిడమునఁ ద్రేచి తినిసినారు,
టాటోటుంగవులు పటాపంచలై మాయ | గాంచిక వాటి కర్పించినారు,
*[బల్లారిభవ కవిపండితసంఘంబు | మదరాసులో రూఢుమాసినారు,]

తే. కాళిదాసుకకుంజల వేలినారు,

మించిన ప్రతాపకృతిని నిర్మించినారు,

తగదొఱో శాస్త్రీగారి గ్రంథమును గోర

మహిత పట్టు పరాయణ మనసులకు.

అ

సూత్ర.—బలి! బలి! రసజ్ఞువుగదా. మణి యిపు డీనాటకము నాడుదు
మనకుం గలుగుకీర్తిచే మనపాత్రము లెల్ల నేమగుదురో!

నటి.—పంచదారబొమ్మ లగుదురు; కాని, పీమలు పట్టపు లే. సరియి
కాని, ఇక్కాలమున కవితాకామిని పండితులకడకు సచ్చుట లేదే. ఈమనీషి
కడకుమాత్రము ఎట్లు వచ్చినదో!

అ ప.—ఛాత్ర=శిష్యు. తన్నిగమంబు=అనాటకముల లక్షణమును.
గఱపినారు=నేర్పినారు. సర్వజ్ఞ సింగమనీడు వేంకటగిరి సంఘానము నేలుచున్న
శ్రీ శ్రీ రాజగోపాలకృష్ణ యాచేంద్ర మహారాజావారి పూర్వలలో మన
నీయుండు, సర్వవిద్యాభిశారదుండు. హూణరూపకరసంబు = వేషస్వయరు
లొనగువారి యింగ్లీషు నాటకములందలి రసము. కాంచిక=విమర్శర
గ్రంథమాలికను. మహిత...లకు=పూజిత మయిన యర్థమందు ఆసక్తి మైన
మనస్సు గలవారికి.

* [ఈపంక్తి శాస్త్రులనారు తర్వాత చేర్చినారు.]

పంచదార=కీర్తి తెలుపుగాన దానివ్యాప్తి పత తెల్ల నగుదురని భావము.
మనీషి=విద్వాంసుండు.

నూత్రం—ఎట్లు వచ్చినదో, పదియైదవ విభాగము.

తే. కళ నురగుదేని, తనఃత్యక్ములఁ గృతులఁ
జూచి విని నుచ్చు చతుగుల సుస్థిత భరము ;
విధ మడుగుదేని, వలగాచవేదం తెగించి

కలియదొరపట్టి నిదె రంభ గవనినట్లు.

3

అని నిష్క్రమింతురు

ప్రస్తావన సమాప్తము.

3 ప. —కవితాకామిని ఈమరీషికడకు వచ్చినందులకు నీవు కారణ మడిగదవో విధ మడిగదవో ? కారణ మేమనగా,—వీరి శిశువు లయిన గ్రంథములను చూచి విని సంతోషించెడి సామాజికములు చేసికొన్న పుణ్య రాశియే కారణము. విధ మేదనంగా—ఇది ఈరంభ కుచేరపుట్టిన నలకూట రుని తా వలది మన్నభోగ్యవనచే కట్టిగొని వచ్చి కూడిన విధమే ఈయనకు కవితాకామిని వచ్చి కూడినవిధము.

శుద్ధ విష్కంభము.

స్థలకము:—అలక, ప్రశంభము.

సలకూబరుడు ప్రవేశించును.

సల.—[ఉద్భవ మవలొకించుచు]

క. చల్లనివెలుగని యీజా

బిల్లిని డాసితిని; గండుపేటిపాదరే

యిల్లయి, రేలక మంటలు

సల్లెడుసోకు డిడి; దీనిచదురులు దెలిసెన్.

౪

హా! రంభ లేక సలకూబరుడు కల్ల గదా!

రంభ:—[ప్రవేశించి] కలిమిసామివట్టి లేక రంభమాత్రము కల్ల గాదా? అది సరిగాని, ఏది మంటలు సల్లుచున్నవి?

సల.—ఈచంద్రకరములు, నీవు లేనితఱిని, నానిొదికి.

రంభ:—ఇది మహాపకారులు గదా! ఇది గదా అమరావతిసుండి నన్నిటకుం ద్రోచినవి!

సల.—మఱి యీకడ వేల గలిగినది?

రంభ:—'ఎట్లు గండము తప్పించుకొని వచ్చితివి?' అని యడుగుము.

సల.—వడిపడి చూచాయెగా వివరింపుము.

చల్లనివెలుగు రని యీ చంద్రునిఁ గూర్చి వచ్చితిని. ఇది చంద్రుఁడు గాఁడు, మఱేమనఁగా, మచ్చ యనెడు పొదలొ నివసించి మంటలు మండెడు కొఱవిదయ్యము. ఇదె దీని టక్కు. నాకు బోధపడినది.

లేచాసలమునకు=లేచాన్నకి. హరశ్రేష్ఠములలో శివునికన్నలలో (శివునికి చంద్ర సూర్యగ్నులు కన్నలు గదా.) పాకకాననుఁడు ఇంద్రుఁడు.

రంభ.—నేడు దేవేంద్రుం డోలగంబుండెను. మే మాడుచుంటిమి. దిక్పాలు దెప్పగును రాలేదు. వీల యని యింద్రుడు కత మరయుచుండగా అశ్వంకవిన్మిత రూపు లిరువురు ప్రవేశించిరి. అనురు లనుగొని మహేంద్రుడు వజ్ర మెత్తగా, వారు 'నే నగ్నిని,' 'నే నాదిత్యుండను,' అని తెల్పుకొని శరణుపేడిరి. ఇంద్రుడు వికృతికి కారణ మడుగఁగా వారు 'బాణాసురుని కపా నలమునకు మఱి యిట్లుండెతిమి, మధ్యుఁ గావఁజేసి 'మే మింక హరిశేత్రము లలో' డాఁగి వెలుండము.' అనిరి. అంతఁ బోక కానములు 'మీ కాశరణమేని కలగు. ఇంక బాణుండు శనవేయి నేతులతో' ను నాపేయకన్నలనుం బెఱికి పేయును, నాకు దిక్కెల్లవరు? అని గట్టియు దిమిఁ తల్లడల్లఁగా, అదఱును—

నల.—[గొప్పచు] 'మీ పాదలే శరణ నుని సేవ్యునిచిరా ?

రంభ.—[గొప్పచు.] 'అవును, నీ దిక్కు సేవ్యయించిరి.

నల.—[గొప్పచు] 'గిన్నియుం బోమ్ము నని మీరు భయపడతిరా ?

రంభ.—[నలకూబునికి కప్పుచు పేట మిచ్చుచు] 'మేము బాణక పోగ్నికి భయపడి మావలనఁ గా దుంటిమి. పారివలన నేకాపమేని భరింతు మంటిమి.

నల.—నుటి యి గండము మీ కెట్లు వచ్చిందని ?

రంభ.—అనుకంపమానమానము లయిన నారదముసీంద్రులవలన.

నల.—ఎట్లు ?

రంభ.—జనగుహమున పా రవ్వటికి విచ్చేసి నక్కరులై కాళ్ళ మడిగి విరి, ప్రణాళల మధ్యగ గనకరించి బాణకపోవిప్పు య మావలనం గా దని తెలిసి, నారాయణుండఁ కరణ మని గూనతిచ్చిరి.

పాపేటము=చంపకము. అనుకంపమాన ము=నదులుకనికరించుచున్న మనస్సుకలవారు. ప్రణాళక= ననుక్కుగించిన వార మగు, గురు పురస్కరులై = బృహస్పతి ముంగి పోవువాఁడుగాఁగలవారై. కల కాంభోనిధి= పాల నముప్రమునకు.

నల. — మణి యిపు డందఱును గురుపురస్కరులై కలకాంభానిధిని
చోయిరా ?

రంభ. — వా రట్లే సమకట్టిగాని, —

నల. — మఱి యేమి ?

రంభ. — నుట సారదులవారు వారించి యిట్లు తెరువు చెప్పిరి. —
ద్వారక నున్న వాఁ డిపుడు దానవకాలుఁడు వాసుదేవుఁ డై;
మారునిసారు మెచ్చనినుమారి యుపాఖ్య వెలుంగు దాయకుఁ ;
మీరు ము కారిపొట్టునికి మీ మురిపుట్టుని స్వాస్థ్య సంగముఁ
గూరుపగ య్యి ; మీయెడను గొట్టున వేలుపులయ తీరదెసఁ . ౫
ఇట్లు బోధించి నారదులవారు మా ప్రణతులు గైకొని యంకర్థాన మైరి.

నల. — మఱి యంద్రుదులు ?

రంభ. — ఇంద్రులు మదనునిం దలంచిరి. అఁడు నొక్కారంబులు
మీఱ సజివారుఁడై యురుఁడెను.

నల. — అంతట ?

రంభ. — అంతట సగ్నాదిత్యపురుషులు లాతని ని ట్లుగ్గడించిరి: —
“ఓయి మనోభవుడా,

౫ ప. — అసురసంహారఁడయిన నారాయణమూర్తి ఇప్పుడు వసుజేన
భుక్తుఁడుగా జనించి శ్రీ కృష్ణరూపమున ద్వారకాపురములో నున్నాఁడు.
మీవైరి యగు బాణాసురునికి మన్నఁభుని సౌందర్యమొను నయితము మెచ్చునో
నట్టి కూతురు ఈయనుకన్య కలదు. మీరు కృష్ణ పొట్టునిగి అరియఁగనికని
మీవైరికూతు రయిన యీ యనుకన్య కలలో పొందును ఖటియింపుడు ;
అందువయి మీ దుశిఖము తిత్తు జామే వీటిపోవును. — ఆ శ్రీ కృష్ణునివారే దీర్తు
రనుట.

అదిత్య పురుషులు = సూర్యుఁడును సోమఁడును. ఉగ్గడించిరి =
స్తురించిరి

మత్త నాదుకీలలు సున్న నీయరుణప్రవాళముముందటా ;
 నాదువెల్లులు సున్న నీతరుణంపు మొల్లలముందటా ;
 నాదురజ్రము సున్న నీపికనాదభల్లముముందటా ;
 నీదుప్రాభవ మెట్టిదో నవనీత చోరుప్రియాత్తజా !” ౬

ఇట్లు నచ్చికబుచ్చిక యిచ్చకంబుల మచ్చు జల్లి శార్వముం దెరిపి, ఉషం
 గోదలం జేసికొ మ్మని వేడిరి.

నల.—ఇక నీవు చెప్పనేల ? ఉష తనకోడ లనగానే ఉప్పొంగి
 మాటు నలంకక మారు దంగీకరించెను.

రంభ.—అట్లే,

నల.—బాపురే ! ముందు స్వారస్య మున్నది ! అనంతరము ?

రంభ.—అట్లు బాపితపకాలంబున దివియంద యొండి శాయవ్యూహ
 విద్యాప్రభావంబున బాసగ్నిహంబుం గొలుచుచున్న యింద్రదులు ప్రాప్త
 పరుండ వచ్చు బాణుని యథాభూర్వ మచ్ఛంబునం గొలువ శాయబాహు
 శ్యోపనంహారదులై యనురణాకంబున కరిగిరి. ఉర్వశ్యాదులను హాహాహూ
 హూవులును వారిచే యనుగమించిరి. నే నటం జంద్రపాదభాడిత నై యిటం
 బ్రంజనాయకు నొడిం బడితిని.

౬ ప.—కీలలు=మంటలు, అరుణ ప్రవాళము=వెల్లులు. తరుణంపు
 మొల్లల = లేతమల్లభూవుల.

వజ్రము=వజ్రగ్రంథము. పిక...ము=కోకిలహంత యనెడు అల్లెము.
 నవ...కా = పన్నదొంగ యనునగు పుచ్చుండా — మన్మథుండా అనుట — నీవు
 భూలోకముందు పరివేదితమనెనున్న దని సూచించుటయిది.

శాయ వ్యూహ పద్య = దేహములను అనేకములనుగా పేసికొన సాధన
 మనున యొగవిద్య. అచ్ఛటంబున = కేవలములేక. శాయ...లై = పక్క
 దేహముల... ఇట్లు... గడవగినట్లు. చంద్ర...నై = చంద్రకిరణము
 లచే బొట్టబడినదన నైచంద్రుడై కాళ్ళతో తిన్నగా జరిగెను.

నల. — బలి బలి !

క. మంటలసోఁ కై న న్నపు

డంటి యెరియఁ జేసి, యిప్పు డన్యతాపుష్కళిన్

గెంటి మనుచు నీకొంటెను

దుంటవిలుతుమామ కెరఁగుదున్ భక్తిమెయిన్ 2

రెంభ. —

క. బాణునికొలుపున కల గీ

ర్వాణులు సన, మనము పంచబాణుకొలుపున్

ప్రాణేశ రమ్మ పోదము ;

నాణెం బిది గాదొ యట్లు నలుఁగుటకంటెన్ ? ౩

[అని సమ్మ)మింతురు.

శుద్ధవిష్కంభము ముగిసివచ్చి.

2 ప — తుంటవిలుతుమామగిన్ = మనస్సును మనమాను యులుగ
యీచంద్రునికి. ఎరఁగుదున్ = నమస్కారము చేసెదను.

ప్రథమాంకము.

స్థలకము.—శోణపురి, బాణస్వాగతమందపము.

బాణుఁడు నుంభాండుఁడును ప్రవేశించి

యథోచిత ముదాహరింపఁజూచుదురు.

అగ్నివాయుద్వానిత్యాదిపరివారము యాథార్థము నిలిచి కొలుచుచుండును.

కుంభా.—అనురథక్రవర్తి, శ్రీజగదీశతీ, విభవవారికహస్తకారము
విని యాశ్చర్యపడుచుంటిమి. పరములు విన్నవేయగుదుమో!

బాణు.—మంత్రిసత్తమ! కుంభాండో,

క. బాణుఁడునువేరహహ! వి

న్నాణంబుగ నాకు నీడిరి నాతలిపండ్రిలో ;

తాణగతి ముందలక క యును

పోటిమి గుఱుఁగఁపొక మంత్రిముఖ్యుడవుగదా. F

ఏరీ మనవా రందఱు?

రాణి, అప్రకృతమందలి, ఉపచిత్రరేఖ, గంభీరవేదియుఁ,

ప్రవేశింతురు.

రాణి.—ప్రాజ్ఞేశ్వరులను ప్రణామము. [అని ప్రవేశించి] ఆర్యశ్రుతిని
శుభదర్శనముచే కృతార్థురాలను.

బాణు.—రారమ్మ, ప్రియసీ, ఇటుఁ గూర్చుండుము.

[రాణి కూర్చుండును.

అప్ర.—అప్రకృతమందను నా యనగారి సోదములకు ప్రణమిల్లుచున్నాను.

[అని ప్రణమిల్లును.

F వ. — నిన్నాణంబు = నేర్పు. ఇడిగి = పెట్టినారు. ప్రణమిల్లును =
మ్రోక్షును.

బాబు.—రా వోయి, నాయనా, రా కూర్చుండు.

[అట్లొకడనుడు కూర్చుండును.

ఉప.—నాయనగారిపాదములకు ఉప ప్రణమిల్లుచున్నది.

[అని యట్లు చేయును.

బాబు.—రా, అమ్మా, రా. [అని దగ్గఱ కూర్చుండఁ బెట్టికొనును.

చిత్ర.—మామగారిపాదములకు చిత్ర శ్రేణు మ్రొక్కుచున్నాను.

[అని మ్రొక్కును.

బాబు.—కల్యాణము, కల్యాణము, కూర్చుండుము, నీ చెవికడనే.

[చిత్ర శ్రేణి ఉపకడం కూర్చుండును.

గంభీ.—మామగారిపాదములకు గంభీరవేదిని మ్రొక్కుచున్నాను.

[అని యట్లు చేయును.

బాబు.—కల్యాణము కల్యాణము, కూర్చుండుము.

[గంభీరవేది కూర్చుండును.

బాబు.—మరి త్రిపుంగనా, మనవా రందఱు శ్రీమమా !

మంభా.—నీలినవారిప్రతాపము కాదుమండ శ్రీమము గా శ్రీమి ?

బాబు.—దేవతలు మిమ్ము చక్కఁగా కొలుచుచున్నారా ?

మంభా.—కొలుచుచున్నారు ; అనుకంపనీయులు.

బాబు.—ఉ. [అట్లొకడం గూర్చి] వత్సా, నీవు మాకవకాల మెల్ల నేమి నేయు చుంటిని ?

అష్ట.—గురువర్యులను శ్రీమచ్ఛ్రీచార్యులను శుశ్రూషించుచుంటిని.

మంభా.—దానవేంద్ర,

ప్రొడిక బాలుఁ డీతండు భార్గవుని శుశ్రూషించి, పేదంగులు
వేదాంగంబులుఁ బంచలక్షణపురావృత్తంబులు నేర్చి, యీ

హాదం బొజ్జకు జేసి, సాగ్గితనిజాహ్లాదాఖ్యుడై, 'వత్స ప్రాగం హాదానూనుడవోదా' పంచు వరముం బ్రాపించె దద్యాక్కునక.

బాబు.—వంశమునకు గీర్తి చెచ్చితిని వత్స.

అహ్లా.—మహానుగ్రహము, మహానుగ్రహము.

ప్రతీహారి — [ప్రవేశించి] జయము జయము జగదీశ్వరులకు. స్వర్ణేశ్వరులు మేళమై సాక్షుసేవార్థము వచ్చియున్నారు.

కుంభా.—దానవనాథ, మంగళార్థము వారికి సేవకు నెల వాసంగ పలయును.

బాబు.—చుంచెది.

[ప్రతీహారి వెలువడి రంభాదులను దోడ్కొనివచ్చి నిడికిపోవును. రంభాదులు బాబునికి మ్రొక్కి నిలుతురు.

బాబు.—ఎవ రెవరే మీరు ?

రంభ.— (సాంబరహకము)

సామి, నీదాసి నే, గాటుపరు రంభి యిది శ్రీకృష్ణుల నన్ను ననురేంద్ర.

ఉర్వశి —

సామి, నీదాసి నే, స్వర్ణసిత సుర్వశిని, నల్పుడును లాగ్య మనురేంద్ర.

మేనక —

సామి, నీదాసి నే, సంక్రాంతి, మేనకను, స్వాంశజాండు మెచ్చు నను దేవా.

రంభ.—(శ్రీ) 'కృష్ణాంకం'. భర్తృహనికామగ్రాచార్యుని. కంచ లక్షణ పురావృత్తములు. అంబుం శ్రీకృష్ణములను. ద్విమిత్రా గురువునకు. సాక్షి... అంబుం దానది నివసించు సార్థము చేసి. అనూనుడవు తక్కువ కానివండవు.

హా హా హహా హూ వు లు.—

సామి, సంగీతిలో సల్పితి మొకేంతపని, సాకతము వేడెనము నేవా. ౧౧

బాణు.—అడుదురుగాని. ఓగి ఆగ్ని, ఈమంభి"ండాదులు విన మూతప
స్పృశ పల్లింపుము. [నివ్వల్లించి] ఏమిరా నీ విట్లు బొగ్గనల నల్లఁబడి నాడవు?
అ గ్ని —[హుక్కొగ్గొట్టము నజరుమాపుచు కేలఁబూసి]

బాసనములోన నెపుడొక, నానినవే పైచినారు నాకుం గల్జెల్,
దానం గడుం బొగచూయడం, నే నల్లగ బొగ్గ నైతి నిర్బంధీనా.

బాణు.—ఏమిరా, వాడూ, నీ వేల ప్రియ్య యుండునుంటివి?

[అని వాయువును కోట్ట నుంకంచుచున్నాడు.

వా యు వు.—[అమితముగా విజృంభించి, నెయితిపురినిసంకల్ప బీచుచు
అత్తగతము] అహ! నేను కోరినప్రశ్నయే వచ్చినది! ధౌర్జ్యము పనినం
గాక. [ప్రకాశము] లోకనాయకా,

ఆ. ఊది యూది బుగ్గ లోపరిబూనెల్లె,

బుంగ తై, మఱింత బూపటింక

బెద్దసిద్ధలట్లు పెరిగి చీలినవయ్య,

కుట్టుకొంటి నయ్య కొట్టకయ్య. ౧౩

బాణు.—[నిర్వర్ణించి కల యూచి] మంచిది ; చక్కగా నీవుము.
మఱి, వా డెక్కడరా మితలమానిసి వేగంటిసిసాసి ?

వాయు.—మరుణామీద కోపుర మున్నాఁడు దేవరా.

౧౧ ప.—కౌశములకొకకర్తలయందు. స్వర్వనికకొకస్వర్గస్థిని.
లాస్యమునల్పదును = అటలో నేర్పరిని. సంస్కృతను = ప్రఖ్యాతి కలదానను.
స్వాంతజాఁడు=మన్న భుండు. సాకతము=అనుగ్రహము.

౧౨ ప.—బాసనము=పంటయల్లు. నిర్బంధీనా=దేవికలకు భయంకరుం
డా. ధౌర్జ్యము=కపటము.

బాబు.—ఊ. ఓరీ, అదిత్యా, నీ వేలరా కట్టియి తెండింబవు?
ఆదిత్యుఁడు.—[భుండరికము నజరు వెట్టుచు] మహాప్రభూ,
క. లేయెండయి యెవ్వేశను

గాయుచు నుండు మని నీదుకట్టడయ కదా;

పాయక నే నటు సేయుట

బాగుదు కట్టియిలతేను భండనభీమా

౧౮

బాబు.—మఱి, వాఁ డెక్కడ నీసిదోడు?

ఆది.—వాఁ డెక్కడనో ఎఱుంగను, జేవా.

బాబు.—[కనుకతో] ఏమి కారణము?

ఆది.—మహాప్రభూ, మన్నింపనలయును.

ఆ. నిందు ప్రన్నమగనె నుండువెన్నెల సదా

కాయ నతని కిడినకట్టుబాటు;

దాన నతఁడు నేను దాయుటయే లేదు;

నీవనందు లాని, నొక్క మిదిమా.

౧౯

వా.—మహారాజ, నే నెఱుంగుదును. వినినవారికి తపస్తాపకాంతి
ప్రభుఁడ యిటునె తనలేతరిణంబుల లేల్లని చలవజల్లి గట్టుచున్నాఁడు.
[కదిలింని] వాడె నచ్చుచున్నాఁడు.

౧౮ ప.—లేయెండ = నీరండ. కట్టడయ = ఆట్టయ. భండనభీమా =
యధ ముఖో భయంకరంబా.

సిదోడు = చరిత్రాంశుఁడనుట.

౧౯ ప.—దాయుటయే లేదు.—సూర్యచంద్రులు కలసిననాఁడు
అమృతస్య. అని నిందుదూరమున నున్ననాఁడు పూర్ణిమ. నిక్కము = నత్య
ము. జల్లిక = నీచోపును, సభిస్తయలు = సభివారి.

బాబు.—[స్వీతముతో] జడాన్వండు, పాని గోరుము ముందుగా
కోవడు.

[చంద్రుని ప్రవేశించి కిలప నజ
మించి నమస్కరించి బల్ల వీచుచుండును.

బాబు.—[వీక్షించి] హీ, ఓరీ, అగ్నిగోష్ఠిలో, మంటపమును
చెప్పడు. మీరేగదా సాత్తులరు.

ఇరువురు.—అప్రేమ మహాప్రభూ.

అగ్ని.—ఓహో సభాస్థారు లెల్లరు నాలెంత్రము:—

సూంధగ్రంథులు న్రస్సి పాంచువులు నిర్మితధ్వనితో మోగిగంగా,
సింధువ్రాతము క్రాగ నీశ్వరజటాసింధ్వరిభంగుల తల్లెగ,
బంధం బేసి సుమేరుమందిరగిరి ప్రాభూతముల దొర్లగ,
సంధాబంధురబాణదానవతపాస్ఫారిని పర్యే దివి. ౧౬

బాబు.—అహహహహ!

అందఱును.—అహహహహ!

హామండు.—నిమియాజ్ఞ మహాప్రభూ?

బాబు.—ని న్నే పరురా పిలిచినారు?

మంభా.—త్రిలోక నాయకా, మీదు హాహగంధర్వుడు, తపోవర్ణన
శ్రవణపరవశుడై, తమరు ఆహహ యని సాధువాదము కలుకంగా కన్ను
జొక్కున్నట్లు భ్రమచేందినాడు.

౧౬ ప.—ప్రతిజ్ఞను దృఢముగా నిర్వహించువాడైన బాణాదురుని
తపస్సుయొక్క మహాస్థి ఆకాశమందు వ్యాపించగా, ఒకదానిపై నొకటి
గోడకీటులవలె పేలియున్న గాలికీటులు ఎడబాసి పడుగుకుక్రితతో చీల
సాగినవి, సముద్రముల సమూహము ఉడు కెక్కినది, శివుని నిడలగారి యూ
కాశగంగయొక్క నీళ్లు తెల్లచుండినవి, పాదుపెడి మేరుమందిర గుర్వతముల
శిఖరములు ఊడి దొగ్గి పడినవి.

సాధు వాదము=మెప్పుం జెప్పుట.

బాబు.—[బిగ్గరగా నవ్వుచు] ఓరి నిర్భాగ్యుడా, హూహూహూహూ!
[అని బిగ్గరగా నవ్వును.

హూహూవు.—నిశ్చనాయక, ఏమి యాజ్ఞ ?

బాబు.—[నవ్వుచు] వీనిపేరు చూహూనా ?

కుంభా.—అవును దేవా.

బాబు.—భ్రంతులు నిర్భాగ్యులు ! హేహేహే ! [అని నవ్వి]
హేహేగంధర్వుడు నొకడ డిబ్బడ గలడా ? హోహోహో ! [అని నవ్వును.

అది.—ఓహో సభాసమలారా, వినుండు :—

వైకుంఠం డలచక్రవాళ మనునావంబం దజాం డామ భాం
డైక ప్రాతము పేర్చి భవ్యపరిపాకార్థంబుగా మాడకగా
నాకాశంబు ఘటింపి ద్వాదశసహస్రాంశ్వన్నులం బొన్న నం
దీకల్యాణులవంబు గ్రచ్చఫల మయ్యెన్ సర్వభంగంబుగా. ౧౭

బాబు —వహవ్యా వహవ్యా ! చూచితివా కుంభాండా ! అయినను
ఈక్షామదేవతలు ! చక్కగా వర్ణించలేరు. మఱి నేనే వర్ణించెదను విను. మా
తపస్సుగో నొకవంత, ఏనునెగా.—

౧౭ వ.—నారాయణమూర్తి (యనెడు కుప్పరి) చక్రవాళవ్యవ
మనెడి యావములో బ్రహ్మాండము లనెడు కుండలయొక్క గమూనామును
పెట్టి చక్కగా కాలుటచ్చ (తీరుకర మయిన బరిణామముం బొందునట్లుగా)
అకాశ మనియెడి యుముకిను క్రక్కి పన్నెట్టిలు సూర్యు లనెడి నిప్పును
పెట్టెగా, అయావములో ఈ కల్యాణమూర్తియొక్క అనెగా బాణాసురుని
యొక్క తపస్సు గ్రచ్చకాయగా ప్రవేశించినది.—అనిములో గ్రచ్చకాయ
వడిన యెడల ఆవములోని కుండ లన్నియు బగిలిపోవును. అట్లే నారాయణ
మూర్తి కామధున్న బ్రహ్మాండముల కన్నిటికిని బాణాసురుని తపస్సువలన
అపాయము కలిగినది.—విష్ణువుయొక్క వర్ణమునకు భంగము కలిగినదనుట.

అలరించెన్ సగ నప్పు మామక తపో హ వ్యాసన వ్యాప్తి నొ
దలయే అున్మథుకంగ, బితునికిమీలో దాంబేల్లిప న్నెల్వొకై
యలమడాసగ మాహిమాన్రిజర, నదా నూసగులు ప్రిపాడ, వే
యలయగుం డటువచ్చికోరువరమం చార్తిక్ నసున్ వేడుటలో.

ఇంకను వినుడు.—మాతలోగ్నినుండి.—

ఒకవిడుంగులున నాబోదధి కాగి యా । కమతకిటుల్ నుండు గాంగనుండ,
ఒకవిడుంగులున మేరుకభృత్తు కరగి యా । నిప్పుబేట జగంబు నీల్లనుండ,
ఒకవిడుంగులున శంభుకర్ణ మెగిసి యా । కమరువాసన నబుల్ గడవనుండ,
ఒకవిడుంగులున దారకకోట్టు మండి యా । కచ్చి కలి టుల్ల గప్పనుండ,

బ్రహ్మవిష్ణును లెల్ల నీప్రళయ మఁపు,

మనుచు దనవెంట రా, సాంబుం డారటమున

వచ్చి, 'కోరుము కోరుము, వరము వరము,

బాణ బాణ,' యనువిభూతి వరంగ నాగు.

౧౯

౧౮ ప.—నా తపోనీపిన్ని వ్యాపించినందున శివుని శిరము మీది
గంగ మిక్కిలి యుడుక సాగినది. అంత నంగులొనిది నేలలు తాచేట్లు మున
ల్లను ఆ వేడినీళ్లలో నిలువలేక చలువకోసము, మంచుకొండ మాగురుగాన
చలువగానుండు నని పార్వతి క్క వేహముమీదికి పోలికి అవరించినది.
అమె శివుని దేహములో ఎడమ సగభాగముగదా. అబలబంతువుల అంబుడు
నహింపలేక అమెదైన యా సగము దేహము గింజాకోసంగా కళమ సగ గుయిన
శివుడు ఆ యుయానమనకు నిలువలేక వేగముగా అతీరిననీ వచ్చి నన్న
'శ్రీ బాణ, బాణ, పర మడుగురా అడుగురా.' అని దీనముగా బలిమాలు
కొనగా, నాకునవ్వు వచ్చినది.

౧౯ ప.—విడుంగులునక = నిప్పురపచేత. ఆబోదధి = నేలనము
'దము. కమతకిటుల్ = అవిహర్తము అది వరాహమును. భృత్తు=వర్షకము.

కుంభాండాదులు — శబాస్ ! శబాస్ !

కుంభా. — వీరినవారిపరములు వినం జెవులు దురదగొనుచున్నవి.

బాణు. — మహేశ్వరుండు శివు ప్రత్యక్ష మై నా కిచ్చిన పరములు వినుము.

క. చండికతో వాసం బై,

ఖండేందుశిఖుండు నాదగవసుం గాచున్ ;

జెండా హస్తతఱి మద్భుజ

కంఠసాలి తేనుల్పువీచికదనం బొసఁగున్.

౨౦

అందఱున్. — ఆహో హేశ్వరానుగ్రహము ! ఆహో తపో మహిమ !

బాణు. — సగియ యుటోయి సూర్యాగ్నలాంఛా ?

సూర్యాగ్నలు. — బోను మహాప్రభు , మే మవ్వమి తపస్సునకు నిలువలేక పారసేత్రములందు దాని చూచు చుంటిమి.

బాణు. — వహవ్యా ! [రంభాదుల సుగ్రీవబి] మణి మీయింట పాటలు కానిండు.

రంభాదులు. — [అడుచు]

(గేయము)

నిన్ను బొగడఁ దరమే !

బహురాజనుత ! నిన్ను బొగడఁ దరమే !

కపర్దము = జటాభారము. ఎరిసి = చాలి. అరిక = నట్టిత్ర. ఇల = నేల. సాంబుండు = శివుడు.

౨౦ ప. — ఖండేందుశిఖుండు = చంద్రకలాశేఖరుండు - శివుడు. గవసున్ = పురద్వాగమము. కిందూని = నురవి. కదవంబు = యుద్ధమును.

గేయము — అరహరి = నగముసింహము (నరసింహస్వామి) యుక్తము. ముత్తాక = ప్రసాదము. అయ్య = శంకర్ - బలిచక్రవర్తి, నిరితునిక = శివుని. పోరు = యుద్ధమును. కావలండు = బలాధ్యుడు.

ఆరహరికోపము నడచె నీమత్తాక,
 హరిని భిక్షునిఁ జేసె నయ్య,
 గిరికుని గడపకాదని జేసితి వీవు,
 వనము పో రహగుకాదలుండు మ తెన్నుడు ! నిన్ను ||
 వేకన్ను లన్న నేకెంట బెదరవచ్చు ;
 వేకాళ్లు వలసకు విరవు ;
 వేకేళ్లు గల్గిన వేవే ట్లునగవచ్చు ;
 నీకెన్ను డీరేడు లోకములను నీడు ! నిన్ను ||
 కలనఁ గాలాశ్వశృంగములు నీమీనము ;
 చెలులకు ముదిరధ స్వలత ;
 వెలందుల కాయించువిల్లు నీమీనము ;
 ఇలలోన నీసాటి బలియొడ డిం కెన్నుడు ! నిన్ను ||

బాణు.—మీకు గృహసమ్మోహ నాదిశ్రేణమునకు బదులు ఇంతమీనం నంగీ
 తవ్యాపారముననయింద ననుజ్ఞ యిచ్చితిమి. చాలనా య బహుమానము ?

రంభానులు.—[పడవడ పలుకుచు] మహాప్రసాదము.

బాణు.—[ఉపం దటియం దివించి, పేయ పట్టుకొని,] అమ్మ, ఎంత

వేకన్నులు ఇంద్రునికే గలవు. వేకాళ్లు నూర్చునికే గలవు. వలసకు
 = పరాయగుటకు. శేక్ల = చేతులు. రూరేడు = భద్రనాలుగు.

కలన = యుద్ధ ములా. కాల...ములు = యువని గుఱుము (అగు
 దున్నపోతు) యొక్క కోమ్ములు. కలన...లు = ఆమీనమును చూడగానే
 శత్రువులు గుండె బ్రద్దలై చతురమట. ముదిరధస్వలత = ఇంద్రధనుస్సు.
 చెలుల...లత = సువృష్టి సూచక మయిన యింద్ర ధనుస్సునలె నంతోప వెట్టు
 ననిభావము. వెలందులకు = స్త్రీలకు, ఇంచువిల్లు = (మన్నఁగుని) చిలుకువిల్లు—
 మదలు గొల్పు నని భా.

సమ్మోహనాది = దోడ్పట్టుట లానగు.

నుందరాంగునిం జెప్పినను రూపహీనుఁ డందువు. ఇచ్చటికేని తెలివి కలిగినదా? ఇంక నైనఁ బెండ్లి చేసినాందువా అప్పు.

[ఈమ మెల్ల మెల్లన తండ్రి చేయి విడిపించుకొని నిమ్మ) మించును, చిత్రరేఖ ఈమ ననుగమించును. గంభీర వేది ఈమను గంటికగపడునంతవఱకు పీక్షించి తర్వాత ఈమ్మ రనును. అట్లొదనుఁడు చిత్రరేఖ పోకం గని తల వాంచి చింతిల్లును.

బాణు.—హా ! ఏమి దీనిస్వాకంత్త్రము ! ఓయి గంభీరవేది, చింతిల్లుకు. నేను బోధించి ఈమను బిప్పించి నీకు వివాహముచేసి మాయక్కను సంతోషపెట్టెదను లే.

గంభీ.—మామగారియనుగ్రహము.

[చిలుకలును గోయిలలును స్వాగతమంటపము చేంత మెందుగా కూయును. తుప్పుదలఁ కరము ఝంకరించును. నుంటపమున మలయమారుకము వీచును. పువ్వుముల పరిమళము వ్యాపించును.

బాణు.—ఏమి యిది ! ఋతువు వచ్చియున్నను, ఋతుభర్తము లెల్ల నిట్టిప్పు డిచట యాగవద్యమునం బ్రకట మగుట వింతగా నున్నది ?

కుంభాండాగ్నిసూర్యాదులు.—చేతనాచేతనములెల్ల వీరినవారి యధ్యుదయము నభినందించుచున్నది.

కుంభా.—కుమార, మీనాయనగారు సంతసిల్ల నీదిద్యాప్రభావమున వసంతవర్షం జూపును.

అట్లొ.—నాదియు నొకవిద్యయే ! అయినను పెద్దలమాట నతిక్రమించుకాల. సరవికా వేడిక డస్సి, శీతలజలస్నానంబుగా, నిర్మలాంబరపాలిం దడియాటి, మంచుఁ జెమరుక, మాఘ్యానిలంబార్పగా,

ఋతువు = వసంతర్తువు. యాగవద్యమునకొ = వికలామున. అధ్యుదయమును = గొప్ప మేలును.

బుర్రసావట్టుజరీబుటావిరిణిమొ స్త్రీబునో సాచరి

బుర్రభాతోడ జవాహరిపటలితో భూకొంత గుండకానధుకొ ౨౧

బాణాదులు.—బలిబలి! వహవా!

అహో.—మఱియు నిపుడు.

అక్షయకౌతుకంబు మాలయంగ, నశోకలతానధూటి యి

దక్షిణగంధవాహు బలితంపుంగవుంగిటుఁ గ్రుచ్చి, వే సమ

స్త్రీతిజాత లాలతలతాపుల కల్లి, మగందపారి పు

ష్పాతులఁ జిప్పిలక గినలయాధర మీయక మ్రోసఁజూడ రే. ౨౨

బాణాదులు.—బలిబలి! శబాన.

బాణ.—అట్లేని నగరి కేఁగి యుద్ధానంబుక వసంకశోభం దిలకింకము.

[బాణరాజ్య సుకటుంభందులు నిష్క్రమింతురు.

[నేపథ్యమండ]

ప్రేయసీ, ఈరాత్రియే మనశసయ్యునిగి స్వప్నమన గాంధర్వ వివాహమును నిర్వర్తింపుదము.

౨౧ ప.—భూమి యనెడినాయక వరుసగా వేడిఁ బడలి (గ్రీష్మ ధర్మము), చన్నీళ్లు స్నానమాడి (నర్మర్మధర్మము), తెల్లనివశాములతో రడి యార్చుకొని (నిర్మలమయిన యాకాశములా! జలము కిక్కిరింపగా—శరధర్మము) నునుమందుచుంటి చిటుఁజెమరును (హేమంతధర్మము) మల్లలమీఁది గాలి తీర్చగా (శిశిరధర్మము), నరిగిబుటాలు గల మురసాకట్టు పావడ ధరించి (నానావిధము లయిన పువ్వులతోడి చిగురాకు ఆంజలింగిరిగి), నర్వము బంగారు జల్తారగు మేల్పుసుగు దొంగి (బంగారుధూళిపంటి పుట్టొడి పై నె నంతటను వ్యాపించుచుండగా), మెండుగా నగలు (చిత్రవర్ణముల పూవులు పించెలా పక్షులును) గలిగి, వసంతుఁ డను నాయకునిం గలసెను.

౨౨ ప.—మితిలేని కమకము ఉల్పొంగగా, అశోకకాళి యనెడి జవరాగు వరినశములు వెదచల్లుచున్న యాదక్షిణపు వాయుదేవుని (చంద

అది.—[జనాంతికము, అగ్న్యైదులతో] మదనభాషితమును వింటిరి గదా. మనకు మంచికాలము నచ్చుచున్నది.

[దేవతలు నిష్క్రమింతురు. గంభీరవేది
మెల్లంగా ప్రయాసతో వెడలును.

క రేణుక.—[వెనుకనుండి ప్రవేశించి గంభీరవేది చేయి పట్టుకొని దివిచి] ఉష పోతూ వున్నప్పుడు ఎందుకు ఉన్నరన్నావు? చెప్పు.

గంభీ.—కరేణుకా, అదంతా, మామకు పోచినకవటం ; నామాట నమ్ము. నాకు గిహ ఆక్కర్లేదు, గిహ ఆక్కర్లేదు. నీగిహ తప్ప నామనును ఇంకెక్కడా లేదు.

కరేణు.—అట్టి తీ మరెలా యిప్పుడే పెళ్లి శోభనం అన్నీ కానీ.

గంభీ.—నీవున్నం, ఇక్కడ మాట్లాడకు, నాతో అవతలికి రా చెప్తాను.
[అని నిష్క్రమింతురు.

ప్రథమాంకము ముగిసినది.

నాది చర్చలు దాల్చి గడంబించుచు వచ్చిన దక్షిణసాయకుని బిగువుగా ఆలంగనము చేసి, అంతట తటాలున ఎల్ల అవ్వలందును మొలగిన లీలగల పరివరములం ఆజినిదేహమం దున్నందున (నానాప్రకేకములలోను సందుగొందులలోను నుండు నాయుకల పరివరములు అతని దేహమందు ఉన్నందున) అతని ప్రతి ఈనునటించి, పరివరంద మనకు బాష్పములు, పువ్వుల నెడి కన్నులనుండి కాలుచుండగా, అతనికి ముద్దగొనుటగై తనచిగురా కసియెడి పెరివిని ఇయ్యక ఇటునటు త్రివ్యుకొనుచున్నది చూడుడు.—మలయమారుతము నానా లాతి పుష్పగినుకములతో దచ్చి ఆశోకకాఖిలా నీచి అందరి పూవులనుండి మకరందమును క్రందికి లాగి దాని చిగురుటాకులను అడించుచున్నదని భా.

ద్వితీయాంకము.

స్థలకము:—శోభిపురి, ఉషాప్రమదవనము.

ఉష, సఖీయుగళము, చిత్రలేఖియు, ప్రవేశింతురు.

[ఉష తామరసెజ్జపై మూడ్చిక్కర్లు యుండును.

సఖి లగువురు తామరాకులతో వీచుచుందురు.

చిత్ర.—[ఉషను కేలఁ దడవి నిర్వహించి, ఆశ్చర్యము] ఇది కాదు బద్దర మని నేను మొన్ననే శంకించితిని.

అ. లలన డీలుపడియు లావణ్యమున మించె

నలుపుతెక్కచందుకలయుఁబోలే ;

ఇట్లు జవ్వనులకు హితశత్రు వాకూళ

మధునివేడి యగునె మరుఁడు గాని.

౨౩

నేను ఊహము ఉషతో నొంటిపాటున నుండి గుట్టు తెలిసికొనియున్నాను. [ప్రకాశము] చెలీ మదనికా, చెలీ కుమారికా, ఈవాసంతాతవము నఖిగిగుర్నహ మైనది, తామరసెజ్జలకు శమిల్లినది గాదు. అల్లయాయవ్వలికాలచందనవంద మనకుం బోయి చెలికై గంధపులకాలు కొని రెండు.

చెలులు.—నీవు వచ్చిన వంశయుం జక్కఁబడు నని మేము ముందే అనుకొంటిమి.

[అని నిష్క్రమించిరి. ఉష లేరును.

చిత్ర.—ఉషా !

ప్రమదవనము = ఆటతోట. సెజ్జ=శయ్య.

౨౩ వ.—ఈజవరాలు కృశించియు కృష్ణమున చంద్ర లేఖలై కాలి హిచ్చియున్నది. ఈవిధముగా యువకులును వస్త్ర హిచ్చించుచునే స్వీకృత పెద్దెడు క్రూరుఁడు మన్మథుఁడుగాని వనంకపు బెండవేడిమి గాదు. వందము=గురురు.

ఉవ.—[అనాకర్ణితకముగా] నానఖు లెక్కడ? హా! మూర్ఖిల్లిలిఁ గావలయు. అహా! మూర్ఖయే యపకారిణి యైనది. చిత్రరేఖను దేర నఖులు చనియుండురు.

ఆ. చిత్ర మేమొ నేను జిత్రరేఖను జూడ

నిపుడు కోరినట్టు లెపుడు గోర;

తాపదీన సైవతణి దెంగ నుగ్ధులఁ

బెల్లు దలంచు ననుట తెల్ల మయ్యె.

౨౪

చిత్ర.—ఓహో! చెలి నన్ను గవలేడు. ఇది చుటియు ననుకూలము. నేను డాంగి యీమెప్పుత్తముం బరికించి రహస్య మెఱింగెద.

[అని యట్లు చేయును.

ఉవ.—ప్రాణేశ్వరా, నిన్ను వెండియు నేఁ గాంచునో!

చిత్ర.—అహా! 'ప్రాణేశ్వరా' యనుచున్నది! నాతలంపే నిజమైనది. పుత్త మిట్లుండ శివలోచనారముల నేమి ప్రయోజనము?

క. ముగిసినదాఘముచేఁ గల

గుండై ససీచడినబండిగురిపెందలతఁ

వెండియు విలసిలఁజేయుఁగఁ,

బండితుఁ డామనియ గాక పన్నీ ర్లగునే!

౨౫

మఱి యెవ రాధన్యుఁడు?

ఉవ.—ఇక నేను గోవిరాళికి దేహమును భరింపఁజాలను.

చిత్ర.—అహా! ఎంతబలీరుమైయ నురాగము.

౨౪ ప. ౨.—తాపముచే దిగులుబడి యున్నప్పుడు హృదయము

అప్పులను చూడ మిక్కిలి కరు నన్నమాట స్పష్ట మయినది.

౨౫ ప. ౩.—నిదాఘముచేసెనది. అమనియననంతుఁడే.

ఉ. — వీచీ ! మీ కలిగినది యిహపాదులట్లు ! నానెండవమేని! చిత్త
రేఖకు ఆపరాధ మొనర్చితిని.

చిత్త. — విమి యపరాధము ? ఎట్లు ?

ఉ. — హా ! చిత్త రేఖకు జెప్పక నారహస్యమును దాచితిని.

చిత్త. — ఆహాహా ! విమి నామీడితూరిమి !

ఉ. — చిత్తం దలచిన ప్రత్యక్షకలుగనునా. చెలి చూటి యుపాయకానిని.

తే. చెలియ నానిగుట్టు తెలియ నం చలకల్గి,

దెలియదాయ నేమి తెన్ను నాకు !

తల్లి నేమఱించి వెల్లి తోడెడి గాంచి

తల్లి బనవు లేడిపిల్ల నైతి.

౨౬

అట్లు కాదు, అశ నన్ను వెక్కిరించుచున్నది. స్వప్నవిహారవిషయమున చిత్త
యెనియు నేమి నెఱయలదు.

చిత్త. — విమి యద్భుతము ! విమి యద్భుతము ! స్వప్నమునం బ్ర
జ్ఞశక్తియనితో విహరించినది నాప్రియ సఖ. ఆధర్మనిష్ఠ యాచిరంబి.

ఉ. — సఖ నాకడ కేల రాదు నేడు ! నానేరమి దిద్దకొని తన
పేడి జీవితము ననంగ వ్యాధని కిచ్చి కాంతిం లొందెద.

చిత్త. — ఈ మిఁకలకులలోనే అతఁ డెవరో తెలియనో చూచెద.

ఉ. — చెలి వచ్చునంతలో నాశిశువులం గని యామంత్రించెద.

[అని ఆయాలలోపుట్టుముల నుద్దేశించి]

కురవక పుత్ర కా, తిలక కూరిమితమ్ముండ, మూని యల్లుడా,
యరిదిగఁ బుష్ప మొంది సొబగారెడిచంపకవల్లి పుత్ర కా,

ప్రత్యాశ = అశ తీటు నను నప్తకము.

౨౬ ప. — అలికితిక = భయపడితిని. కనవు = విద్యుట్టి.

నిరాలి = నియోగదుఃఖము. ఆమంత్రించెదక = సెలవుగొనియెద.

తరలెద మిప్పు నీడి యొకతావుచున్, నరి యింతలోన మి [అది
మృతమునఁజేర్చి కాంచి కయిన్] త్తిడి మోమున రాగమూసఁటల్
[అని ఆయాశరులకలను యథోక్తముగా సంభావించి నల్లడ లరసి] ఆహ! నా
కంటి కే మగపడుచున్నది!

ఎక్కలితేటిబొగ్గుగఁగి నీటిలింగముగొప్పినివచ్చుచు
బక్కఁగఁ బెర్చి ముఁగినిఁ బ్రేక్షుఁడని యీశానుఁడు పుఁజఁగా,
నుక్కుటశోకకోపకళతోత్కర మెట్టిగఁ గొట్టు; నన్నయో!
యిక్కడ నిల్వఁజాల; నొక నెక్కడ కేగుదు నేమి నేగుదున్!
అయినను ఎటకేనియు బోయెద. [అని పరిక్రమించి] హా! ఈతావు దాని
కన్న దుస్సహాయుగా నున్నది!

కొరడావ్రేటులు గాఁగఁ దైవముక బోగున్ నల్ల కాకోటి; బం
భరసేసల్ గయిగాళ్ల సంకెలలుగా బొట్టిల్లెడున్; మాకరం

అది ప. — నరవక = ఓ గోరంటా. తిలకంఘ్రి బొట్టుగఁ జెట్టా. మామి
మామిడి. పువ్వు మొదలపువ్వులు పూచి (రజస్వలప్త) సొబగు ఆరిదుండ
ములుగుల్కచున్న. కాక ఒత్తి ఇడి = పేలితో ఒత్తి (నివాళిలకు ఒత్తి
లనెడి యాధరణములను బెట్టి). ప్రనుదులు, ఉపమనఁ జేర్చుట, చూచుట,
పేలితో తానుట. ముఖరాగము చూపుటయు పరుసగా తరవక తిలక నమా
కార చందకములకు పూత గలిగించెడి దోహదములు.

అది ప. — ఈచోట వసంతుఁడు అను కమ్మరి ఈదిగుళ్ల నెడి కొలిమి
నివ్వనిఁడ తున్నెద గుంపు లనెడి బొగ్గు మొత్తములకు పెట్టి, దక్షిణపుగాలి
యనెడి తిత్తిగాఁడు తిత్తి యూడఁచుండఁగా, అశోకపు మొగ్గ లనెడి యుక్కు
బొగ్గుములను ఎల్లఁగా కాళ్ళ మదనునికి ఇచ్చు చున్నఁడు! కావున ఇచ్చుట
నే నుండలేను! మఱియెక్కడకి పోదును? ఏమి చేయుదును?

దరసాసారవిత ప్తలోహమయదండ ప్రాతసంస్రీతపం [౨౯
జరమయ్యోగ్ బువుఁదోట; నాకిచట నేజాడక్ గొధం బయ్యోడుగ్!

చిత్ర.—నత్తము, చెనిమీద నిట దురసీ విరచిత మగుదున్నది!

వాయవ్యాస్త్రము దక్షిణానిలము, భాస్వత్స్వల్లనప్రత మూ
గ్నేయాస్త్రంబు, బ్రహ్మకాంచనసుమనీకంబు బ్రహ్మాస్త్రమున్.
స్థాయతోక్తిలకాహళార్భటి యిదే నారాణ కాస్త్రం బయో!
కాయోత్పన్నుడు నాలుగస్త్రములతోఁ గాఁచెడిన్ నెచ్చలిన్!

ఉప.—నాలోలికావునకే పోయెద. [అని పరిక్రమించి, కని,] ఏమి
యిది, యీ నామద్వలకూసలందు ఈపువ్వురాసులు! ఈలేసెసోసలు! ఇదేమి
యింద్రశాలమా! ఓహో! కాదు కాదు.

౨౯ ప.—ఇచ్చట, లీగల సమూహముల ప్రకృష్టము కొరడాఁబ్బ
లుగా నామీడికి ఊగుచున్నవి; తుష్పైదల బారులు వేరులకును కాళ్ళకును
సంకెలలుగా చుట్టుకొనుచున్నవి. ఈ పూఁదోట చెట్లనుండి కాటుచున్న
మకరందధార లనెడు కాల్యన యనువకలకలతో చేసిన వంజరముగా నున్నది.
ఇట నున్నచో నాకు క్షేమ మెట్లు గలుగును?

దరము=యందము.

30 ప.—ఈ మలయమారుతమే వాయవ్యాస్త్రము, మేఘయుచున్న
యీ చిగుళ్లగుంపే అగ్నేయాస్త్రము, వికసించిన సంపంగపూవులమొత్తమే
బ్రహ్మాస్త్రము, వ్యాపించుచున్న కోకిలకాహళా (నన్నాయి) ధ్వనియే నారా
యణాస్త్రము; అయ్యో! ఇచ్చట మన్నభుండు ఈనాలుగస్త్రములతో చెని
ఉపను బాధించుచున్నాఁడు. [బ్రహ్మ బంగారుబొజ్జవఁడు బంబకిము బంగారు
వన్నెగలదియు కాంచన నామముకలదియుం గావున బాసికి బ్రహ్మాస్త్రసామ్య
ము, నారాయణుండును కోకిలయు నలపు, కావున సామ్యము.]

(కరళము.)

కడిదిపూతయుఁ గాదు, తేనియక్రందు వైఖరిగా, దిదే
విడిచి యేగెద నన్నమాత్రన విన్నవై యివి దిగ్గనన్
ఒడలు వే నయనంబులై నయనొఘ మెల్లను బాష్పమై, [30
విడకు మ వ్వుని చూచుకొలన్ నను పేడవీ రిది చూడఁగాన్
[మదనబాధ నభినయించి] అహహా! ఏమి యిది! న స్నేహచున్నది! ఇది
నిక్కముగా పూములకులే. అయ్యో! నాకూనలారా,

(కరళము)

పుడికి బుగ్గలు ముద్దుగొంటిని; బుచ్చి చుంచులు దువ్విలేన్ ;
గడకు మీరును పైరిపక్షమే కన్నలార యి ట్టెలిరే!
పుడమి నింతటివంత యుండునె, పోలునే మనఁగా నికన్ !
గడిదిమారునిచిత్ర రేఖకుఁ గాన్క నాయును రిచ్చదన్ ! 31
హా ప్రియసఖ !

[అని మూర్ఛిల్లును.

చిత్ర.—[వడివడిగాఁ దఱిసి] హా! చిత్రరేఖకా నీవు ప్రాణ మిచ్చె
దవు! అహా! ఎంత ప్రమాదము! ఎంత ప్రమాదము! నెచ్చెలీ, ఉహ,
నేనే తప్పు చేసితిని. నేనే కూళను. నిన్ను వంచించి నీయాయాసముం గంటిని.
నీతోడిచే గదా లాకము నాకు. నేను లేక నీ వెట్లు? [అని యుప నొడి నిడు
కొని] ఆశ్వసిల్లుము సఖీ, ఆశ్వసిల్లుము.

30 వ. — కడిది = అధికమయిన. క్రందు = తలుచు. దిగ్గనన్ = తటా
లన. ఒడలు = దేహము. పే = పేయ. నయన ఓఘము = నేత్రముల కుమూహము.

31 వ. — బుచ్చి చుంచులు = చిన్నపిల్ల జాట్టులు. పైరిపక్షమే = మన్న
గ. నిపక్షమే. కన్నలార = నన్ను గన్న జల్లలార. వంత = దుఃఖము. మనఁగా =
ప్రతుకటకు.

(ప్రశ్నించు)

లేవే లేవే, సఖ! లేవే నా గానవే;
యీవు నే నొక్కడం చేడలంటుండే!

కావనయ్యా హారీ! కావనయ్యా హం! !

జీవలోకం బిడే చీకటికొ మున్నదే.

33

ఉ.ప.—[అశ్వసిల్లి చిత్రలేఖకవులగు లేద చూచుకొని] ఆహా !
చిత్రలేఖా, ఇప్పుడు నీదర్శనముచే నాగుండరము తాపోవశాంతి కలుగు
చున్నది.

చిత్ర.—కర మేమి? నీమనోహరునిపేరు చెప్పుదువేని పూర్ణముగానే
తాపోవశాంతి యగును.

ఉ.ప.—[అత్తగతము] ఏమి యిది! ఈవృత్తాంతము స్త్రీయసఖ కెట్లు
తెలిసినది? ఎఱుంగ దని తలంచితిని! [ప్రకాశము] సఖ, నీకు అది యెట్లు
తెలిసినది?

చిత్ర.—ఇతరవిషయములు పెక్కులు తెలిసినట్లే.

ఉ.ప.—[అత్తగతము] ఈమెమార్గములు తెలియరావు. ఆ టయిన
సఖకి అనునాపురుషునిపేరుమాత్ర మేల తెలియదు? నే నుచ్చరించ విన్న
గోరికగా నుండును. [ప్రకాశము] సఖ, అంతటిపుణ్యమా నాకు? నా కది
తెలియదు సఖ.

చిత్ర.—ఏది తెలియదు?

ఉ.ప.—నామనశ్చోరుని నామధేయము.

చిత్ర.—అశ్వర్థముగా నున్నది? ఆటయిన అమనోనుభవుని యసా
ధారణ రూపశేఖాచిలకముల వర్ణింపుము.

ఉ.ప.—శక్యమేరీ. [అత్తగతము] నే నొక్కడ, ఆయనను కర్ణించు

బెక్కడ ? ఆయినను చెలియాళ్ళ ? ఏమి సేయుదు ! ఎట్లు లీలజ్ఞాసింధువును దాట నేర్తు !

చిత్త.—[నిర్వర్ణించి, ఉపమెయిం దడవుచు,] ఇదేమి, సఖీ, నీమే నెల్ల పులకలమొలకలు నిండుచున్నవి ?

ఉప.—[తన్నుతాఁ జూచుకొని]

ఆ. పులకకటలి గాదు, మోహనాకారుని

మొలకనగవు నుదిని బొలసినంత,

సురిగి నన్న సన్న శోకాంధకారంబు

నలన పోవుతీరు వనజనేత్ర.

38

చిత్త.—నీవు చెప్ప నక్కటలేదు, ఈరోమాంచనక్రమముననే తెలియుచున్నది. నీమనోస్థిరము నిన్నుఁ దేల్చినకేళీక్రమము.

ఉప.—సఖీ, నీప్రతిభ కగోచరము కలదా !

చిత్త.—ఏదీ, మఱి పన్నింపు మాయనవ్వరూపమున, నాప్రణయము నుల్లంఘించవుగదా.

ఉప.—చున్నింపుము సఖీ, చిత్తవృత్తి కదురకున్నది.

చిత్త.—[ఉపను నిర్వర్ణించి]

ఆ. హా! యిదేమి సకిము రేగుండ దాఁకిన

తద్వివేరితూతిబొప్ప వైతి !

ఉప.—

ప్రాణనాథుసరసఁ బాసినవలనంత

నంగకములు గురియున శ్రువు లివి.

39

38 క. — పులకకటలింగగుర్పాటుయొక్క సమూహము, రోమాంచనక్రమముననే గుర్పొడిచినవరుసవలననే.

39 క. — శయనముననున్న పులి కగిలిన చంద్రకాంతకల్యాణలిమి

చిత్ర.—నిన్ను గన్న నీళ్ల యశఃశుభ ఇట్టియవస్థనే పొందును. చంద్రునిట్లే రోహిణి యెట్లై చంద్రుఁడును రోహిణి యెట్లై యుద్విభులవారునుగదా.

ఉ.ప.—సఖీ, నీపల్కులు ఆకాశవకములు, నీపదలు, యోగదృష్ట విషయములుగాఁ దోచుచున్నవి.

చిత్ర.—ఆగ్నే అగుఁగాక. మఱి నీపల్లభుని స్వరూపముం జెప్పుము.

ఉ.ప.—అనిర్వచనీయముం జెప్ప వలెచున్నావు.

చిత్ర.—వెండియు యెత్నింపుము.

ఉ.ప.—నీహృదయము.

ఆ. ఒకరిబోటియారే దోకమాత్రమును గాఁడు,

ఎల్లసౌబగులందు హెచ్చువాఁడు,

మంచిరీతి కెల్ల మందిరం బగువాఁడు,

పొచ్చె మేమి లేక పాలుచు నాఁడు.

3౬

చిత్ర.—బలిబలి! అయినను ఇట్టిచిన్నన ఎంత యున్న నొక్కనామ మనకు సరిగాదు గదా! వాస్తవముగా నట్టి పురుషుఁడుండునని నీ నకని నెఱుంగకయిందను.

ఉ.ప.—‘వాస్తవముగా’ అనుమాటచే నాకు దిగులు గలుగుచున్నది.

చిత్ర.—భయపడకు, అకని ప్రతిమను వ్రాయుము. సాధనములం దెచ్చెద. [అని, పోయి రంగుల పెట్టెయు పటములును గొని వచ్చి యథోచిత కరణినట్లు నీవు చెమరు దాల్చితివేమి? పలవంకకావియోగ దుఃఖముచేత. అంగకములు=నాయవయవములు. అశ్రువులు=కన్నీళ్లు.

అనిర్వచనీయము=చెప్పటకు మాటలు లేనిది.

3౬ ప.—సౌబగులు=ఆందములు; మందిరము = ఇల్లు; పొచ్చెము=జూలంత.

ముగ నుంది] మఱి కానిమ్ము, నారదులవారికృపచే నీలిజగతియందు నే నెఱుంగనివారు లేరు.

ఉప.—[ధ్యానించి] ప్రియసఖీ, మహానుభావురాలా, ఇదె యత్నించెదను.

[అని ప్రాంత నభినయించి, కన్నీళ్లు పెల్లి గొనుటయు, ప్రేళ్లు చెమర్చుటయు వణకుటయు, సూచించును.

చిత్త.—[నిర్వణించి, నవ్వుచు,] చెలీ, ఏమి యిది ! చివరకు ఆగంభీర వేదిగాఁడేనా నీమనోదయితుఁడు !

ఉప.—[ఉలికిపడి] వానిం శ్రోక్షానకుము సఖి. హా ! నాకన్న మంద భాగధేయలు ధర్మిఁగలరే ?

నాహృదయంబు తల్లడిల, నాయన నన్ను గభీర వేది కు ద్వాహము సేయఁ బూనెఁగద,

చిత్త.— దంతికిఁ దామవతీనియన్ బలెన్ ;

ఉప.—

సాహసవర్ధనంబునకుఁ జాలను నాయనమోల ; నెట్టు లీ [32
మోహము దెల్పుదాన నెటు మోడి నహించెడిదానఁ! జెప్పుమా.
అయ్యో ! నన్నేల కృతించినో విధి ! సఖి, మృత్యువు దప్ప నాకు శరణము
గలదా !

చిత్త.—నాసాముప్రికల్లాసమున నీకు నవ్వుకము గలదేని నీరూపము
దుఃఖమునకై పుట్టినది గాదు.

ఆ. కాదు భంగపాటు, కల్యాణ మగుఁ గాని,

నిష్కలంక రూప నిధుల కెందు ;

32 ప.—ఉద్వాహము = వివాహము ; దంతికి = విడుదలనకు ;
మోలన్ = ఎదుట ; మోడి=మూర్ఛ తను.

రామలు వక్ష గోచగం నొనె నళిలేఖ ?

పగము శివుని మూల బవగను గాన.

3౮

ఉ.ప.—నీ పేదవశపు చెలి ?

చి.త్ర.—మఱి గంభీరవేదిగానింబోలె ప్రసీది పేమి ?

ఉ.ప.—[కన్నీళ్లునించుచు] హా! ఏమి చేయుదును? మందభాగభేయను?

చెలిరో, ప్రేళులు నంప మొంగి ప్రతిమం జిత్రింపలేవాడె; బి

చ్చిలులేజెన్నట లల్కిపుచ్చు; గడపగుట్ జిడ్డుండ నీబొప్పుములో ;

బలుదస్పిక్ నది దాని రే పెడని జంబాలంబునం గూలితికా ;

లలనా, నైవము దాయ గ్గనపతిని నేం లగ్న నాన్తిల్లిడికా ! ౩౯

అయ్యో! నేను ప్రయఃజాలను భో !

[అని యేడ్చును.

చి.త్ర.—[కన్నీళ్లు తుడుచుచు] ఏమవకు చెలి. నాదెలుంగనినారు
జగతిని లేరంటినిగదా. ఇదె చూడు, నే ప్రసేద; నీ చెలువుని ఇంచుం గూఢుము.

[అని పట్టుమలు గొని ప్రయోము. ౪౦ అశ్వస్థి బాగములు.

చి.త్ర.—[పడుము చూచి] నభో, దర్శనమాత్రముననే నీనాయకుడో
కాండో నీకుండెలిసినను గుణోత్తరుల నించుక స్వరూపకథనముచే సంభావించుడు.

౩౮ ప.—చంద్ర రేఖకు కళంకము లేదు, నిండు చందుగుంకి కలదు.
రామలవు నిండు చందురుని మ్రొగునుగాని చంద్ర రేఖను మ్రొంగడు. అట్లే
ఉప నిష్కళంకరూప కావున ఆమెకు భంగము కలుగదు, కల్యాణమే కలు
గును. చంద్ర రేఖను శివుడు శిరమునఁ దాల్చినట్లు ఉపను భర్త కలకెక్కించు
కొనును (గారించును) అని భా.—

౩౯ ప.—పిచ్చిలు = ఊరుచున్న ; అల్కి పుచ్చుక = ప్రతిమలాని
రంగులను చక్కమొత్తముగా కరిగించి కలిపి వేయించున్నది ; రేవు ఎడసి =
రేవునకు దూరమై; జంబాలంబునకే = మరదలగా; దాయ = వీరి ; లగ్న = మీలు.—
చి.త్ర రేఖ వదిలంటిది—కడనుభావ మూహించుకొనవచ్చును.

ఉవ.—నీవాగమృతమును నీనులారం గ్రోలెద.

చిత్ర.—సఖీ, ఈతడు భగదత్తుడు ప్రాక్ష్యోతిషాధీశ్వరుడు.

అంతులు మీటుదొమ్మలఁ జెటాలున వీనికటారిప్రేటులకా
గొంతులు త్రెస్సి నెత్తురులు గుబ్బలివాఁగలపోల్కి దూకుటలో
వితఁ దలిర్చుఁ దన్నుపడె పెంకిలి యకాజులులక్షి యీతఁడుకా
సంతస మొప్పఁ గ్రొవుల వసంతము గాడెనుజాడఁగాఁ జెలి రం
ఇతఁడా నీమనోదయితుఁడు ?

ఉవ.—నామనోహరుఁడు కర్యాణమూర్తిగదా.

చిత్ర.—ఈమాట గనుము. [అని ప్రకటన భిన్నించి, కటము
చూపి,] సఖీ, ఈతఁడు సహస్రరజునీపుత్రుఁడు ; సహజకవచకుండలుఁడు ;
కారవులదళవాయి ; ఇతఁడు దానవీరుఁ డెట్లో అట్లే యుద్ధవీరుఁడును ; ఇతని
యాహవములయందు :—

చుక్కలెల్లను దోచుచుక్కలై పెక్కులై । ఝంఝాభినయ మాదుచదువనంగ,
కరములెల్లను గొఱుకచ్చులై హచ్చులై । మిడుతపోటు నటించువడు వనంగ,
మిడుగులులెల్లఁ గ్రొమ్మించులై మించులై । యొకవందెముగ దాటునోజయనంగ,
వార్ధిటొట్టెల్ల నొర్వంబులై దంబులై । యిటుకు లేనివయోధి నెనయుటనంగ,

లే. బుధులు వర్ణింతు నీతని కార్తకమునుండి,

యరిమొనలఁ గప్ప విశిఖ పరార్థములను ;

తరుణి నీ చిత్రచోరఁ డితండ రేని,

చెపును, చెవి పట్టి తెచ్చి నీచెంత నిడెద.

రం

రం ప.—గుబ్బలి వాఁగల పోల్కికా = కొండ యేళ్ల వలె ; తన్ను =
ఈరాజును ; అపుడె = ఆయుద్ధ సమయమందే ; గ్రొవులకా = గొట్టములతో
(పిచికారులతో).

రం ప.—చుక్కలు = నక్షత్రములు ; పెక్కులు = అనేకములు ;

ఉ.ప.——ప్రియసఖీ, నాదయితఁడు ఒకరిసేవకుఁడు గాఁడు.

చి.త్ర.——అ టయిన నీమాటు చూడుము. [అని ప్రాంత నభినయించి, పటముచూపి,] సఖీ, యీతఁడు పొండవమధ్యముఁడు, పార్థుఁడు అర్జునాది ద్వాదశాభిఖ్యుఁడు.

క. ఏకరై నీతన్నికై యల

నాకాంగన యుర్వశియు మనఃప్రభవాగ్నిక;

చేకొని చని యీతని నిజ

లోకమునకా నాగనతి యులూపి వరించెక.

౪౨

మఱియు నీతఁడు,—

నీడమచ్చెముఁ గన్పు నింగిమచ్చెము నేసి । కడిమిపందెపుమచ్చెకంటిఁ గొనియె,
ఒకతూరి వేల్పులయెకిమాని వీక్షించి । డంబు మీఱినకిరీటంబు గొనియె,
సురరాజుఁ డ్రోచి చిచ్చునకు ఖాండవమిచ్చి । తలుగనికవదొన ల్గనువు గొనియె,
ముక్కంటియాదల నొక్కటి నడ్డించి । పాశుపతాస్త్రంబు చుంచుకొనియె,

ఘంఝాభినయము = వానతోడి తుపానుగాలియొక్క నాటకమును; చదురు
= నభి; కరములు = కిరణములు; మిడుతపోటు = మిడుతదండు పర్వటను;
వడుపు=విధము; మిడుఁగులు=నివ్వరసలు; క్రొవ్వింపులు = క్రొత్తమెఱుపుఁ
దీఁగలు; మించులు = అతిశయమైనవి; ఒక...ఒక = వందెము నేసి దాఁటు
విధము; వార్ధి = సముద్రముయొక్క; ఔర్వంబులు = బడబాసలములు;
డంబులు = అతిశయములు—పెక్కులు; పయోధిక్ = సముద్రమును; ఎన
యంట=చేరుట; కార్తకమునుండి = భసుస్సునుండి; అరిమొసలక్ = శత్రువుల
నైన్యములను; విశిఖ పరార్థములను=లెక్కకు మించిన బాణములను.

౪౨ ప.——ఏకరై = కృశించినది. నాకాంగన = దేవస్త్రీ - అపూర్వ.
మనఃప్రభవాగ్నిక = మదనానలముచేత.

ఇట్టి త్రైలోక్యవీరుఁ డీయెఁజ్జెకాఁడు; వెలియరో, యీతఁడే నీదుఁచెల్వఁడేని,
చిన్నిచిగ్నలినుడుల పచింపవచ్చు, మీసములు వట్టి తెత్తు సీమోసలకును. ౪౩

ఉప.—ఇంతకన్న నునుమారుఁడు నా ప్రాణవల్ల భుండు.

చిత్ర.—[ప్రాత సభినయించి, కటము చూపి,]

మత్త. చూడు వీరల వాఁడిసింగపుసూటిపాణుల జాణలన్
బాడికోడియగబ్బికోమ్ములఁ వాఱుతమ్ముల నిర్వ్వరన్
నాడెపు జ్వవరాలి గుబ్బల నర్తపుం గరి కోటలన్;
జేడె నీదొర నిందుఁజూపుము, చెచ్చెరం గొని వచ్చెడన్. ౪౪

ఉప.—ఇంతకన్న నులక్షణుఁడు నావల్ల భుండు.

చిత్ర.—[ప్రాత సభినయించి, కటము చూపి,]

(తరళము.)

ముదితరో, కనుఁగొమ్ము వీరల మోహనోజ్జ్వల మూర్తులన్
గొదలు దీట జయంతునిన్ నలకూబరున్ సుషమాభరున్

౪౩ ప.—మచ్చెకంటిన్ = ద్రవది ననుట; వేల్పుయొకిమినిన్ =
జేకేంద్రుని; చిచ్చునకున్ = అగ్నిదేవునికి; తలుగనికవదొనలు = అక్షయ
కులీరద్వయమును; ఒక్కటి = ఒక గుడ్డ-లేక-చెబ్బ.

౪౪ ప.—ఉపా, ఆర్జునుని శమ్ములయిన నకుల సహదేవులను ఈ
యిరువురను చూడుము, పరాక్రమ మనెడి సింహముయొక్క సూటికప్పని
కలికాలుగాను ధర్మ మనెడి వృషభముయొక్క గుబ్బికోమ్ములుగాను, అంద
మనెడి గుబ్బెతయొక్క గుబ్బలుగాను, శేరియనెడి యేనుఁగుయొక్కకోటలు
గాను ఈనాఁడు. (కుల్యలు పరాక్రమవంతులు ధర్మవంతులు సుందరులు,
శేరికులలు అని భా.) నీ నాయకుఁడు వీరిలో నొకఁడేని చెప్పుము; కత్తు లాపే
పోయి తెచ్చెదను.

త్రిదశనాయకుముద్దుబట్టి సునీచినాయకుపట్టినా ;
మదిరలోచన, నీస్త్రియుం జెపుమా యిటం గనుపట్టినా. ౪౫

ఉప.—సఖీ, ఇట్టి సామాన్యులను ప్రాసెన కేల ?

చిత్త.—అటయిన, ఈమాటు గనుము. [అని ప్రాచ నభినయించి,
పటముచూపి.]

వర్ణింపక ననుబొంట్ల కొని సఖి యీ ద్వారావలేవల్లభుక
అర్హోరాశి సుతా మనోహరుని పిశ్వాత్తుక స్థితివ్యాపృతుక
శీర్ణావిద్య హృదంబుజోదర మహాసింహాస నాధాస్థసుక
బూర్ణం గేవలుఁ గేలిమానుషతెనుక భోగిం ద్రతెల్పుక హరిక.

ఉప.—నీమహిమ నాకు వెఱుఁ గగుచున్నది !

క. నాలుకలో శూరదయుక,

దూలికలో నజాఁడు, గ్రాలునురు నీకుఁజేలి !

౪౫ ప.—ముదితకో = పీచడియా ; కొడలు లీఱకొ = కొఱుకలం లీలు
నట్లుగా-తనిది లీరునట్లుగా ; జయంతుడు త్రిదశనాయకుని (జేపేంద్రుని)
ముద్దుఁగుమారుడు, నలకూటరుడు ఉదీచినాయకు (కుబేరుని) కుమారుడు ;
మమమాభరుక = ఉత్కృష్టమయిన శోభను భరించువానిని - అశ్రుంగప్రకాశ
మానుని [ఇది జయంత నలకూటరులకు విశేషణము]; మదిరలోచన = చూచు
వారికి మదమెక్కించు శేత్రములు గలదానా.

౪౬ ప.—సఖీ, ద్వారకాసాధుఁడును (క్షీర) సాగరకన్య యగుచుచో
లక్ష్మీయొక్క చిత్తమును హరించినవాఁడును, ప్రపంచ స్వరూపుఁడుకు, ప్రపంచ
చరక్షణమందు పనిచేయువాఁడును, ఎవరికి అవిద్య (అహమతి) నశించినదో
వారి హృదయకమల మునెడిసింహాసనమందు కూర్చుండువాఁడును, నిండినవాఁడు
ను, అద్వితీయుఁడును, లీలార్థమై మానుషదేహమును దాల్చినవాఁడును, నాగేంద్ర
దశయానుఁడును అయిన యాక్రీకృష్ణుని వర్ణించుటకు నాబొంట్లకు శక్యమా

కేలక లిఖించుటగాఁ,

గైలాటము సన్ని సన్నుఁ గలఁగింతుఁగదే ! ౪౭

చెలి, నన్ను పెక్కిరించుటకా నన్ను ముందు వ్రాయు నుంటిని ?

చిత్ర.— ఈ జేమాయలవాడేనా నీమనోదస్యుడు ?

ఉప.— ఈయన కాఁడు. (వణఁకుచుం గోలు మోడ్చి) ఈయనం గనఁగా నాయెదను భయ భక్తి సంభ్రమంబులు వొడముచున్నవి ! నా ప్రాణ దయితుఁ డీపోలికనుండును.

చిత్ర.— అహా ! ఏమి నీయోగము ! ఏమి నీతలిదండ్రులభాగ్యము !
[అని మరల వ్రాసి, కాపి,] ఈమాటు కనుము.

సీ. నీకన్న లీజోదు నెఱుంగుఁ డెక్కెముత్, నీయాస్య మీదొర శేస్తకాఁడు,
నీయూర్పు లీఠేని నిఖల జైత్ర రథంబు, నీకల్ప లీరాతు నీటుఁ దేజి,
నీదుమే నీకూరు నిర్మిద్ర చాపంబు, నీరోమరాజి యీసీరుమార్చి,
నీనడు మీదేవు నిరుపమాకారంబు, నీదుబావణ్య మీశేక తాత,
నీపదచ్ఛాయ యీకనిప్రాపుసురియ, నీరికి నీనీ, చిట్ట కములకుఁ బట్టకంబు,
అందముల కంద, మితఁడ నీయనుకుఁడేని, భాగ్యవతులందు సకి నీవె భాగ్యవతిని.

౪౭ ప.— శారద=వాద్యిని; తూలిక = ప్రతిమను వ్రాయుకుంచె;
అబాఁడు = బ్రహ్మజేవుఁడు; [సాక్షాత్సర్వలెవలె అద్భుతకవనముతో వర్ణించు
చున్నావు, బ్రహ్మవలె (పటమునందు) మూర్తులను సృజించుచున్నావు అనుట.]
కేలక = చేతితో; గైలాటము = మాయ; కలఁగింతు = కలఁకపెట్టుచున్నావు.

దస్యుడు = దొంగ.

౪౮ ప.— ఇది చున్న భావతార మయిన ప్రద్యుమ్నుని వర్ణన. వరు
సగా—నీకన్నలు ముచ్చెమలు, నీశిష్ట్యగము చంద్రుఁడు, నీశ్వాసము మలయ
మారుతము. నీ వాక్కు చిలుక, నీకరీణము పున్నము. నీనూఁగారు తున్నెదల
బారు, నీకు నడుము లేదు, నీ జేవకాంతి పాలనమస్త్రము, నీ యదుగులు
చున్నట్లు. అని భావము; ఈ చెప్పిన యందుమానములు చున్నభునికి వరుసగా

ఉప.—[కేల్చివచ్చి వణికుచు] ఆహా! ఏమి నీకుహిమ! నావల్ల భుండు
కేసల మిట్టే యుండును. కాని, ఈయన ప్రాంత నే నిలవజాల. ఈయనకు
నేను కొలువుడుగ తలచు గాని దయకం గాను. నాసామి యంతకన్నం గోమ
లాంగుడు.

చిత్త.—మఱి యామాటు గనుము. [అని వ్రాయును.

ఉప.—ఆహా! ఈమాటు నీవు వ్రాయుచున్నావు!

[అని హస్తాశ్చర్యములు పెనంగొన నిర్వర్ణించును.

చిత్త.—

మత్త. భూరిపుణ్యము జన్మకొంటులఁ బ్రోవు నేయనివారికి

దీరు సూడఁగనేని యందని ధీర కాంత శరీరునిక

శూరునిక గుణి వీరునిక బుధు సూరి గేయ విహారునిక

మారు ముద్దుఁ గుమారునిక సుకుమారునిక గనుమా చెల్లీ.

[ఉప చిత్త రేఖం గవుంగిలించును.

ధ్వజము మిత్తుండు విజయరథము వాహనము విల్లు శారి అంగము (మదనునిక
దేహము లేదుగదా) మాతామహుండు నై యుండుట ప్రసిద్ధము ; కావున
ఈతఁడు ప్రద్యుమ్నఁ డని భావము; నిఖిలజైత్ర = ఎల్ల వారిని జయించునట్టి;
నిర్విద్ర = అమందమైన ; చాపము = విల్లు; నిరుపమ = సాటిలేని ; శేత = బొర ;
ప్రాపుసురియ = ముఖ్యసాధనమయిన సురకల్పి ; చిట్టకము = శృంగారదీప్తి ;
అనుకుండు = ప్రియుండు.

రక ప.—విస్తార మయిన పుణ్యమును అనేకకీర్తిజన్మ ములయందు
ప్రాగ్ గు చేసికొనివారికి ఇతనివీరును చూడుట యైనను భువీంబదు. అట్టి యీ
తఁడు గంభీరమనోహరమూర్తి పరాక్రమవంతుండు గుణవంతుండు ఉత్సాహ
వంతుండు విద్వాంసుండు జ్ఞానులు మెచ్చి పొడఁదగినవర్తన కలవాడు ప్రద్యు
మ్నుని ముద్దుఁగుమారుండు కోమలాంగుడు. ఇతనిం జూడుమీ పీఠచ్ఛేరి.

చిత్ర.—ఈమహాభాగుడేనా సీసామి?

ఉష.—[లజ్జతో] అవును.

చిత్ర.—బలిబలి! కృష్ణ పౌష్ట్రుని ప్రద్యుమ్నప్రస్థుని అనిరుద్ధకుమారుని పరించిన నీకన్న నెవ్వతె ధన్యురాలు! హావక్షమునం దక్క మహాలక్ష్మీ మఱి యెటం జేరును!

ఉష.—ప్రాణసఖీ, నీమహిమ యనిర్వచనీయము! ఇది మొదట నేను నీదాసిని.

చిత్ర.—కావు, నాప్రాణమవు.

[అని కడమపటముల నులుమాడి దాచును.

ఉష.—[అనిరుద్ధప్రతిమ నుద్దేశించి] ప్రాణేశ్వరా.

(దక్షిణాంతిక.)

నవనీత సనాభి మూర్తి పై, పవిత్రారా పరిభావి గా మదిక్ గ్రీం
సవరించితి సామి యేలొకో, వివరంబుగా వినిసింపుమా యుషా.

చిత్ర.—అయన నుపాలంభింప జేరి! స్వప్న మేగదా. నీవృత్తాంతము
అయన ఎఱుంగఁడేమో? అట్టియుదారప్రకృతులు దయాదూరములు గానేరవు.

ఉష.—నత్యము నత్యము. నీ వెప్పుడును వివేకమంజులవు. [అలోచించి]
ఎఱుంగనిచో ఆమహాభాగుఁడు ఈమందభాగ్యుని నరకుగొనునా?

చిత్ర.—ఎఱిగినచో, 'ఈమందభాగ్యుని ఉష నరకుగొనునా' యని
యామహాభాగుఁడును వచించును.

నులుమాడి = చింపివైచి.

గ్రీం ప.—ఓసామీ, వెన్నకు తోయిట్టు వైన రూపము కలవాడ
వయ్యును నీహృదయమును మాత్రము పశ్చాత్తాపపు వాదరొక్క కఠినముగా
చేసికొంటివే, అందుల జేమి కారణమో ఉష నయిన నాకు వివరించి
చెప్పుము.

ఉ.ప.—నఖి నీ వాక్యానను బహుచున్నావు.

చి.త్ర.—నే నెప్పుడును వివేచనజాల చంటివిగదా.

ఉ.ప.—నీ చిత్తము.

చి.త్ర.—నీవల్ల భుని ఈమందా? నీ ప్రాసాదమునకుం నెచ్చెద.

ఉ.ప.—[కవుంగిలించి] నిల నాతోఁ బుట్టవైతివి?

చి.త్ర.—ఇంతటియనురాగము ఉండదని.

ఉ.ప.—[చి.త్ర.రేఖం గవుంగిలించి ముద్దుగొని] నానాలుక కృతజ్ఞతా జడ మై యున్నది. ఏమియుం బలక నేగకున్నాను. [ఆకృర్యముతో కవుంగిల నడలించి] ఏమి యిది! నీయొడలును ఇంత వేడిగా నున్నది.

చి.త్ర.—[నవ్వుచు] నీకాంగిట చాలసే వుంటిని గదా.

ఉ.ప.—నిజము చెప్పవా?

చి.త్ర.—[నవ్వుచు]

క. ప్రాణంబు క్రాంతినేనిక,

మేనుం దాఁ గ్రాంగు టరుదె మేదినిలోనక?

ప్రాణమవు నీవు క్రాంగిన,

మేనను నేఁ గ్రాంగితిని దమీరమణాస్యా. ౫౧

ఉ.ప.—మృష వచించుచున్నావు. కానీ, తర్వాత ఎటకుం బోయెదవు?

మ ద ని కా కు ము ది క లు.—[ప్రవేశించి] ఇదిగో చందన

క్షీరము.

చి.త్ర.—ఉ.ప. యిప్పటికే న్నెప్పుడైనది. ప్రకృతము ఉ.ప.ను కర్పూర నరసికిం గొనిపోయి జలక మాడించి యామదనప్రతిమాను,—ఆహా! ఇందు కేలం బూవిల్లు వ్రాయ మఱచితిని! ఇదె ప్రాసెద. [అని అట్లు సేయుట నభినయించి] ఈమదనప్రతిమాను పూజనీయంపుఁడు. [అని యోగటము నుచు

౫౧ ప.—తమీరమణాస్యా=నీకానాథవదనాచంద్రముఖి.

చేరి కిచ్చి] తర్వాత ఉపయ మందానీ ప్రసాదమున వదలుండు. నేను ఉపయ అప్రతిరద్ధోపచారముం దెచ్చెదను.

మద., కుము, — నీయాన.

చిత్ర.—ఉహ, నేను బోయి తెచ్చెదను. [అని పై కెగసి]
 భుజంగ. బోహో రో కసాలీ, బోహో రో కసాలీ,
 బోహో రో గురూ, రాసుతే బేళగొంగి
 గోహో రేస్సము దగ్ధాంగు చెట్టుంబు దిద్దో
 మహామాయ, నాకు మహాసిద్ధి యిప్పు ౫౨

[అని నిష్క్రమించును. క రేణు క బొంగి చూచును.

మద.—రారమ్మ ఉహ, కర్పూరవరసికి. చిత్రశేఖ ఎవరో దేవత. అమెమాట మనము జవదాంటుండు. [అని మువ్వయ నిష్క్రమింతురు.

కరే.—[ముందటికి వచ్చి] ఉపయ యెండచెప్ప తలించి దని నాతో మదనికి చెప్పింది. [నిర్వర్ణించి] యీతామరాకులవడక దానితాపాన్ని పో గొట్టిందిగదా. గంభీరయ్యమిదిమర్దుమూలంగా నావొట్లు వుడుకెక్కిపోతూ వుంది. యీపరువుమీద నేను చల్లబడతా. [అని యీతామరసెజ్జవై బడి దొరలుచు] నాకు మొదలే వుపమీద మహాప్రేమ. దానికి నారాయణమీద మనసులేదుగనుక యిప్పుడు చెప్పాలిచేలేదు. యీపరువుకోసం కూడా నాకు దానిమీద ప్రేమే. [దొరలుచు] సీల్, యిది నా కేమూలం? యిదేమి వేడిగావుండే! వోయి బాబో! రోగం వొకటే అయినా అందటికి వొకటే

౫౩ కు.—పునుకదాల్చి పైన యోకివుండా, నీకు నమస్కారము; చండీదేవి, నీకు నమస్కారము. ఓగురూ నారదమునీ, నీకు నమస్కారము. కోమలమూర్తి యయినయూరాజనస్యమ ఉపయ కాలిపోయిన మన్మథుండు చవు చున్నాడు. వాని చెడు పేడను దిట్టతై, ఓమహామాయాదేవీ, నాకు ఉత్తమ మయిన ఆకళయానాని కార్యసిద్ధిని అనుగ్రహింపుము.

మాత్ర మనిరొ దని మునుపు ప్రద్యు లన్నాడు. మాతత్వాలు పేరుగదా. అది వన్నగా తెల్లగా రోలేస్తు వుంది. నేను గుండ్రగా నల్లగా ముద్దుస్తు వున్నాను. అయితే వెలపలికి వేడయితే లోపలికి చలవట, చిత్రమూలంగా. కనక లోపలికాక పోవడానికి నీటిని తిశేస్తా. [అని అట్లో చేసి] యిది నా శేమూలకి ! మాయంటికాడివెద్దచెబువులోకడి అందులో వన్న తిశే ఆచన్నీ శ్లన్నీ తాగేస్తా. చన్నీశ్లకంటే చలవ మల్లేదు. పాడతా.

నేను గం భీరయ్య పెళ్ళిడి లే, బరీ! నేను..., వచ్చా! నేను..., నెబాన! నే నాత డికి కూడు పొండిపె డ్దాను.

నన్ను గం భీరయ్య పెళ్ళిడి లే, బరీ! నన్ను..., వచ్చా! నన్ను..., నెబాన! నాకాన నూ మంచి నగలు పె డ్దాడు.

వారులు న న్ను నవ్వ కుండా,	బరీబరీ! వారు..., బాపురే! వారు...,
నరికి నరి గానె వొలి చిలిసి.	,, నరి ... ,, నరి...
కొందఱూ జంటల లాగ,	,, కొంద ... ,, కొంద...,
ఎందునా మేము పో రాడం.	,, ఎందు ... ,, ఎందు....
పొంతనా ల్వాళ్ళకీ కు దకా,	,, పొంత..., ,, పొంత...,
అంతాను మాకూ కు దిరిశే.	,, అంతా... ,, అంతా....

కడుపూ, కుడుపూ,

నలుపూ, బలుపూ, అంతా.... ,, ,, ,, ,,

జగడం, నగడం,

అరవడం, కరవడం, ,, ,, ,, ,, ,,

అన్నిటికి వైగా అడ్డగాపెరగడం ,, ,, ,, ,,

[అని వికృతవాక్యము లాడి నిమ్మ]గించును.

ద్వితీయాంకము ముగిసినది.

ప్రవేశము.

స్థలకము :—ద్వారక, శ్రీకృష్ణప్రాసాదోద్ఘాతము.

ఉ ద్యా న పా లి క ప్రవేశించి

తోట నలంకరించుచుండును.

ద్వితీయ.—[ప్రవేశించి] వాణి బంబికా, యేమే శుద్ధింకా యాతోటని అలంకరించకున్నావు, కొమారమహారాజు అనిరుద్ధులవారికి దురీ యివ్వ మైనతోట గదలే యిది !

బంధరిక.—వాణి కీరవాణి, నీవని రవ్వంత ముంగట అయిందని యేం బడాయే నీకు! యిదుగో ముగించాను చూడు. మరి మొన్నడిగితే అగక చెప్తా నన్నాపే యిప్పుడు చెప్పు, మునుకుంతా యెప్పుడో యిక్కడికొచ్చి కొమార మహారాజు యిప్పుడు రోజుల్లా వొంటరిగా యాతోట్లోనే తిరుగుతూవుంటాడే అదేమిటి ?

కీరవాణి.—ప్రేమపులచిత్రానికి కారణం యెందుకే !

బంధ.—మరి, జక్కవపట్ట లని జకలకట్టి వాటిమీద యేమిదేమిటో చిత్రాలరాస్తాడే అదెందుకే ?

కీర.—నువ్వొకగోడచే ? నీటికోగమే.

[అని బంధరిక పాలిండ్లం బొడుచును.

బంధ.—ఎకతాళే ?

కీర.—కాదు దిగతాళే. ఎవలెమీదనో మనుసుబ్బాడే.

బంధ.—పడితే ?

కీర.—అమెది అవే యివని నీటికి అలాగ ' లంకారాలు చేస్తాడు.

బంధ.—గెనులపట్టన్ని పట్టుకొని వాటికుంచెలు దుద్వి వాటికి పువ్వులు చుద్దాడే అదెందుకూ ?

కీర.—వాకటి చెప్తే కడమన్ని తెల్పుకోలేవదే! అమెకలకట్టు కలుచు కొని నీటి శేవలు చేస్తున్నాడు.

బంధ.—శబాన్ శబాన్. మరి అగుడ్డి చెంబడికి వాకకాడ తెలవనీ కుండా వాడిగాలనిముల్లు లీశేళి వుత్తరాటికి జిలేదీలు కట్టి నాడు నిన్న, వాడికి తెలవనీకుండానే వాడిమట్టలో జొరాలబొట్టం వేళినాడు.

కీర.—చావలు అబ్బాగైమంతురాలికళ్ళలా గున్నాయట. అటుపైని తెల్పు శో. చావలు పడకుంటే ముసలివాడికి మెదుకు ల్లేవని వారాలు పడేసినాడు.

బంధ.—ను పెక్కుళ్ళో మడకని వడ్డావే.

కీర.—రాయ్ లంజా, నువ్వు కూడా వడుదుగాని.

బంధ.—యింకొకటిమాత్రం చెప్ప. అవాకలాకి దిగి ఆయ సెందుకే అనుళ్ళని వెలికివెలికి ముద్దెట్టుకొంటాడు ?

కీర.—చాల్లే యీపాటికి. నువ్వెవణ్ణయినా వాకరంగణ్ణి కగులుగొని రాత్రి వాణ్ణిడుగు చెప్తాడు. నీకేమి చీకటిమయం లేదటే ?

[అని నివ్వు...)మంతురు.

ప్రవేశకము ముగిసినది.

మడకని = మడకలో = అరకలో. మడకని బడ్డావే = పురుషునిం బొందితివని భా.

తృతీయాంకము.

స్థలకము:—మునుపటిదే.

చిత్రరేఖ అకాశయానమున ప్రవేశించును.

చిత్ర.—అయ్యద్యానపాలికల సాభావణవలన తమారమహారాజు అని రుద్ధుడు విధన్యరాలికొటతో విరాళిం గూరుచున్నాడని తెలిసింగదా. తిర స్కరిణీ ప్రభావంబున రాచనగరు పూచ్చి సూచనాపురుషుం గంటిని. విరాళిచే వాడి వత్తి యయ్యును సాయోపాసనలు చేతస్వమాధిగో యథావిధి ఒనర్చి కృతాహారాళినయుండై శయనం బొల్లక యాయుపవనికే యేతెంచు చున్నాడు. తఱి వేది కొనిపోయెనంగక. ఈవిరాళి నా ప్రాణసఖికొఱకే యగును. [చదలం గాంచి] అహ! యీ చంద్రుడొక రహణీయుండయ్యును విచును కదా!

అని రుద్ధుడు విరహాకృతుడు ప్రవేశించును.

అని.—[నిట్టూర్పు పుచ్చి] హా! ఈవెన్నెలకు చలువగుణము పెండియు నెన్నటికిఁ గలుగునో! అహహా!

(కౌపిణ్యందశికము.)

విరహార్తుల ద్వేషి యై దహించుకా,

విరహాతీతుల నెయ్యుండై భజించుకా.

‘పరికింతు రవస్థ’ నన్న సూక్తికా

బరమాధ్యంబుగఁ బద్మవైరి నేయుకా.

౫౩

౫౩ ప.—ఈచంద్రుడు విరహాతీతులను శత్రువై కాల్చును. విరహము దాఁటినవారిని మిక్కిలొడై నేవించును. ‘లోకులు మనుష్యుని వానియవ స్థకు తగినట్లు చూతురు,’ అనగా, ‘బలవంతునికి ప్రేమకుమారు, దుర్బలుని కొట్టుదురు;—అర్హునిది వాస్తవ మని ఈచంద్రుడు తననడవడినేక నిరూపించుచున్నాడు.

చిత్ర.—ఓహో! నత్యము సత్యము.

అని.—ఓయి చంద్రుడా, నీవగతుఁ గారణము తెలిసినది?

నిరతజ్యోత్స్న మటంచుఁ దద్వదనమున్ నే మెచ్చుటందెసి కా
యరవిందాహిత నన్నుఁ జూడెదవు నీహస్తాగ్రదీపార్పులన్;
శరముల్ సూదులు బాఁకు లీఁజెలు కశల్ సారింతు నాపై; నహో!
ధరలోనన్ నిజ మాడ నిష్ఠురము కాదా! సామెతల్ దప్పునే. గీర

చిత్ర.—నిరతజ్యోత్స్న మటం చుహవదనమున్ అనఁదాయెనే!

అని.—ఓయి కళంకి,

చొక్కంపుంగలశాభిపట్టి కెటు వచ్చున్ మచ్చ! నీగుట్టు నే
వక్కాణించెదః—నంశునాశకము నావత్తుంబునన్ నాటి, నీ
వక్కాంతాస్యము దోషమిన్ రగులు నాస్వాంతంబుగంజాయిగా
వలక్కాగ్రోలుబొగ ల్తాగంబలమె నం; చోతుక్కమా న్వేలుపా.

గీర ప.—నదా వెన్నెల గలయట్టి దని ఆ ప్రాశస్త్యముఖమును నేను
మెచ్చినందునఁ గదా ఓకమటవైరీ, నన్ను నీచేతిగొన నున్న దివ్యజ్వాలలతో
(నీకిరణముల తుదలజ్వాలలతో) కాల్చుచున్నావు; నామీద బాణములు...
కొరదలు ప్రయోగించుచున్నావు. అయ్యో! భూలోకములో నిజ మాడిన
నిష్ఠుర మన్న సామెత తప్పదాయె, గదా.—చంద్రునికీ రాత్రియేగాని బగట
వెన్నెల లేదు, ఉహవదనమునకు వెన్నెల రేలం బవళులం గలదు, కావున అని
రుద్ధుఁడు చంద్రునికన్న ఉహవదనమే ఉక్కువ్వు మని మెచ్చినాఁడు...
విరహబాధలో చంద్రుఁడు నీయు నుద్దీభునమును అనిరుద్ధుఁడు నహింప
కున్నాఁ డని భా.

గీగీ ప.—పరికుద్ధుఁడైన తీరసాగరుని కుమారునికీ నీకు ఈకళంకము
ఎట్లువచ్చినది? (ఇది నీవుట్టువుగా వచ్చినది కా దని భా.) నీ రహస్యమును
నేనుచెప్పెదను విను. నీవు తురకలదేవుడవు కావున నాగివలెనే వలక్కా-

చిత్ర.—ఆహా! ఎంతసరసోపాలంభము!

అని.—అయ్యా, ఓషధీశ్వరా, నీవు ముగ్ధుడవో స్త్రూరుడవో.

సతమున్ రోహిణిఁ గూడ బేనివనటన్ జాఁజిక్కునీవే యిటుల్
వ్రతమో నాఁగ వియోగిపాళిషయి నావాల్ నూట విం తొ శశీ!
మతమో నీకును నోషధీశుడ భిషజ్జ్యోత్యుదగా సృష్టిలో. [౫౬
నితరప్రాణులగాయ మవ్యథము నీదే దుర్వ్యథాధ్యంబుఁ గాన్.
[గాలి సోఁకినందులకు ఒడలు జలదరించుట నభివయించి] ఓయి మలయానిలా,
ఏల నన్ని క్షోభచెడవయ్యా?

ఆ. చలువతె మైర యను పలుకు దబ్బుట సూవె;

దక్షిణుండ వనెడుతత్త్వ మిదిగొ;

త్రాగెదవు. నీవు నీగిరణ మనెడుచుక్కాగొట్టమును నాహృదయముల
గుచ్చి, ఆ ప్రాణేశ్వరి వదనము నా కగపడ నందుకై రగులుకొనుచున్న నా
హృదయకమలమే గంజాయిగా చుక్కాత్రాగుచు పొగను వెలిబుచ్చు
చున్నావు; ఆపొగ ని న్నావరించినది, అదియే నీమచ్చ.

ఉపాలంభము—నింప. ఓషధీశ్వరా—బోషధవు మొలకల దొరా. ముగ్ధు
డవో = తెలియనివాడవో.

౫౬ ప.—అన్ని చిథులయందును నీ ప్రియకమ యైన రోహిణితోనే
కూడియుండమిచేఁ గలిగిన దుఃఖముచేత చచ్చునట్లుగా కృశించుచున్న నీవే
వియోగులను బాధించుటకై దీక్ష వహించితి వేమో యనునట్లుగా వారిని
హింసించుచున్నావు! ఇది వింతగానున్నది. లోకములో ఓషధులను వినియో
గించువాఁడగు వైద్యుఁడు తనప్రణవుఁగోతయే సహింసరాని నొప్పి గాని
ఇతరులప్రణమం గోసిన నొప్పి యమియు లే దని తలచినట్లు నీవును ఓష
ధులకు దొరవు గాన వారిపలెనే అభిప్రాయపడియున్నావా?

విరహి జనుల జీవ వితతి నువ్వెత్తుగా

నూదివైచు జముని యనార్ప నీవు.

౫౭

చిత్ర—అయ్యో! నువ్వమారుడు ఎంత గానీలుచున్నాడు!

అని.—రహస్యము బాచుట యనునీవుటపాకమున నెంతకాలము పేగుదును? దిగబట్టిన యూపిరిని నడలించుట గదా రహస్యము చెప్పికొనుట! పయస్యం దేనియు అగవడండుగదా?

చిత్ర—అయ్యో! కుమారమహారాజు మనవిరహతాపమునం బొగులు చున్నాడు! [మఱియొక దెస నిర్వర్ణించి] ఈతం దెవరో విప్రకుమారుడు ఇతనిమిత్రమువలె నున్నాడు. ఇతనిం గడుం గూర్చితో పదకి పదికి కనిపట్టి వార్ష పరవశుం డై కరుగురవచ్చుచున్నాడు.

విదూషకుడు ప్రవేశించును.

అని.—[చూచి] అహ! నాడాయనా, కూర్చుండుము కూర్చుండుము.

విదూ.—వయస్సా, నీ వేమి యిహంటిసాటును పెట్లొడినావా?

ఈమెకోసం మమ్మల్ని వదిలేశినావే?

అని.—దుఃఖితుండు మంచిసహవాసము గాఁ దని మిమ్ముం గూడనైతిని.

విదూ.—దుఃఖితుడికి దుఃఖితుడు మంచిసహవాసమే గదా.

అని.—కానీ;

విదూ.—అటయితే మనసహవాసం మంచిదే.

అని —ఎట్లు?

విదూ.—నిన్ను చీమ కట్టిందో దోమ కట్టిందో అదుఃఖం నీకు, నిన్ను చూడనిదుఃఖం నాకు.

౫౭ ప — తెమైర = గాలి; దక్షిణండు = దయగలవాఁడు (దక్షిణ దిక్కువాఁడు) — నీ దక్షిణత్యము దయార్థమందు లేదు; చిత్రాణి = సమూహమును; ఉవ్వెత్తుగా = తీవ్రముల; జముని = దక్షిణదిక్పరియైన) యను భర్త రాజామొక్క - సోద్రవు = కావననువు.

అని.—నన్ను పీమయ్య దోమయ్య గుట్టినవా ?

విదూ.—చుట్టి నీకు దుఃఖ మేమి ? వడకలా నల్లి కుట్టించా ? కల
కాయలా యెవ రెచ్చె నా పే నేమైనా కుట్టించా ?

అని.—ఛీ ! మూర్ఖా !

విదూ.—అవును, మ రేమి దుఃఖకారణం ?

అని.—నీల యడగెదవు వయస్యా !

విదూ.—[అటోపముతో] చెప్పకపోతివా జంఝాలు వురి పోనుకొని
నీకు బ్రహ్మహత్య కడకా.

అని.—అంతకుని చేయకు. నీకురా క్రమము నే నెఱుంగదును. చెప్పెదను.

విదూ.—చెప్పు మరి.

అని.—మదననర్పము కఱచినది, విష మెక్కినది.

విదూ.—మదన మంటే నాకు తెలియదు. ఏకాతో మనఃపేర్లతో
చెప్పు, మంత్రం వేస్తా.

అని.—వయస్యా, నే నొకనాడు కలలా నొకజగన్తోహినిని పరిచితిని.

విదూ.—[చకచక నవ్వి] ఆవేళ వుండ వేనుకొన్నావా యేమి !

చి.త్ర.—ఈమనకును కలలానే గాంధర్వము ! అహో ! సంవిధానము !

అని.—[విదూషకునిచేయి పట్టుకొని] కదురుగా వినియెదవా లేదా ?

విదూ.—అయ్యో, అయ్యయ్యో, అమ్మ కొక్కణ్ణి, అబ్రంహణ్యం
అబ్రంహణ్యం ! నన్ను బ్రహ్మహత్య కట్టొద్దన్నావే, నీవే అగంభించా వేమి
మహారాజా !

అని.—[చేయి వదలి] కలలా పరిచి మేల్కొని కానక యాయవ
స్థకు వచ్చినాడను.

విదూ.—(చక చక నవ్వి) వొకనాడు నేను మంథానభైరవం మింగి
పోయినట్లి కలలా విధాయికొండ వొకటి నే నొక్కణ్ణి తిని, మునకటికంటే

మంథానభైరవమును ఎంతభక్షించినను చాలనట్లుగా చేయునట్టి యొకమందు.

ఎక్కువ ఆకలితో మేలుకొన్నాను. అప్పట్నుంచి పదిహేనురోజులు ఆ కొండే కావాలని ఇంట్లోవాళ్లని యేడిపించాను. పదహారోనాడు పెదనాయన నాతో చెప్పకుండా జుట్టు బట్టకొని పేపావారిపిల్లని నాకు పెళ్లిచేశాడు. ఆరుహోళ్లవంటా మితాయికొండని మరిచిపోయి స్వస్థపడ్డాను. నీవున్న నా దారికే బొస్తూ వున్నావు. ఎటుయినా నావయస్సుడివే గదా.

అని.—తెన్నగా వినియెదవా లేదా ?

విదూ.—వున్నమాట చెప్తావా లేదా ? కలంటేమాత్రం నేను నమ్మను. కలతోసం వొకడు నీలాగ యేడుస్తూ వుంటాడా ? పాడుకలొస్తే కష్టపడలే ఆవ్యధు రవంతశేవు యేడుస్తాడు.

అని.—నశ్యము పయస్యా, నామాట.

విదూ.—అదైతే అదేదో పికాచం. కామినీ మోహినీ కాకినీ ధాకినీ బదబాకినీ దయ్యాలలా ఒకటి. ఆకథ వింటే నన్నుకూడా ధాకినీ వెంట డిక్తుంది.

అని.—మిత్రునిమీఁదియొకడు కత్తితోఁ గొట్టుకొనిరి నీవు.

విదూ.—[మొగము చిట్టించుకొని] నీవో, వెఱుక్కని వొచ్చినందుకు నేళ్లు నలిపి బ్రహ్మహత్య చేశి రాజాధిరాజువు. [మందహాసముతో] పోనీగానీ, అదైతే, తూ చా తప్పకుండా అమెన్వరూపాన్ని పర్లించు, నాకు సాటూస్తుం దేమో చూస్తా. నిజమైతే అసక నేను చూడకపోతానా ?

అని.—మంచిది, నా కిచ్చ మైనపనియే; వినుము.

విదూ.—నీధము. అందుకే చెవులు చికిలిచేసుకొంచున్నాను. [అని చెవులు దీటుకొనుచు] ఇందుకు బదులు పేపావారిపిల్లని నేను వర్లిస్తాను. అది నువ్వు వినకపోతే యిది నేనూ వినను.

పేపావారిపిల్ల యనగా ప్రేమబైత్తము, దానిని పెండ్లిచేయుట యనగా దానితోకొట్టుట.

అని.—

ఆ. చివ్వుచీకటులను జిమ్మి పవ లేయి
మోహనాంగిముద్దు మొలక నగవు ;
రమణిమోముమోల రాకామృగాంకుండు
కాముఁ డెత్తు దృష్టిఘటము సూవె.

గీ॥

విదూ.—ఇదేమో అపూర్వమే. మరి మాపేపావారికి కుక్కల,
పూసకళ్లు ఎంతస్వరస్యంగా చెక్కివున్నవి! వయస్యా, అటుపైన?

అని.—వయస్యా,

అ. సంజవేళ లేతజా జొంది చుట్టురాఁ,
దలను చదలినీడఁ దాల్చి సుంత,
జంట నొప్పు దొడ్డ జమ్మేటి బుగ్గ లా,
కొవ్వు గబ్బిగుబ్బ కొరకములు!

గీ॥

విదూ.—బలిబలి! మాపేపావారికి [అనిరద్ధుఁడు విదూషకునికిం
"దలియనీక చెప్పాను మూసికొనును.] అని లేవు. మెడలో రెండుపట్టుకుచ్చులు
మాత్రం వేలాడుతున్నవి, వయస్యా, ఇంతేనా!

అని.—నిను వయస్యా,

గీ॥ ప. —రాత్రి ఆ మోహనాంగియొక్క ముద్దులేతనవ్వుచేత
గాఢాంధకారముం బాసి పట్టచుగడివలె నెలుంగును ; నిండువున్నచంద్రుఁడు
ఆమె ముఖమునకు దృష్టి కగుటకుండుటకై చున్న ఘుండు నిలిపిన దృష్టిపిడత
సుమా.

గీ॥ ప. —అకోమనియొక్క మొగ్గలవంటి నిండు గుబ్బలు—సంధ్యా
కాలమందు తరుచుట్టును లేతగా ఎఱుపుం బొంది, తమకలయందు ఆకాశపు
నీలిమయొక్క ప్రతిబింబము కొంచెము కలపి, జంబూనదిలో జంటగా నొప్పు
చున్న పెద్ద బుడగలా విమి?

చందున కాత్మబింబసదృశంబుగ గుండ్రకవల్ జనించి యా
పిందెలు చుక్కగా నడుమ బింబములకొ జిటుమచ్చ దాల్చి పైఁ
బొందుగ జాభరారసము మూర్ఛల లేతగ నట్టికొన్న నా
సుందరిగబ్బిగుబ్బకవసోయగ మొందెడి నేమొ మిత్రమా. ౬౦

విదూ.—అపిల్ల మూలంగా కివీళ్ళరుడివై పోతున్నా పేమి వయస్యా!
శిడిపోతావు సుమా! పోనీ ఆమెబాహువు లెటువంటివయ్యా?

అని.—

క. తాకియుఁ దాఁకనిమాత్రన

యేకపదమ వింతమోహ మిడుమరునిప్రసూ

నాకలితపాశ రాజము

లాకోమలిబాహువల్లు, లలవియె చెప్పక! ౬౧

విదూ.—అ జేదో పికాచ మని నేను మొదటనే చెప్ప లేదా. మా
పేపావారి పిల్ల మాత్రం [అనిరుద్ధుఁడు మునుపటివలెనే చెవులు మూసికొనును.]
మదనపాశంలాగ లేదుగాని యమపాశంలాగ వుండినది. మొత్తానికి పోలిక
వుంది. బలిబలి! కనకనే నీకింత పెట్టిపట్టింది. ఇంకా? ఆబొబ్బట్టుమడతలను
వర్ణించవయ్యా.

౬౦ ప.—చంద్రునికి తనబింబమునకు పోలికగా ఇరువురు కవల
పిల్లలు పుట్టి, లేతపిందెలవంటి యాకవలు దేహమధ్యమందు చిన్నమచ్చను
గుండ్ర మయిన చుక్కగా ధరించి, పైఁగా చక్కగా జాభరారసమును
లేతగా తమమూర్తులకు అద్దకొన్నయెడల అప్పటికి ఆకవలు ఆసుందరియొక్క
నిండు పాలిండ్ల సౌభాగ్యమును పొందు నేమో.

౬౧ ప.—నికపదమ=ఒక్కవృత్తిగా. మోహము=పరవశత్వము. ఇదు
...జములు = కలిగించునట్టివి పుష్పములతో చేసిన మనస్సుని పాకాయంధ
శ్రేష్ఠములు.

అని.—వినుము మిత్రమా ;

హృదయజాఁ డాత్మ కామినికి నీతలు నేర్పుటకుఁ, దదర్థ మా
మృదుచరణావతారమున మెచ్చొదవక, బరువంపుమంత్రి వే
పదిలమునేయు డిగ్గియయు, బంగరుదాపలు, నీలిమొవ్వాలు
స్బదవసనంబుఁ గా, దయితనాభియు, ముత్తటలు, లారుఁ, జెన్నగుక.

విదూ.—[అనిరుద్ధనిచేయి పట్టుకొని] బాపురే ! బాపురే ! వయస్యా
మూడుముడతలకే యంతవర్ష నైతే మాపేపావాడిసిల్ల వెనకనుంచి కాగ
లిండుతోగానే నావీపంతా వట్లే, అది తగిలినచో టంతా వట్లే ! అందు కెంత
వర్షన కావలెనో ?

అని.—ఎంత తెలియనివాడవు వయస్యా !

విదూ.—[కనికరముతో] మన్నించు వయస్యా, యిక అసిల్లని వర్షించను.

అని.—అట్టియాదెలువ నేరభ్యము—

(పంచచామరము.)

మృషానలగ్న జిల్లుపైట మించునన్నమం చగుక ;

ర్షుషాక్షిదట్ట మన్న సంజజాజులోనిరే కగుక.

ఒక ప — దొర యైన మన్మథుడు భార్య యయిన రతీదేవికి ఈతలు
నేర్పుటకుగా యావన మనుమంత్రి నిర్మించిన దిగుడుబావివలె పొక్కిలియు,
అందులో దిగునప్పుడు మెచ్చుగలిగించుటకై మృదువుగా నుండునదిగా కట్టిం
చిన బంగారపుమెట్లవరుస బలె శశిత్రయంబును, ఆమెట్లవరుసపై పాదములకు
ధూళ్యాదిక మంటకయు మృదువుగాను ఉండుటకై దారిగా వణిపించినట్టి
నల్ల మొహమలంకట్టు రేఖవలె ఆ తరుణిమణి నూఁగారును ఒప్పుచున్నది.

నేరభ్యములంకారము.

తృప్తాకృత్యోష్టిభూషణాలి రిక్కలు మెలుంగు లో ;
నుమావతార మంచు గాంత నూహ నేయుదున్ సఖా. ౬౩

చిత్ర.—అహహ ! ఉమావతార మనుకొన్నాడు ! ఉపయోగం
యెఱుంగడు !

అని.—అట్టియాజగన్నోహిని.

అ. అట్లుగానె పుట్టినట్లుగా నగపడు ;
నోల నెదిగె ననుట యొప్పు రాదు ;
మార్పువొందురీతి మదిలోన దోషదు ;
అసురమాయొ కొమ్మ యమరమాయో ! ౬౪

చిత్ర.—ఉభయమాయ నుమా.

అని.—అట్టి యాముద్ధగుమ్మ నన్నుఁ దేల్చినయాముహూర్తము నా
జన్మములో నెట్టిదో చెప్పవలయునా ?

విదూ.—[అత్తగతము] వయస్సునిదుఃఖ మేమో వా స్తవంగా మేర
మీరిందిగా వుంది. అయ్యో పాపము ! అట్టి కన్య వుండునా ? కలలు నిజంగా
ఫలించునా ! [ప్రకాశము] వయస్య, వగవట, నీట మేలు కలుగుతుంది.

౬౩ ప.—మిథ్యామధ్య (అనగా నడుము లేనిది) అయిన యాచెలవ
యొక్క నన్నని పయ్యెడ ప్రకాశమాన మయిన సన్ననిమంచుగా నగపడు
చున్నది. (తెల్లనిది), అమీనసయనయొక్క పాపద యన్ననో సంధ్యారాగ
ములోనుండి కత్తిరించిన లేకుగా నున్నది (కాభరావన్నది), అనగొల్పినట్టి
కెచ్చెమిగలదైన యాతరుణియొక్క నగలవరుస నక్షత్రములు మెలుకుడిగ
లుంగా నున్నది. కావున ఆకాంత రాత్రియొక్క యవకార మని మేను
తలంచుచున్నాను.

౬౪ ప.—పీలిక = క్రమముగా. అసురమాయో = అసురలక్ష్యయ్యె.
అమరమాయో = దేవలక్ష్యయ్యె.

వయస్యా, నీవర్ణనలచేత ఆమెను నేను తర్వాత యేలాగ ఆనవాలు పట్టగలను?

అని.—ఇదిగో ఈశిల్పముచే నెఱుంగుము.

[అని చిత్రఫలకము నిచ్చును. విదూషకుడు చూచి అశ్చర్యపడును.

చిత్ర.—[నిర్వర్ణించి] ఆహాహా! నాస్త్రియసఖయే కన్నులయెదుట నగపడుచున్నది! ఏమి యీశిల్పనైపుణి! ఏమి నాచరిభాగ్యము!

అ. మణియుఁ దేజాఁ, జందమామయు వెన్నెల,

వేగుతఱియు వెల్లు, విరియు వల్పు,

నెట్లొ యట్లు లెనయు నీయిర్వరం గూర్చి

బ్రహ్మ వేదజడతఁ బాసె నిపుడు. ౬౫

విదూ.—[నిశ్చలించి, ఆత్మగళము] యిటువంటి, సృష్టి తుంటుందా? [ప్రకాశము] వయస్యా, నాచలబుద్ధిని మన్నించుమా. మరి యీమెను యథావిధిగా పెళ్లి చేసుకోరాదా?

అని.—ఎవ్వ తెయో తెలియదు, మిత్రమా!

విదూ.—అయ్యో! నిజంగా నీవు ఆపన్నుడవే వయస్యా!

చిత్ర.—ఇరువురయవస్థయు తూచినట్లు సమానముగా నున్నది!

అని.—వయస్యా,

ముదితౌరత్నముమోముగాంచునపు డామోమేగనంజొచ్చితికా;
మదిరాక్షిద్యుతిఁ జూడఁజొచ్చిన నదే మాద్యద్వితక జూచితికా;

౬౫ ప.—లేకా = కాంతి. వేగుతఱి = తెల్లవాలువేళ. విరి = పువ్వు. వల్పు = చరిమళము. ఎనయు = సరిపోవునట్టి. వేదజడత = వేదాభ్యాసజడత. దనుననకేర్చి.

సుదర్శిణే రేరడుగ్గ గులంబుఁదెలియన్ సున్నయ్యె నాతెల్వ; హా!
యిదిగోఁ బండ్రిదిగో హుళిక్కియని నన్నేఁచె న్విధాత్మండయో.

[దక్షిణోరుస్పందము సూచించి] వయస్యా, నాకుడియూరు వదలు
చున్నది.

విదూ.—నీ కిప్పుడే మళ్ళీ ఆజగన్తోహినిబొందు కలుగుతుంది. శ్వరగా
యింటికి వెళ్లి నిద్రపోయి కల గను.

అని.—అంతపుణ్యమా? అయినను బ్రహ్మజవచనమును పరిగ్రహించి
తిని. [అని చిత్రఫలకమును వక్షమం దుంచుకొని కన్నులారం గాంచి,
యున్నాదంటున]

(దక్షిణాంతిక.)

నవనీత సనాధి మూర్తి వై, పవిథారా పరిభావిగా మదిన్ [౬౭
సవరించితి ఛామ యేలొకో, వివరంబున్ వినిపింపుమా దయన్.

విదూ.—నిమి యిది వయస్యా, పుత్రచిత్తరువేగదా, దీని కిందు కింత
మనిది?

అని.—అయ్యో! చిత్రరవేనా! హా ప్రాణేశ్వరీ! [అని మూర్ఛిల్లును.

విదూ.—వయస్యా, వయస్యా. హాహా! నిమిచెయ్యవొచ్చును! అయ్యో
చిత్రరువని నే కెందు కన్నాను! పాపాత్ముడను మృత్యువులాగ నే కెందు
కొచ్చాను! [జిల్లాచించి] కానీ యీవాకలాసుంచి తామరలు నీళ్లు తెచ్చి
శేరుస్తా.

[అని పరుగునం బోయి తామరలు
కోయట నభినయించును.

౬౬ ప.—మదిరాక్షిద్యుతిన్ మాదకములైన కన్నలకాంతిని. మాద్య
ద్భుతన్ మల్లెక్కుచున్నవాడనై. సుదర్శిణే ఆయనవని. విధాత్మండు=బ్రహ్మ

౬౭ ప.—ఛామ=హీయంతి.

చిత్ర.—ఇదే సమయము. [అని యనిదుడ్డుని ఆకాశబీధికిం గొనిపోవును.

విదూ.—[శిశుఁగోపచారోపకరణములు తెచ్చి] వయస్యా, వయస్యా, [అని కడుంగడు వెనకి] యొక్కడా లేడు. [క్రింద చూచి] యీచిత్తరువు కలక యొక్కణ్ణి వుంది. [అని ఫలకముం బుచ్చుకొని] నయస్య దేమయినా నేను వేళోకోళంగా అన్నమాట ప్రణాగం నిద్రపోవడానికి యింటికి వెళ్లాడేమో! అక్కడికి వెళ్లి విచారిస్తా. అక్కడ లేకపోతే యీచిత్రఫలకని శ్రీకృష్ణులవారికి హాస్యగించి యీపుత్రాంతం వారికి విన్నపంచేస్తా.

[అని పరుగున నిమ్మి)మించును.

చిత్ర.—ఈఫలకముచేత ఉపాస్వరూపము శ్రీకృష్ణాదులకు తెలియ నగునుగాక, నాతిరస్కరించే నితండును విదూషకునికి గానరాడయ్యె. నా సమ్మోహినివిద్యచే నీయన ఉపచేయి తగులువఱకు ఇట్లు మూర్ఖుడున్నాడు గానే యుండును. మహావిద్యా, మందాకినీ ప్రాసాదమునకుఁ గొనిపోయి. [అని ఆకాశగమన మభినయించి] ఆహా విద్యాప్రభావము!

ఇశియఁగ నుద్ధ గీచిననహిక్ బుటణించెడి రిక్క మొత్తములీ,
కశిజలదాళిలో మెఱపు గ్రాలుగటక్ దివి నేఁ జెలంగెడక్,
బిటబిట వర్ష గోత్ర పృథివీధరవర్షముతోడ ధాత్రయక్
వఱలు దవిష్ట యై తఱిమెనం గవబొంగర ముద్దుకైవడిక్. ౬౮

౬౮ ప.—నక్షత్రసంఘములు ఒక తిన్నని గీఱప్రక్క మఱియొక తిన్నని గీఱగా నుద్దతో గీచినట్లుగా తెల్లని తిన్న గీఱలుగా కనబడుచున్నవి. నల్లని మబ్బులో ఈమూలనుండి ఆమూలకు మెఱుంగడిగ మెఱుగినట్లు నల్లని యాకాశమునో నేను మహావేగమునం బోవుచున్నాను. భూగోళము నాకు అతిదూరమై రెండువైపులను మురికిబేయందగిన జంటబొంగరము తరిమెనలా తిరిగినట్లు వర్ష భర్తవములతోను కులాచులములతోను గిఱగిఱం దిరుగుచున్నది. బొంగరములో త్రొడుచుట్టెడు నఱవలవలె భూగోళముమీఁద భర్తవము

ఎట్టి దైవసంవిధాన మిది !

క. పువువింటిసోఁకుబారికి,

జవతప్పినచెలియ కీట్టిసంజీవమణిఁ

దివిఁ గేలఁ దెచ్చిరే సకు,

లెస రేనియు నెందునేని యెన్నండేనిఁ.

౬౯

ఈమణిని క్షవరగా ఉపకు నిచ్చి కృతార్థుడయ్యెద.

[అని నిష్క్రమించును.

కృతీయాంకము ముగిసినది.

లున్నతావు మిట్టగాను లేనితావు లోఁతుగాను ఉన్నవని భా. కడమ సాటిని
అలోచించుకొన వచ్చును.

౬౯ ప. — పువువింటిసోఁకు బారికిఁ = పూవిలుకాఁ దగుదు విశాచుని
బాధకు. ఇట్టి సంజీవమణిఁ = ఈయనిరుద్ధునివంటి జీవనప్రదుని. దివిఁ =
అకాశమార్గమున.

తు రీ యాంకము.

స్థలకము I.—శోణపురి, బాణుని సభామంటపము.

క రేణు క ప్రవేశించును.

కరే.—[ఒకపండ్లపాణకను నిర్దేశించి] యీపళ్లపాణకలో దూరి వుండి నాముద్దలరాయణ్ణి, సభిలో యేలాగ తీవిగా వుంటాడో చూస్తూ వుంటాను. నా రాయడు కూర్చునేయి! నాకుర్చీలో వాళ్ళొచ్చేదాకా కూర్చుంటా. ఇదైతే నాకు సరిపోతుంది. నాకర్లంతా నాపక్షమే. నామీద యెన్నడూ కొండ్యాలు చెప్పరు. [అని పెద్దయాసనమునఁ గూర్చుండి దానిని ముద్దు పెట్టుకొని] ఆయన ముందొస్తే నేను లేవకుండా గర్వంగా వుంటా.

గంభీర పేది ప్రవేశించును.

గంభీ.—యీరోజు రెండిట్లో పాకటి సిద్ధాంతం ఆవుతుంది. యేలా గయినా యీపెళ్లి నాకు తప్పనా యిక్కరా! [నిర్వర్ణించి] యేమిదీ! నాకుర్చీలో గడ్డిపేటి! [పెండియు నిర్వర్ణించి] కాదు కాదు, కరేణుక! కరేణుకా.

కరే.—[గర్వముగా] అక్కడ కూర్చో.

గంభీ.—మనకి ఒకరొకరికీ సరిపడే ఆననం యిదొక్కటే.

కరే.—నువ్వు ముంద రొచ్చావేమీ?

గంభీ.—నువ్వు ముంద రొస్తావనే?

కరే.—ఏపెళ్లి తప్పాలని మొక్కులు మొక్కుతున్నావు?

గంభీ.—వుదు! నామా.

కరే.—నీమా నామా గాదు గదా.

గంభీ.—కాదు.

కరే.—అయితే ఆకలుపేళొచ్చి వన్ను కాగిలించుకొని నాకు ముద్దియ్యి.
గంభీ.—[పోయి తలుపు వేయట నభినయించి వచ్చి] రా మణి.

[అని యిరువురును స్థావరముచేత చేతులు కడుపు
చుట్టు రానందున ఒండొరులం గొంగిలించలేక
మాని, ముద్దిడుకొనంబూని కడుపు లడ్డవడుట
చేత సాధ్యపడక ఎంతయు యత్నించి భగ్గు
నునోరథు లగుదురు.

కరే.—యిది మనవల్ల గాకపోతే పోనీ. యిద్దరం చెట్టావట్టాలు బట్ట
కొని నాట్యమాడదాం రా. [ఇద్దఱు అడుచు పాడుదురు.

(గేయము)

ఆకలైతే వెళ్లి ఆడాడ తారాడి [మాను...

మానుసులను మింగి మాయంచేతాం, మాయం...మాయం...

చూడియేనుగడొల్ల చొక్కా తొడుక్కొని

మంచు కొండకివెళ్లి మల్లీవాత్రాం, మల్లీ...మల్లీ...మంచు...

నే మొగ వేసాము నీవాడ వేసాము

ఆహిరి విటకారా లారంబింతాం, ఆరం...ఆరం...ఆహిరి...

కల్లు సంద్రాన్మెల్లి కల్లంతా తాగేశి

ఆరే సంద్రా లని ఆరిచి వొత్తాం, అరిచి...ఆరిచి...ఆరే...

మనలోనే యేమైనా మలికిత మొస్తేను

నావేటు లన్నిట్ని నీవేతిను, నీవే...నీవే...నావేటు...

[నేపథ్యమున మహాతూర్యధ్వనులు.]

గంభీ.—[శ్రవణ మభినయించి] అద! ప్రభువు వస్తున్నాడు. నువ్వు పో.

కరే.—పోతాను.

[అని పోణకలలో చేరును.

గంభీ.—దీనియిట్లు బంగారం గానూ, యిదేమో యీవేళ కొంప
ముంచేలాగుంది. [అని పోయి తలుపు తీయుట వభినయించును.

బాణాస్థోదనరాజ్ఞీకుంభాండులు ప్రవేశించి
యథోచిత ముపవిష్ట్రులగుదురు.

యథావిధవము పరివారంబును ప్రవేశించును.

గంభీ.—మామగారికి వమస్కారము.

[అని బాణునికి ప్రణమిల్లును.

బాణు.—కల్యాణము. వత్సా, నీశ్రద్ధకు సంతోషము. కూర్పుండు.
ప్రేయసీ, నీయత్న మేమయినది! ఈమ వివాహమున కంగీకరించినదా!
ఇప్పుడు స్వస్థముగానేగదా యున్నది? వివాహము సేయక పెండ్లియీడు
వచ్చినప్పిల్లను ఇంట నుంచుకొనియుండుట యవమానము గదా. పెండ్లి చేత
దానికిని మనకును ఎడఁబాపు గలుగకుండ ఈగంభీరుని కిచ్చి వీనిని ఇల్లంట్ర
ముంచుకొన నిశ్చయించితిని గదా. ఇంతకన్న దాని కేమిగావలయును! అంగీక
రించిన సంతోషవార్త చెప్పుము ప్రేయసీ.

రాణి.—ప్రాణేశ్వరా! ఏమి సేయుదును! ఎంత బోధించినను, ఎంత
ఐతిహాసినను, నసేమిరా యనుచున్నది. నిర్బంధించిన అది ప్రాణము విడు
చును, నిశ్చయము.

బాణు.—[కోపావేశముతో] ఆ! ఆ!

గంభీ.—[అత్తగతము] ఈలాగై నా నాకు తప్పులుగాక! [ప్రకాశము]
త్రిజగతీనాయకా, ఏల నిర్బంధము? ఈమ సుఖముండుంగాక.

(మదనము)

దూరాననేనియునుఁ గందును గన్నులాగఁ
నీరేరుహానన గొందఁక నెన రూపదేవిఁ;

ధారాధరాళిఁ గని సంతస మొందదొక్కొ
నీ రియ్యకే యుజిమినన్ శితికంఠ ముర్విన్.

20

బాణు.—[క్రోధావేశముతో] అంగీకరింపదేని యింక నుండదు.

(వనమయూరము)

కానను దినూజ యని, కాళియల వైతున్,
మాన నిక బాసటగును మాధవుడె గానీ;
ఈ నిసుగు నాయెదకు నీలి యిడ సాగెన్;

ఏనికకుఁ దొండమున నింగిలము సొచ్చె.

21

ముల్లొకములజేతను పిల్ల నరకుగొనదట! మంత్రీ, కంచుని రప్పించి ఉవను
తెప్పింపుము.

కుంభా.—ఎవరోయి, అక్కడ? [అని 'యర్హో' శ్రితా'నే పరికించి]
జేనా, కంచునియే వచ్చుచున్నాడు.

[బాణుడు గ్రుడ్లుముచు నీనలు వడివేయును.

కంచుకి—[ప్రవేశించి యాత్మగతము] అయ్యో! నేటికాల
మునకు ఎట్టిపని నాకు కంభించినది! ఇతరులది తప్పు నాతలకు ముప్పు!
నాగలి యాగడియలో నేమి కానున్నదో! నాగలి యేమైన నేమి, ఆ
మంగళవిగ్రహము ఉవకా యిట్టి కీడుగలుగుట! అయ్యో! ఇందులకా నే
నింతకాలము బ్రదికితిని! హా! చైవమా! హా! చైవమా! వీడుగో వ్రభువు.

20 ప.—నీరేరుహానన = కమలముఖ. నెనరు = కరుణ. ధారాధర
అళిన్ = మేళుపంక్తిని. శితికంఠము = నెనులి.

21 ప.—కనూజ=కుంభారు. కాళియలన్ = బాధలయందు. కాసట=
సహాయుండు. నిసుగు=శిశువు (ఉవ.) ఎదకున్ = హృదయమునకు. ఈతి =
ఈతిబాధపంటి బాధను. ఇంగిలము = ఒక తెగచేత, అది నన్నుగా తెల్లవరి
నుండును, అది కుట్టి నయెదల లేలు కుట్టివట్లు విష మెక్కును.

ఎట్లు వాళొందును! హా! ప్రళయకాలరుద్రుడుగాఁ నగపడుచున్నాఁడు. దావాన్నిలో శలభంబువోలే పోయిపడెద. ఈకనిశోపము నాతో చల్లాటి ఉపకు అపాయము తప్పను గాత. [సమీపించి ప్రకాశము] జయము జయము జగదీశ్వరునికి! [స్వగతము] అచారోక్తి పలికితిని. నోట తడి లేదు. మాట రాదు. [వడవడ వణుకుచు] జగదీశ్వరా,

బాబు.—ని మోయి నీ తబ్బిబ్బు? నీముఖము చూడఁగా ఏమో చావువార్త తెచ్చినవానివలె నున్నావు? నిర్భాగ్యుడా!

కంచు.—మేము బాగ్రతగానే యుంటిమి! ఆమహేశ్వరునిపాదము లాన! విలినవారిపాదములాన; అయినను, చుటి, [అని గుటకలు మ్రింగును.

బాబు.—పాపిష్ఠుడా, అయినను ఏమిరా? ఏమైనను?

[అని కత్తి దూయును.

కంచు.—అమ్మాయి ఉప గర్భిణిగా నున్నది! పురుషుఁ డంతఃపురము లొనున్నట్లు తెలియుచున్నది!

బాబు.—ఏమి! ఏమీ! ఉప గర్భిణి! పురుషుఁ డంతఃపురములూ! ద్రోహీ, ఇదా నీమాట! ద్రోహీ, నీవు మాన్పిలివంటరా?

[అని కత్తితో బాడువ నుంకించును. అష్టాదశుఁడు కత్తిని బట్టుకొని తప్పించును. కంచుకి కృతాంజలియై వినయనమ్రుఁడునై యుండును.

గంభీ.—[అత్తగతము] ఇందుచేతనే పెళ్లి వొల్లనన్నది! ఆహాహా!

బాబు.—ఓహోహోహో! నాయంటనా విటకోలాహలము! ఓరీ ద్రోహులారా! [అని భద్రాసనము డిగ్గనుబుకును. అందఱు లేతురు.

బాబు —

(స్రగ్ధర)

ధూళి పాళికరింతుక ధుతి హరిఁ బుడమిన్ ధూర్జటిప్రీతి గాఁగన్,
శైలవ్రూహంబులక తాబడిగ దెగుదెనక జల్లెదక వేనవేల్గక,

శలభంబు = మిడుత.

నాలోలద్వాపూపుల్ రాట్నము గొలిపి యశాండప్రబంబున్ దెమల్తున్,
చే లంఘాచంగళన్ నిర్విధి యహరిగ నీవిశ్వమున్ బాడొనర్తున్. 2౨

ఇదె యిప్పుడె దానియంతఃపురము సూచి—

[అని పటపట పట్లకొలుకుచు కోపావేశ మాదుచుండును.

రాణి.—అయ్యో నావట్టి !

ఆహ్లా.—అయ్యో నాసోదరీ మంగళమూర్తి !

గంభీ.—[ఆత్మగతము] నాకంటా తీరింది. యీగంధరగోళంలో నా
యదృష్టం మంచిది !

బాబు.—దానిచెలుపునీం బట్టి మెడపట్టి యీతీరున నులిమెదను.

[అని గంభీరవేదిని మెడ నులుమును.

గంభీ.—కో [అని యెడ్చి] అయ్యో! అయ్యో! అమ్మ కొక్కణ్ణి !

అమ్మ కొక్కణ్ణి.

బాబు.—దొర్భాగ్యదూషితుడా, నీయవలక్షణమనేది నిట్లు సంద
భించినది ! పాడుమాండకొడుకా !

[అనికొట్టును. గంభీరవేది ప్రంద పడి దొరలి

తప్పించుకొని పోయి వరిజనము వెనుక

నలుగును. కరేణుక పూజకనండి దొరలి

పెద్దదావరమునం బాటిపోవును.

2౨ ప.—ఈభూలోకమును ఇటునటు అడించుటచేతను కొట్టుటచేతను
నుగ్గు నూచము చేసి శివునికి ప్రీతి గలిగించెద.—[ఆయన సంహారము చేయు
వాడు, ఆపని నేనే చేసినచో ఆయన విశ్రాంతి పొందినవాడై ఆసీనకు
నన్ను మెచ్చుకొను నని భా.) శైలవ్యాహంబులన్ = కొండల నమూనాము
లను. తాజడి=శిలావర్షము. లోలల్ = చలించుచున్న. అశాండప్రబంబున్ =
ప్రహండా సమూహములను. లంఘాచంగళన్ = దాటుటయందలి నేర్పుతో.
ని నిర్విధి=బ్రహ్మలేనిదిగాను. అహరి=విష్ణువు లేనిదిగాను. విశ్వమున్=లోకమును.

బాబు.—

క. వానిని గ్రద్దల కేసెద,
దాని మహాంభోధి క్రిందితలమున దాతుకొ,
వే నాతో రండు సొరం,
గానకొ దదేహమునకు, గట్టుండు వానికొ.

23

స్థలకము II.—నుందాకినీ ప్రాసాదము.

ఉ షా ని రుద్ధులు సంగీతగోష్ఠిగా ప్రవేశింతురు.

[అన్యోదనాదులు స్తంభములందు లీనులై యుందురు.
బాబుండు శేలతలుపులను ఎత్తి ఆచ్చట కలసూపును.

ఉవ.—అర్యభుత్రా, ప్రేయసీని కాంతుండెట్లు చూచుకొనవలయునో
దానిని నీదివ్యగానమునం బాడుము.

బాబు.—[అత్తగతము, కోపముతో] 'అర్యభుత్రా!' 'అర్యభుత్రా!'
[ఇంచుక కాంతితో] ఆయనను వీండెవండో మహాపురుషుండే.

రాణి.—[నిర్వర్ణించి] అహా! ఇట్టియట్లుండు దొరకుట మహాభాగ్య
ము గాదా?

అన్యో.—ఏమి నాడెల్లెలిపుణ్యము! ఏమి మాపుణ్యము!

అని.—ప్రేయసీ, కాంతంగూర్చి కాంతుండెట్లు నడచుకొనవలయును.

(మధురాక్కర.)

ప్రియసఖినిజోలె, శిష్యగా, గృహదీపకలికగాను,
దయ దొలంక వివిధ భోగ దాతృ కల్పలతగాను,
అయము గా నవనవరక్తి నర్థాంగలక్ష్మి నెప్పుడొ

బ్రియుండఖిలజన్మసతి గన్న, వేటింద్రభోగ మేలా! 24

23 ప.—అంభోధి—నముద్రము. తద్దేహమునకుకొ—దానియింటికి.

24 ప.—దాకృ—ఇచ్చునట్టి. అయము—తుభము. అర్థాంగలక్ష్మి—
భార్యపురుషుని దేహార్థ మని శాస్త్రము.

ఉప. — మహా ప్రసాదము.

అని. — మఱి, ప్రియునియెడల ప్రేయసి యెటుండవలయునో నీముద్దు
వాక్కుల నావీనులకు విందొనర్చుము.

ఉప. — ఆర్యభుక్తా, నా ననుబ్రౌయిపల్కులను మన్నింపవలయు.

(మధ్యాహ్నం.)

కాంతునిం దనమేటిదేవుఁగా గురుంఁగా దొరంఁగాఁగ
సంతసంబె మొగానఁ దోఁచ సంతానపాదపంబుగను
స్వాంతముఁ జేతలుం దాను సతనికై తనకుఁగాఁ గాక
కాంత రెం డిండ్లకుం గీర్తి కలుగునోజను గొల్వవలయు ౭౫

అని. — ఆహాహా ! ప్రియా, నీప్పుడువాణి వినివినం దృష్ట హెచ్చు
చున్నది !

రాణి. — [అత్తగతము] నాకుఁ గీర్తి లెచ్చితిని నాకూనా.

బాణు. — [పైకి దుమికి అత్తగతము] వీనిం జూడ నామొదటికోపము
మొక్కవోయినది. ఆయినను ఆనాసురవృత్తమును నేనొల్లను. [ప్రళాపము]
ఓరీ, చట్టుడు వీనిని. [బాణునివారము అనిరుద్ధుని చుట్టుకొనును.

బాణు. — ఎవడవురా నీవు !

అని. — [లేచి] నీయల్లుడను మామా. [అని కత్తి దూయును.

బాణు. — వీ ! చోరా ! అల్లుడవా మల్లుడవా !

[అని అనిరుద్ధుని కత్తితో వేయఁబోవును.

అహా. — [అకత్తి పట్టుకొని] నాయనా, ఇట్టియల్లుఁడు నీకునులభుఁడా ?
మహాపురుషుని సత్కరింపుము. [అని యడ్డపడును.

రాణి. — ఆర్యభుక్తా, ఉపను రక్షింపుము.

౭౫ ప. — సంతానపాదపంబు = కల్పవృక్షము — సకలము నిచ్చువాఁడు
అనుట. స్వాంతము = మనస్సు. పీజకో = విధమున.

బాబు.—[రాణిని] పీ ! దుర్జాతా ! [అని, కుమారుని గోడకు విసిరి]
రారా దొంగా. [అని అనిరుద్ధుని పీరును.

కుంభా.—[అత్తగతము] హా ! ఈమాటు నారాయణుండు ఈదివ్య
మంగళరూపమున నమరనాకార్థ మవతరించి నాడు. కాన, జగదాన చావు,
రాజాజ్ఞ : [అని అనిరుద్ధుని చుట్ట వేసికొనును.
గంభీరవేదియు నట్లే చేయును.

ఉష.—ఆర్యపుత్ర, నిన్నుఁ గాచుకొమ్ము, మానాయనం గావుము.

అని.—ప్రేయసీ, భయపడకు.

[అని యాయుధము పాటవైచి, కుంభాండుని
త్రోసి, గంభీరవేదిని కడుత్రవై దన్నును.
ఇరువురును మూల కొకఁడు ఒఱగుదురు.

కుంభా.—[కడుపు పట్టుకొని నొప్పి సూచించుచు, అత్తగతము]

క. నీలోత్పలకోమల మీ

బాలునిమే నేదో యొక్క బ్రహ్మాస్త్రమురా !

గంభీ.—[కడుపు పట్టుకొని యేడ్చుచు]

నీలాద్రి నల్ప మౌ దం

భోళికరణి వీనితన్ను మ్రచ్చిలె నన్నుకా !

౭౬

జన్మజన్మమునకు నాకు ఉష అక్కఱలేదురా బాబూ !

[బాబుండు నాగపాశముతో అనిరుద్ధునిం గట్టి
వేయును. అనిరుద్ధుండు నిశ్చేష్టుడై పడును.

౭౭ ప.—ఈబాలుని దేహము నల్లగలువవలె మృదు వయినను వీని
దెబ్బమాత్రము బ్రహ్మాస్త్రమువలె అప్రతిహతముగా తగులుచున్నది. పెద్దనల్ల
కొండను చిన్నవజ్రాయుధము కూల్చినట్లు చిన్న వాడొకఁడు వీని తన్ను నఱ్ఱు
దొంగరించినది (నాశముచేసినది).

గంభీ.—ఏమి మహా ప్రభువుమహిమ !

కుంభా.—మేఘనాదుని బ్రహ్మ స్రమునకు అంజనేయులువోలె ఇతఁ డేమోకారణవిశేషముచే యీసర్వాస్రమునకుఁ గట్టువడినాఁడు. కావున మన లను నొంకవచ్చువాఁడు మఱియొకఁడు కలఁడు.

బాణు.—[కుంభాండుని, గంభీరని లేపి] ఓరీ నిర్భాగ్యురాలా, వీనిం జెఱుకుం గొనిపోండు. వీనికి చండికాద్వీపములో అంధకారప్రాసాదము కారా గృహము. గంభీరా, ప్రకృతము నీవు కావలి.

గంభీ.—[నొప్పికి డొక్కపట్టుకొని] మహా ప్రసాదము.

బాణు.—[మంత్రీ, ఈపిల్లకు భ్రాంతిద్వీపమున నక్షత్రప్రాసాదము కారాగృహము. [అని నిష్క్రమించును.

[కుంభాండు, గంభీరారులు అనిరుద్ధంగొని నిష్క్రమింతురు.

ఉప.—హా ! ఆర్యభుత్రా ! [అని మూర్ఛిల్లును.

రాణి.—అయ్యో, నాబట్టి ఆశ్వసిల్లుము, ఆశ్వసిల్లుము.

[ఉప ఆశ్వసిల్లును.

రాణి.—రా అమ్మా, ఐదులిగాలి ప్రాణ మిచ్చును.

[అని ఉపం డోడ్కొని నిష్క్రమించును.

ఆహ్వా.—ఆహా ! ఏమి యాశ్చర్యము !

ఉ. నా యనుజాత యేమి! కుహనావిధి మ మ్మిటు కన్తోఱంగి తా
నీ యసహాయశూరుని గతీశసమానునిఁ గూడు లేమి! యే
మో యిది దేవకైతవముఁ బోలేడు; మాకిటు లగ్నో యెగ్నో! హా!
నాయన చండ దర్ప పరిణాధ రణోద్ధతుఁ. డేమి సేయుదుక! 22

కారాగృహము = చెఱుసాల.

22 ప.—అనుజాత=చెల్లెలు. కుహనావిధి = కపటోపాయముచేత,
రతీశ=మన్మథ. దేవ కైతవము = దేవకల మాయ. లగ్న = మేల. ఎగ్న =

క. నళినియు నభోమణియు న

ర్తిలి నొండొరుఁ గూడిమాడి మెయిమెయి నుండెన్

ఫెళఫెళ నులుముచు మెలుముచుఁ

బ్రళయఘనాఘనుఁడు వచ్చి ప్రళయం బొసఁగెన్. 2౮

నేను పోయి శివదర్శనము చేసికొని మంగళాపసానము వేడుకొనియొదను.

[అని నిష్క్రమించును.

తురీయాంకము ముగిసినది.

కీడ్డో. చంద...తుఁడు = తీవ్ర గర్వముతో కూడుకొన్న యుద్ధమునందు విజ్ఞునిఁగవఁడు.

2౮ ప. — నళిని = తామరలీల. నభోమణి = నూర్మిడు. కూడిమాడి = కలిసిమెలిసి. మెయిమెయి = అనుపప్రచయముగా. ఘనాఘనుఁడు = వర్షించుచున్న పురుషుఁడు. కూడిమాడి = కలిసిమెలిసి. నీరుపప్రచయముననున్న యుద్ధుని రుద్ధులకు బాటుఁడు చెలువు చేసెనని వద్య భా.

పంచమాంకము.

స్థలకము I. భ్రాంతిద్వీపము నక్షత్రప్రాసాదము.

ఉప ప్రవేశించును.

ఉప.—ఎవ్వరును దృష్టిపథమున లేరు. అందఱును కనుమొఱుంగి వచ్చి
 ప. ౧. [క్రిందికి తొంగిచూచి] క్రిందిభూమి యగపడుటయే లేదు. చిత్ర
 లేఖకుంగూడ అక్కఱ లేనియిదుఃఖజన్మమును ఇక్కడినుండి పడి సమాప్తి
 నొందించెద.

క. గౌరీ! నీకిదె నాకడ

సారిప్రణామంబు, వర మొసంగుము తల్లీ,

వారక ప్రతిజని నా కతఁ

డే రమణుఁడు గాఁగ చిత్రయే సఖ గాఁగఁ.

౭౯

[అని దుముకును.

చిత్ర లేఖ ఆకాశయానమునఁ బ్రవేశించును.

చిత్ర.—

క. చూడవు పతిఁ, జూడవు సఖఁ,

జూడవు గర్భస్థ మైనసుందరమూర్తిక;

మోడిగఁ బ్రాణసఖీ, యా,

పాడువిధిమతంబె సిద్ధపఱిచెద వేమే!

౮౦

[అనుచు మధ్యనిలవులాఁ బట్టుకొని మేడమీదికిఁ జెచ్చియుంచి నేదబేర్చుచు]
 ఆశ్వసీల్లము సఖీ, ఆశ్వసీల్లము.

౭౯ ప.—వారక=తప్పక. ప్రతి జనికొ = ఎల్ల జన్మములందును.

౮౦ ప.—మోడిగొ = వంతముగా. విధినియతియొక్క.

ఆశ్వసీల్లము = డోఱడిల్లము. హర్ష్య కృష్ణము = మేడపైతలము.

ఉష.—[కన్ను జెఱచి, అత్తగతము] నే నెచట నున్నాను. ఉషను గదా. మందభాగ్యుని గదా. మృతికై గదా వడితిని. ఇదేమి జన్మాంతరమా? ఇది యేలొకము? [చిత్రరేఖం జూచి] ఈదేవత యెవరు? చిత్రరేఖా నున్నది! [కలయంగని] అదే యీహర్షశృప్తము. ఈమె నన్ను గాచినది. [ప్రకాశము] చిత్రరేఖా,

చిత్ర.—ఉషా, ఏమి యిట్లు చేసితివి?

ఉష.—నన్నేల కాచితివి?

చిత్ర.—ఓసి గోలా,

క. పతి యేమి తప్పు చేసెన్ ?

సుతుఁ డీగర్భస్థుఁ డేమి సొం బొనరించెన్ ?

వెత నేమి నేను గుడిపితి?

మృతి నొక్కట మాకు ముప్పుర కిడుటకు జెలియూ! ౮౧

ఉష.—నే నేల బ్రదుకవలయును నభి?

చిత్ర.—ఏల యిట్లు పల్కిదవు?

ఉష.—నభి,

సీ. ఒడిలోన నేను లేకొలగం బుండని । తండ్రికి నేం బగదాన నైతి,
నన్నుఁ గైసేయించి కన్నదే దినమైన । తల్లికి నే వివశల్లి నైతి,
ప్రాణంబుఁ బ్రాణంబు బగిది న నోపిమెడు । నన్ను నేం దలంపువాల్సి నైతి,
ననుఁ గోరి తనప్రాణమునకుఁ దెగించిన । దయతుని నే బంధదాత్రి నైతి,

లే. ప్రాణనాథుని నేం గొల్చి బంది నైతి,

నవ్వు లేక కుశలపతాక నైతి,

డెప్పురము జూని నకి నీవి చెప్పఁపు

మాన మేదినవెలదికి బ్రాణ మేల ?

[అని యేడ్చును.

౮౨ క. — ఓలగంబు ఉండని = కొలఁపు లీసని. కై సేయించి = ఆలంకరింపించి. వల్లె = తేలగను, బగిది = వలె. ఓమెడు = రక్షించెడు. దయతునికి

చిత్ర.—[కన్నీళ్లుతుడుచుచు] ఏడువకు చెలీ, ఏడువకు ; సతీమతల్లికి నీ కేటి కొఱంత ! నాజీవము నెఱవేటియిండిన మీ కీయిడుమలు వచ్చి యుండవు. [ఉప రేుడ్చు మని నిట్టూర్పు పుచ్చును.

చిత్ర.—[ఉపహృదయముం దాఁకి] సఖీ, నీగుండియ లింకను ఆదరు చున్నది. సమాశ్వసిల్లుము, సమాశ్వసిల్లుము.

ఉప.—ఈమందభాగ్యులై నీవడిన శ్లోకమును చెప్పము. నీ సుచరిత్రము నా దౌర్భాగ్యము నడంచి సమాధి నొసంగును.

చిత్ర.—నాడు నీమీఁద మీనాయన యేమి యాద్యమించునో యెఱుంగఁగోరి తత్సభలూ నదృశ్యకరణిమై నుండిని. ప్రకృత మెఱింగిలెనివారు మికదడురాకమున్నే మి మ్మిరువురను ద్వారకం జేర్చు నలంపుగొని మీ కదట మెఱుపువడిని వచ్చుచుంటిని.

ఉప.—నుఱి యేల యట్లు కొనిపోవైతివి సఖ !

చిత్ర.—దారిలో నారదులవారు వారింబిరి.

ఉప.—హా ! ఎంతటి పాపాత్మురాలను ! ఆ లోకైకకుటుంబికి నంతము ఆనను కంపనీయనైతిని !

ఆ. దేవమాని యహహ ! దీనమందారుండు,

జాలి వెట్టె నాకు జాలి లేక ;

నిఖిలలోకులకును నీరిచ్చుమేఘుండు,

పిడుగువైచుభాగ్య వియుతుమీఁద.

౮౩

—ప్రాణనాథునికి. బంధ దామ్రిక—చెఱిగిలించినదానను. బందికొ = ఖయిదిని. కుశిలపతాకకొ—చెడునడుతకు జెందాను. వీదిన—పోయిన.

అదృశ్య కరణి—దిరుల కగపదకుండుటకు సాధనమైన విద్య.

౮౩ ప.—దీన మందారుండు = దీనులపాలిటి కల్పవృక్షము. జాలి = దుఃఖమును. జాలి=కనికరము. వియుతుకొ—హీనుని.

షడ్వకాలమున మంచివారికింగూడ ద్వేషము కలుగును.

చిత్త.—నీశ్రేయోవిశేషమునకై వా రట్లు చేసిరి.

ఉష.—నాకును శ్రేయమా?

చిత్త.—నీకడుపులాని మహాపురుషుని శిశురూపలానితుని నీప్రాణ నాథునికి కానుక యిచ్చుభాగ్యము ఎవరిది?

ఉష.—అంతభాగ్యమా?

చిత్త.—అంతకన్న వేయిమాడుంగులు. మఱి యిట్టి దారుణారంభములు సేయ నని నాకు మాట యిప్పు.

ఉష.—నీవు దివ్యప్రభావపు. నేడు నాప్రాణేశ్వరుని నాకు చూపుదువేని, మాట యిచ్చెద. చూచుచో, నాబుద్ధి నాది గాదు.

చిత్త.—రారమ్ము. నా దతనిని నీకుం చెచ్చితిని. నేడు విన్నతనికిఁ గొనిపోవచ్చితిని. [అని ఆకాశయానమున ఉషం గొనిపోవును.

స్థలకము II.—ఆకాశము.

ఉష.—సఖి, ఈయాకాశగమనము నాకుం గడువంతగా నున్నది. సఖి, నాతప్పులు మన్నింపుము. నిన్ను బ్రహ్మ నాకై చేసినాడు ప్రాణసఖి, నాప్రాణేశ్వరులు ఎట్లు ఆరగింతురో, ఎట్లు నిద్రింతురో, ఎట్లెట్లు కాలము పుక్తురో చెప్పఁగలవా?

చిత్త.—తెలియదా?

ఆ. నిన్నుఁ బాసివట్టివన్నె కానికి నెట్లు

కన్నుఁగవకు నిదుర గల్గునమ్మ?

ఆరగించు టొక్కయభినయం బవుఁ జొమి ;

క్షణము యుగ మటంచుఁ గనఁగ లేవా?

౮౪

గంకప్పు = పోవలసిన. ప్రాసాద పృథమునికొ = మేడపై తలమున.

దీప్తి = కాంతి.

ఉ.ప.—[నిశ్చలించి] ఎంతదారుణచిత్తమిచ్చెద !

స్థలకము III.—చండికాద్వీపము, అంధకారప్రాసాదపృష్ఠము.

చిత్త.—గంధవృక్షమునకు వచ్చితిమి. ఆనా! ఏమిమంచిసమయము! చూడు. ఇతడే నీ ప్రాణవల్లభుడు ప్రాసాదపృష్ఠమునం బరుండియున్నాఁడు.

ఉ.ప.—ఔ! నాను, దీప్తిచేతనేగాని ఆశ్చర్యచేత దేనియిరాకున్నాఁడు సఖి.

చిత్త.—నీకృత్య మెంతదారుణమో యితనిభాషితముల నెఱింగెదవులే. ఈతఁడుభరమందు ఈదట్టంపుటాకుజీబులో నిలిచి పరికింతము రమ్ము.

[అట్లుచేయుదురు.

అనిరుద్ధుఁడు యథానిర్దిష్టుఁడు ప్రవేశించును.

అని.—[దిగ్గజలేచి కూర్చుండి ఉర్ధ్వము నూచి] ఆహ! నాకొకసాధనముదొరకినది!

అ. కప్పుమాల్చికాండ ఖండేందులెరి నెక్కి

వెల్లుదెట్లు వయిచి విన్ను వాఁక

నురవణింతు వహహ! యుదిరి కే విచ్చెదఁ,

జెలియ యుండు రేవుఁ జేర్పు నన్ను.

రాగి

హా! లక్ష్మపెట్టడు గదా నికాచరుఁడు! ఓయి ద్విజరాజా,

రాగి ప.—చంద్రునిలాని నల్లనిభాగ మునెడి యొకూలిని, చంద్రరేఖ యనెడిపడవనెక్కి కిరణము లనెడి లెట్లు వైచి అకాశ మనెడి యెట్టిలా వడివడిగా జరుగుచున్నావు; ఆశ్చర్యముగా నున్నది! నీకు బంగారము కేవుగా నిచ్చెదను! నన్ను నీ పడవలో ఎక్కించుకొని నాప్రాణేశ్వరి యుండు రేవునకుం గొనిపోము.

నికాచరుఁడు—చంద్రుడు—రాక్షసుడు క్రూరుఁడు ననియు భా.

ఆ. రెండు కరములందు రెండు చేతులు వట్టి
యుషసు వీచి నాకు నొసంగవయ్య ;
అట్లు నేయవేని యల్లె నన్నే యెత్తి
యుష కొసంగి సుకృత మొందవయ్య.

౮౬

విమియం జేయవా? కాలకూటసహోదరించడవుగదా.

ఉవ. — సన్నిహితను న శ్నేఱుంగక యెంత తపించుచున్నాడే అర్థ
పుస్త్రుడు. చంద్రునిచే జక్రవాకముల కగుగతి వైవముచేత మా కయినది?

[ఉఱుము !

అని — [ఉర్ధ్వ మదస్] ఓయి పేఱుడా, నీవుపకరించెద ననుడువా?
అట్లేని?

ఆ పతపతా యటంచు బవి మోగిగ భీరువు

లులికి తావుదప్పు టుర్వి నిజము,

అట్టై యుటిమి నీవు ననభూత్త యురలింపు

ముషసు నాదు పేరు టురమునకును.

[ఉఱుము.

అని. — ఏమి? ఉవను గుత్తెఱుంగ నందువా?

క. ఏయువిద మేనిమోలను

నీయబల తటిస్తతల్లి నిగులు గవిసి య

ల్లై యున్న దావ హత తరు

వో యనఁ జూపట్టు, నదియె యుష సుమ్ము సఖా. ౮౭

౮౬ ప. — కరములందు = నీ చేతులందు. వీచి = విసిరి. సుకృతము = పుణ్యము.

సన్నిహితను = చెంతనున్న దానిని.

౮౭ ప. — పని = ఇంద్రునివ జాయుధము - పిడు గనుట. భీరువులు =
పిఱికివారు. స్త్రీలు. ఉర్వికో = భూమిలో. ఉరలింపుము = దొరలింపుము.

౮౮ ప. — ఏదే నొకచెట్టుదానాన్నికి మండిపోయి నిగులు గప్పి నేలకుం

ఉ.ప.—చెలీ, అర్హపుష్ప ని యీచరిచేవనమును నే నెట్లు సహింతును !

అని.—నీయువదను డిందువలచినందులకు నీవు అనిగదవా ? ఆర్యా జీమూతా, మఱి యేమియుం జేయవేని,

ఆ. ధరణి నెల్ల వారు దాత వందసురు నిన్ను,
నొక్కకోర్కి నాకు నొసంగవయ్య,
పుడమికెల్ల నమృతపూరంబు వర్షించి,
పిడుగు నొకటి నాకు విసరవయ్య.

౮౯

ఉ.ప.—అర్యా చెలీ, ఈవీను లేమి వినుచున్నవి ! [ఉఱుము.

చిశ్ర.—ఉఱుము పెటపెటకు ఉలిగవడిన చిలుకగా పోయి యీ ముత్యాలహారమును నీమనోవల్లభుని కిచ్చి కత్తుణమే రమ్ము. ఇదె నిన్ను మార్చితిని.

[ఉ.ప చిలుక యైనది. పెటపెట ఉఱుము హారముతో చిలుక అని రుద్ధనిమిద వ్రాలును.

అని.—అహా ! వారిదా, మహాహరారి, ఇదె నీపిడుగును గ్రహించెద. జన్మజన్మమునకును కృతజ్ఞుడను. [అని చిలుకను సహారము సెదం గొని, సుఖ స్వర్గ మభినయించి, పరికించి] ఏమి యిది పిడుగు గాదు, సహారము శుకరా జము. అహా ! ఏమి దైవవంచన ! అహా ! ఇదేమి వింత !

తే. పసరుబట్టుఱవికజగ్గు పరిధవిల్ల
నరిదితాఁకుడుచేత మోహమున ముంచు
స్తనయుగముతోడిభామవత్సంబుఁ బోలి
చిత్తమున కెక్కు నీముద్దుఁజిల్కు యక్కు.

౯౦

గూలక అట్లే నిలిచియున్న నెట్లు కళాహీనముగా నుండునో, అట్లు నీభార్య యగు మెఱపుడేగ నాప్రియతమ యగు నువ మోల కాంతిహీన మై వెల వెలఁబోవుచుండును, అగుర్తుఁబట్టి ఉ.ప.ను తెలిసికోవయ్యా ఓమిక్తుఁడా.

౯౦ ప.—అక్కు=నక్షము.

దీనితో హారమేమి? ఇది యేవరితో బుద్ధిమంతులది కంజరపుఁ జీలంక.
తప్పించుకొని వచ్చి తరువాత మలవాటులేమి ఊటుమున కులికి యిటం బడి
నది, దీనిం జేర్చెద. [అనియెత్తి యక్కున నిడికొని ముద్దుగొని యుండుట
లిండుచు] అహహ!

ఉ. మాటలు నేర్పి శిష్యువలె, మాటికిఁ బండ్లిది బిడ్డకైవడికొ,
మేటికుచాద్రులకొ నిలిపి మెచ్చుచు ముద్దిడి 'కాంతునింబలెకొ;
గాటపుఁగూర్చి జెల్లెలినిగాఁ జెలువల్ చెయివీడ కున్ననుకొ,
రాటె యొసంగెనో చిలుక రాణిరో నీకును బంధనక్రియల్?

అహ! ఇట్టి హారమునే మన్నామాంకితమును ప్రసూనతోదహముల నేవలం
కరణ ముంచితిని [మెఱుము.] ఈమెఱుమునం దెరిగినది, అదే యాహారము
మేఘభవమాత్రికముల రచించినది, విద్యాధర చక్రవర్తి మాతౌతకు కానుక
యిడినది. [మెఱుము.] ఇది యేమి యాయత్తరములు. [చదువుట నభినయించి]
'ఉష'! అహహ!

[అని అనందజడుఁడై మూర్ఖిల్లును. చిలుక కలకలం గూయుచు
తెక్కుల నతనిపీచును. అనిరుద్ధుఁడు జేరును. చిలుక అనిరుద్ధుని
కెరఁగి యెగిరిపోయి చిత్రకడ నుమాకృతిం దాల్చి నిలుచును.

అని.—[చిలుక పోయినవలను సూచుచు] ఏమి యామాయ! ప్రియ
దీనింబంపినదా నాప్రాణములు నిలుపుటకు? నాయుపలాపనంబుల నింకనింకఁ
గోరినకై వడి విది నాకు వశంపదయై యుండినది. నాప్రియయే యిది. కంటే
హము లేదు. ఆయ్యా! వచ్చియు ప్రియ యిట్లు ఊణదృష్టనవ్వు గావలయు
నా! హా! చిలుక యయ్యును వలకదాయెఁగదా! హా ప్రేయసీ!

బుద్ధిమంతులది=సిరిగలవారిది.

౯౧ ప.—మేటికుచాద్రులకొ = గొప్పచనుఁగొండలమీద. రాటె =
అయానమునే.

ఉ.ప.—సఖ, ఒక్కమాటలేని సెలవీయ వయితే!

చిత్ర.—అనియమితేంద్రియులకు ఆనన్న శుభములును దూరము లగును.

అని.—ఇట్లనుగృహీతునికి మరణాశంస యేల! వెండియు ఇట్టి యీ-
నమాగమమేని దైవ తెలుసంగదా! ఈమాటు వచ్చినప్పుడు,

క. ఒక్కప్పుడి ముద్దులజడిఁ

జిక్కువటిచి మఱసి పల్కఁజేసెదఁ జిల్కఁ;

అక్కజపున్బిగ్గఁగిట,

నుక్కిరిబిక్కిరిగ నొక్కి యుపఁ గావెంతుక. ౯౨

చిత్ర.—సఖ, వినుచున్నావా?

ఉ.ప.—[అనందబాష్పములతో] ఇంక దారుణారంభములు నేయును.

అని.—ఇప్పుడే పిడుగుం గోరితిని, ఇప్పుడే చిరాయువుం గోరుచున్నా-
ను. ఏమివింతప్రకంచ మిది? న్వత్సమా! ఇంద్రులమా! [ఉఱుము.]
మేఘవేవా, కాదు వాస్తవమనుచున్నావా? నీవు ప్రాణులయాంతర మెఱుఁ-
గుదువు గదా. [ఉఱుము.]

పురుషుడు.—[ప్రవేశించి] మహాప్రభూ, ప్రబలవర్షము
వచ్చుచున్నది. దేవరవారు లోపల శయన మంగీకరింపదగును.

అని.—[అత్తగతము] ఆ! ఈచోటు విదువఁ జాల. కానిమ్మ,
వెండియు వచ్చెదంగాక.

[అని లేచి ఆచెట్టును నిర్వర్ణించును. ఉనీరికచినుకులు రాలెను.

అని.—వెండియు ప్రియాసమాగమ మగునంజాక ఈహారము నాకు
జీవగత్తి. పీనారమా,

౯౨ ప.—ఒక్కప్పుడిక = ఒక్కమాటుగా. ముద్దులజడిక = జడివాన
కొట్టినట్లు ఎడ తెఱసి లేపంద ముద్దులుపెట్టుకొని. అక్కజపు = అక్కర్చుకర
మయిన.

తే. నాయెదను మున్ను నీ విట్టివయ మెటుగవు,
మెలత చనుగట్లతోఁ గొంత మెలఁగినంత
విరహితుని కిట్లు సంజీవకరణి వైలి;
వున్న తులతోడిసంగడి వన్నె యిడదె?

౯౩

అని నిష్క్రమించును.

ఉష.—హా ! నేనెంతదారుణహృదయను !

చిత్త.—నెచ్చెరీ, చూడు నీదయితుని కుపచారములు.

ఉష.—ఎంతకాల మాధ్యపుత్రునికి ఈపరోపచారశ్లేశము ?

చిత్త.—తాతకు ఈతనిపై కలఁపు గలుగుపఱుకు ; నీతావునకుం బోయి
యా యాపన్నకరణ్య నుపాసించుము.

ఉష.—నీయాజ్ఞ.

చిత్త.—నుఱి పోదము పడ.

ఉష.—అర్యపుత్రుని వదలిరా నాకా క్షాదకున్నవి.

చిత్త.—మనలను వెదకకముందే బోయి చేరవలయును.

ఉష.—అట నన్ను విడనాడవుగదా !

చిత్త.—అమాట నీనాథుని నీవు గలయదాఁకనేగదా !

ఉష.—అది గల్గునా ?

చిత్త.—తప్పక, త్వరలో. తడసిరిమి. మన కిప్పుడు తూట మొకనిధి.

ఈకాల్తోయికులకుం దొలఁగి వైమార్గమునం బోవుదము. రా రమ్మ. అర్ధ
త్రాణపరాయణు శ్రీకృష్ణం బాదుచుం బోదము.

ఉష.—నీశిష్యును.

ఇరువురు.—[యాన మభివయించుచు]

౯౩ ప.—నయమునేర్పును. ఉన్నతులతోడికిఁగొప్పవానితో నైన
(కుంగము లయిన వానితో నని కుచకుము). సంగడి = సహవాసము.

(తరువోన)

కావవో పాంచాలిఁ గరుణాసముద్ర ?

కావవో మునిరాజుకాంత నహల్యఁ ?

గావవో కపిరాజుఁ ? గావవో కరిని ?

గావవో ప్రణతు లంకాపతియనుజుఁ ?

గావవో ప్రహ్లాదుఁ ? గావవో ధ్రువునిఁ ?

గావవో కుబ్జను ? గావవో పసులఁ ?

గావవేల త్వదేకగతుల నీమమ్ముఁ ?

గావు కావుము రమాకాంతాకళత్ర.

౯౪

[అని నిష్క్రమింతురు.

పంచమాంకము ముగిసినది.

పాంచాలి = ద్రౌపదిని. మునిరాజు = గౌతములవారి. కపిరాజు =
 కుగ్రీవుని. కరి = గజేంద్రుని. లంకాపతియనుజు = విభీషణుని. త్వదేక
 గతులక = నీ వొక్కడచే గలిగాఁ గలవారిని (నిన్నే నమ్ముకొనియున్నవారిని).
 రమాకాంతాకళత్ర = లక్ష్మీరసుని భార్యగాఁ గలవాడ.

ప్ర వేశ క ము.

స్థలకము:—ద్వారక, శ్రీకృష్ణప్రాసాదోద్ఘాతము.

బంధురీకాకీరవాణులు ప్రవేశింతురు.

బంధ.—[ఉద్ధృష్టుము చూచి] వాశేవాశే, కీరవాణీ. చూడు చూడు
అజోతినీ. [ఇరువురును ఉద్ధృష్టుము పరికింతురు.

బంధ.—ఏమిటే అజోతి? నగల్గోనుంచి వుత్తరంగా వెళ్లి మాయమైంది!

కీర.—యిందాక యిది నగల్గోకి వెళ్లింది. మఱి యిదేమిటో తెలవ
లేదు. అల్లడుగో నాడాయనయ్య నగరికాణ్ణించే యేమో గొణుగొంటూ
వొస్తున్నాడు. ఆయన్నడుగుదాం:

విదూషకుడు యథానిర్దిష్టము ప్రవేశింతును.

విదూ.—[తనలో తాను నవ్వుకొనుచు] అప్పుడు నేను సభా మంది
రంలో తగిలించిన నవం యిప్పుడు పనికొచ్చింది. అహహా!

కీర.—యేమిటయ్యో నాడాయనయ్యా, అంతా నీలో నువ్వే! వె
త్తిత్తెందా అయ్యవారా?

విదూ.—సంతోషం సంతోషం. ఈరోజు 'అసంగ మానంద మాయనే.'

బంధ.—ఏమి సంతోషమయ్యా, మాక్కొంచం చెప్పవయ్యా, మేమూ
కొంచం నవ్వుతాం.

విదూ.—హేహేహేహేహే [అని నవ్వి] మీతో ఎందుకూ చెప్పడం?

బంధ.—అయితే దాచుకోవయ్యా.

కీర.—వేళాకోళం చెయ్యక చెప్పవయ్యా, అవెల్తు లేమిటో రాండు
తూర్పు అవునడదే.

విదూ.—నారదబ్బ మహామూని.

[అనిగడ్డము దువ్వుచు టింగ్లింగని నీణవాయించుట ననుకరించును.

ఇగువును.—[అశ్వర్యపడుచు, నవ్వి] పెట్టేమో నిశ్చయమే బాపనయ్యకి.

శీర.—అనిరుద్ధ మహారాజునంగతి యెట్లునా తెలికిందా నాదాయ నయ్యా?

విదూ.—నెట్టి పట్టు. అనిరుద్ధమహారాజు బాగానుండి పట్టుపడి ఆ జేడో ఒక దీప్తిపంఖో, దానిపేరు మధదిపోయినా, బాంఖానాఖో వున్నాడట.

[ఇగువురు అశ్వర్యపడుచు విందురు.

విదూ.—నేను నభిమాన పోలిట్టి పతన బాగానుండి కూతురట, వుష్ గారట. మరేవనికీ తెలికిందిగారుగాని యీముని యిక్కడో అక్కడో కూడా తంటాలోదు గడక యీనారదబృహునికీ తెలికింది, ఆమెనికూడా శండ్రి ఒక దీప్తిపాంతరంబో వైదుచేశాడట, శృష్టవరాజు దుష్టినియ్యగారూ మనమట్టి మనమరాల్ని లీనుకొని రావడంకోసం యిప్పుడే గరుడయ్యునెక్కి బాగానుండిమిటి ప్రయాణం. సామంత్రంబోపల అనిరుద్ధమహారాజునీ ఆయనభార్యనీ చూస్తాం. నేడే గ్రహప్రవేశం. అప్పుడే సంగరాలంకారానికి కూడా అజ్ఞ అయింది; శేపు మేమంతా ప్రస్తాదప్పలంబు ప్రీతిదం, మీ రంతా యెంగిలాకులైత్రదం. “అనంద మనంద మాయేనే!”

[అని చంకలు గుద్దుకొనును.

శీర.—అమ్మయ్యా! యెంతపుట్టేమే! [అని అభరింపకు కాంగిలించును.

విదూ.—లంజకూతురా, నేను కుభవార్త చెప్పితే నువ్వు దాన్ని కాగి లించుకొంటావేమీ? [అని శీరవాణిమీఁదికి ఎగురును.

శీర.—జంజ మట్టుకొని లాగే, చెడిబదిలినబాపడు ముకుదాడు లాగిన యెడ్డుకాగ లొంగుతాడు.

విదూ.—లంజకూతుల్లారా, నే నేమీ లాగలేనా, నే నేమీ లాగలేనా!

[అని ఒక తెను మార్చి ఒక తెను తలుమును.

శీర.—వోలే అపాదుబాపడికాజ్ఞించి యెట్లే!

[అని యిరువురు కూయిక లగుదురు.

విదూ.—అబాణుడు వాళ్ల నిద్దరినీ తలా వొక తోటలో పెడితే, నేను మిన్నునిద్దరినీ తలా వొక తోటలో పెట్టలేనా? లంజూరా!

[అసి వెంటఁబడును. అదఱును నిష్క్ర)మింతురు.

ప్ర వేశకము ముగిసినది.

—

షష్ఠాంకము.

స్థలకము:—కోణపురి, బాణసభామంటపము.

బాణాన్లుఁ దనకుంభాండగరభీరవేదులు

ఉపవిష్టలై ప్రవేశింతురు.

బాణు:—మంత్రినత్తమా, ఈకన్యాంతఃపురప్రహీయెవఁడో కనుగొననేరవుగదా.

కుంభా:—దేవా, ఇతఁడు అనురుఁడుకాఁడు, అమరుఁడుం గాఁడు. ఇతఁ డెవరో మహాప్రభావుఁడు మర్త్యుఁడే గావలయు.

బాణు:—[పండ్లు కొఱుచు] మహాప్రభావుఁడేమోయి! నీ శీమని బట్టుమాన్య మిచ్చినాఁడా? నిన్ను త్రోసినత్రోపునశీ మహాప్రభావుఁడా? అమాట పెండియు నాచెవిని పేసిలిచేని వానిని మాని వానిదండన నీకు విధించెద. నీబోటిపందలకు అందఱును మహాప్రభావులే.

కుంభా:—అపరాధిని, మన్నింపవలయును.

బాణు:—నుటి మర్త్యుఁడేని మనరాక్షసులచే భక్షింపింకమా!

అన్లు:—మీసరభాదనులకునై కను అట్టిసుకుమారసుందరమూర్తిని గోట మీటనేనియు మనసు వచ్చునా!

బాణు:—వేశ్యాభ్రతపుగా నీచెల్లిలి! తని సరసుఁ డని తెచ్చిలివా?

అన్లు:—అప్పు డతఁడు నాచెల్లెగలకునుం శ్రమునకుం గట్టువడఁడేని కమనాగపాశమునకుం గట్టువడలే దని కలంపుఁడు.

బాణు:—కాదురా, మూర్ఖా, నీమీఁదీశకారముఖదాక్షిణ్యమునకుం గట్టువడినాఁడురా.

అమరుఁడు=దేవత. మర్త్యుఁడు=మనుష్యుఁడు. సరభాదనులకు=మనుష్యులకు. భోజనులకు. శకారుఁ డనగా రాజు. ఉంచుకొన్నదాని సహోదరుఁడు.

గంభీ.—[విడుపుమొగముతో డొక్క చూపుచు] అప్పుడు వాడు తన్నినతన్ను నాకింక నీజన్మములూ కుదురునది గాదు.

బాబు.—ఓ! నిర్భాగ్యుడా! పందమొగము చూపుదువా నాకు!
[అని కత్తియైత్తి] పో నామ్రాల నుండకు.

[అని కొట్టించోవును. గంభీరవేది విడుపు మొగముతో తలచి దూరమునఁ గూర్చుండును.

బాబు.—మఱి, చండికి వానిని బలివేయవలసినది.

అప్ల.—అనురకులక్షయకారికృత్య మిది. మఱి, మీకు శక్యము గా నేరదు.

బాబు.—ఎక్కడ నేర్పిలిచిరా యీనీకులు; మూర్ఖా!

[అని కత్తి దూయును. కుంభాండుఁడు కత్తి పట్టి ఆవును.

[నేపథ్యమున మహాకలకలము.]

[ప్రచండవాతము.]

ప తా కా ధి కృ త్తుఁ డు.—[సంభ్రాంతుడై ప్రవేశించి] జయము జయము విలినవారికి. పతాకాధికృతుఁడను. లోకాలొకేవ్వరా, ధ్వజము చిటిగిపోయినది! ఉత్పాతవాతము కొట్టినది! చెట్లన్నియు విడిగి వీధుల కడ్డముగా పడినవి! పేడలు కూలినవి! అగ్నిప్రాకారము అఱిపోయి, రోదసీకుహరమెల్ల పొగనిండినది! ఎఱ్ఱధూళి లేచి పట్టణ మంతయు దూరమునకు మండుచున్నట్లగుపడుచున్నది! ఊపిరి లిగుగదు! ధూళిచీకటిచేతను పొగచీకటిచేతను ఎవనియొడలు వాని కగుపడుట లేదు! ఉరంతయు ఇక్కడి దక్కడ అక్కడి దిక్కడ! గుర్తు పోయినది. ఇందులో నుడిగాడ్చు! నేను సంభ్రాంతుడనై ధ్వజముం గొంగిలించుకొంటిని. అది పతాలన అక్కడ విడిగి యిక్కడ సింహద్వారమునఁ బడినది. నేనును దానితో నిట పడి చావు తప్పి గానికి తూలితిని. అటుపై యేలినవారిచిత్తము.

పతాకాధ్వజ. రోదసీకుహరము=భూమ్యాకాశమధ్యప్రదేశము.

[అందఱును సంభ్రాంతు లగుదురు.

కుంభా.—[అత్తగళము] అయ్యో అవశకునము !

బాబు —[స్వరణ మభినయించి] అహో ! భాగ్యము ! ఈదినము నాబావూ కందూరి వాయును. మంత్రివరా, పోయి క్షణములో యుద్ధ సన్నాహ మొనర్చుము. ముందుగా నింద్రాదులను ఖండి నుంపుము. ఓరీ బెక్కెముగా, నీచని చూచుకొమ్ము.

పతా.—[అత్తగళము] బెక్కెము వింటినది. ఇంక నాచని యే మున్నది చూచుకొనుటకు !

కుంభా.—
పతా.—

} జీవరయాజ్ఞ.

[అని నిష్క్రమింతురు.

బాబు —[వ్యగళము] ఎవరు నిర్మించియుండు రీయంత్యాకమును ?

[నేరభ్యమున]

(స్రగ్ధర)

చక్షుర్వ్యగ్గంబు నృశ్యత్తు డారుచి శుచిభాస్వద్వయ్యాబుద్ధిఁ గొల్పక,
అక్షద్వంద్వంబు సాంధ్యప్రథమచరమదిగ్భాగనిభ్రాంతి నేయక,
రూక్షత్రోటీపునర్భురుపురుషమణిసంరూపి లేంద్రాయుధద్ధికాం
అక్షీంద్రం దద్దిరా యభ్రమున గళగనాన్యాభ్యనిశ్చంద్రు పొల్పుకొ.

అహో —గరుడబక్ష వాతము నాయనా ద్వారకనుండి తరలినమాత్రాన తను మయురధ్వజముం గూల్చినది.

. ౯గి ప.—రెండుకన్నులును నర్తించుచున్న మొఱ్ఱుండిఁగలతోఁ గూడు కొన్న యిద్దఱు వేనవిమూర్యులనెడి భ్రమను పుట్టించుచుండఁగా, రెండు బెక్కెలను సంభ్యాకాలములయందలి తూర్పుదశమర లనెడిభ్రమను కలిగించు చుండఁగా, కఠోరము లయినగోళ్లును ముక్కు ననెడి వజ్రనిర్మితేంద్రాయుధముల సమృద్ధితో, గరుత్మంతుఁడు అహో లోకమంతయు ఇముడునంతటి గుహవంటి నోరుబెఱచుకొని అకాశమున వచ్చుచున్నాఁడు.

బాణు.—కానీ ; గరుడునికి కక్షవాత మొసంగెద.

[నేపథ్యమున ప్రచండశంఖధ్వని.]

బాణు.—హీ ! ఏమి యాపాడుధ్వని !

[గంభీరవేది యులికి వెదకిలంబడి తన్నుకొనును.

[నేపథ్యమున]

(పంచచామరము)

నభంబు నీల, మేరురోహణంబు లుర్ల, నాగలో

కభూము లట్టె న్రయ్య, సప్తశంధు లింక, గుక్షిలో

గుభిల్లుభిల్లుభిల్లుటంచు గొట్టుపిడ్డుగొల్పుగా

భభాం ధధా మటంచు మోగెగుం బొంచజన్య మద్దిరా. ౯౬

బాణు.—ఈ నిర్భాగ్యుండు కుంభాండుండు సేయుచున్న యుద్ధ
సన్నాహము ఈ బట్టుబాగడికయే గావలయు !

[గంభీరవేది ఆవర్ణనకు మతీయు నులికి తన్నుకొనును.

బాణు.—[వీక్షించి] ఏని కేమి రోగము ?

ఆప్ల.—పాంచజన్యజ్వరము. వీడే గదా నాయనా తమరు కోరు
కొన్న యల్లుడు !

బాణు.—ముం దీపావిష్ఠని పరిమార్చెద.

[అని లేవ నుంకించును. గంభీరవేది పరువున నిష్క్రమించును.

కోవురము నాయకుండు.—[సంభ్రాంతుండై ప్రవేశించి]

జయము జయము ఏలిన వారికి. లోకనాయకా, కోవురమునాయకుండను.
గరుడారాధుండు సభార్యుండు కృష్ణుండు వచ్చియున్నాడు, ద్వారకావాసీ.

బాణు.—[అగ్రాచించి] ఆస్తత్కులై కవిజ్వేషి యాదవవటువు మా
వగ్గుతాళములకు భీష్మ మాపాదములు గొలువ వచ్చినాడా ?

కక్ష వాతము = టెక్కులగాలి (టెక్కులకు వాత వ్యాధి.)

కోవు. — నహా ప్రభూ, ఆశాశమునుండియు యిట్లు నాతోఁ బలికి నాఁడు :—

బాబు. — విమని ?

కోవు — “మామనుమని ఆశనిభార్యను చెఱునుంచినాఁడట — [అని యధోక్షిలా] లోకేశ్వరా, ఆయనమాట వలెనే అవగమన నానోట వచ్చి నది. మన్నింపవలయును. దేవా. [అని నేల ప్రాణును.

బాబు. — వానిమాటగానే చెప్పు.

కోవు. — దేవరయాజ్ఞ. “చెఱు నుంచినాఁడట బాబుఁడు, వారిని తెచ్చి యాక్షణము మాకడ నిడుటయో, మాతో పోలి యమనదనంబునం బడుటయో, రెంట నొక్కటి ఏకతక్షణము నిశ్చయించుకొమ్మును బాబుని.” అని పలికినాఁడు.

బాబు. — ఏమీ ! ఈయాదవపటువునహంకారముద్ర ! [తలయూచి] విమనుమఁడా వాఁడు ! ఇదె యుత్తరము ;—

క. చండికి వానిని బలి యిడ

నుండితి ; నిన్నతనిదుగ్గి ఖ మొందక యుండక

ఖండించి నీశిరమె మును

ఖండేందువతంసునతికిఁ గానిక యిడెదక.

౯౭

ఇట్లని మామాటగాఁ జెప్పుము.

కోవు. — దేవరయాజ్ఞ.

[అని నిష్క్రమించును.

బాబు. — కయ్యమునకు వినికి స్త్రీయేల ? అడుదానిపాటి వీడు పోరలేఁడా ?

అవగమనక = తొట్టుపాటుచేత. నదనంబు = ఇల్లు.

౯౭ ప. — ఖండేందునగుతునతికిఁ = చంద్ర రేఖను శిరమునఁ దాల్చు వాఁడగు శివునిభార్యకు చండికి.

అన్లు.—తమబాహుకంఠూతి యడంప నాశండును, మనుమరాలిని గృహప్రవేశార్థము కొనిపోవ నామెయు, వచ్చినారు నాయనా. నేడనుర కులమునకు వారివలన శరణమంగళమో మరణమంగళమో తెంట నొకటి తప్పదు.

బాణు.—పందా, శరణమంగళ మేమిరా ! ఇదె నీతో చండికి మరూడుటలులు.

[అని కత్తి యెత్తును. అది క్రిందఁ బడును. అన్లుదనుఁడు దాని నెత్తి కండ్రిచేత నిడును. బాణుఁడు దానిం గై కొని కోవజడుఁడై యులుముచు డోందుచు ఉండును.

కుంభా.—[ప్రవేశించి] దేవా, సన్నాహ మైనది. ఆయుధాగారము గుండ తరల వచ్చును. [అందఱు తరలదురు.

[నేపథ్యమున. ఉత్పాతవర్ణన. అందఱు ఆశ్చర్యమున వినుదురు.

రాజధాని నాలుగు బ్రద్దలుగా పీలినది ! రక్తము వర్షించుచున్నది ! కొండలు నిలువుగా పగులుచున్నవి. గండశిలలు ఖరయుచున్నవి ! చింతమెఱుపులు చదలంట పొడతెంచి కన్నులం బగుల్పుచున్నవి ! తుపానులొని యోడ వలె భూమి యిటు నటు నొఱిగి అల్లల్లాడుచున్నది ! కన్నులలో కత్తులు జ్వలించుచున్నవి ! ఎటు చూచినను మొండెము లగపడుచున్నవి ! హా ! ఇట్టి యుత్పాతములు ఎన్నఁడును వినము కనము ! నేఁడు అనురకుల త్తయము !

బాణు.—ఓ నిర్భాగ్యుఁడు గంభీరవేది యిందులకా బ్రతికి యున్నాఁడు ! నుంచిది ! గుండెగలవారెల్ల నాతోఁ రావచ్చును, ప్రాణము తీసినవారు పోవచ్చును ! [అని 'ధూళిపాళికరింతు' ఇత్యాది కఠించి, వామబాహుస్పందనము నూదించి, అత్తగతము,] ఏమి యీబాహువులును ఆపాపాత్ముని గంభీరవేదినే అనునదించు చున్నవి ! ఏమేని గానిమ్ము.

వామబాహుస్పందినము = ఎడమభుజములు అదరుట-అనగయ నూచకము.

(వనమయూరము)

ఇల్లదిగో గొల్లవటు నిప్పుడే నధింతుకా.

మల్లునికి నాకుఁ బ్రతిమల్లుఁ దిసి వీఁడా ?

బిల్లుఁ డహ ! ధూర్జుఁ డయి వేడబము సేయకా

గల్లవరముం బుడికెఁ గానలయు నాకుకా.

౯౮

ఇదేమి ! నేలకు మింటికి నొక్కండే పురుషుడు నాలుగు బాహువులు దక్క
కడను లెక్కలేని బాహువులు ఖండితము లై స్కంధపరంపరనుండి సెత్తురు
ధారలు దుముక నగవడుచున్నాఁడు ! [విమర్శించి] ఏమేని యగుఁగాక. ఈ
వటుపు పంపను.

[' ఇల్లదిగో ' ఇత్యాది కఠించుచు వీరాచేశంబున
నిష్క్రమించును. ఇతరులు మొగమొగంబులు
సూచుకొని సాటోపంబుగ నిష్క్రమింతురు.

వస్త్రాంశము ముగిసినది.

౯౮ ప. — వటుక = బాలని. మల్లుగిక్కి = జెట్టికి. ఇరి = చి. బిల్లుడు =
కిరాతుడు. (కిరాతరూపముం జెందినశివుడు.) ధూర్జుడు = కంచకుడు. వేడ
బము = జూయ. పుడికెక్కి = ఇచ్చెను. — కల్ల పరి మెట్లవఁగా బాణునినిఁ
దిగి వీరుని పంపక గొల్లనిఁ బంపుటచేత.

శుద్ధ విష్కంభము.

స్థలకము:—శోణపురి, ఆశాశము.

చిత్ర రేఖ ప్రవేశించును.

చిత్ర.—ఉవ నానలన బాణమాధవసమరసంరంభంబు విని 'పతిపక్షము' గెలిచిన శంధ్రీ కిడుమ, శంధ్రీ పక్షము 'గెలిచిన పతి కిడుమ' అని కలగుండు వడిన విధమునకు ఇప్పటికిని నాగుండియు జల్లుమరుచున్నది! సమరభగ్గవసాన మెఱుంగుటకై దానిచిత్తము తామరాకుమీఁదిసీటిబొట్టువలె తత్తరిల్లుచున్నది. [నిర్వర్ణించి] హా! యుద్ధమన నిట్టిదా! బాపురే! బాణమహారాజుతో ద్వంద్వయుద్ధశ్రీద సల్పుచునే ఈద్వారావలీపల్లభుండు ఎంకలా! సప్తసాగర ములకుం బయిగా అష్టపము నీరుధిరసాగరమును స్పృశించినాడు! ఇంక నీ ద్వంద్వసమరము నివృత్త్యాహతరంబుగ వర్ధిల్లుం గావలయును. ఆహాహా! ఏమి యిది! బాణమహారాజా ఉవ్వెత్తుగ కత్తిసాముచే మెఱపులమేరు వైనాడు! హా! ఇంక నేమి గనవలయు! నల్ల గల్వతూండ్లకట్టనుంచోలే నీలక్షీకళప్రండు నందకంబున మహారాజబాహుబండభారంబు నొర్తివైచినాడు! హా! మహారాజా సెత్తుటిగొట్టములకేళాకూళియై ధరణి కొఱగినాడు! అయ్యో! ఈ వృత్తాంతమును ఉవ కెట్లు చెప్పుదును? పోయి కోమలహృదయకు ప్రాణ సందేహంబు గాకుండం జెప్పెద.

[అని నిష్క్రమించును.

శుద్ధ విష్కంభము ముగిసినది.

సమరభగ్గవసాన. ఇడుమ=కిడు. రుధిర=సెత్తుటి. నందకంబు = శ్రీకృష్ణుల వారి కట్టిపేరు. కేళాకూళి=జలయంత్రము (బొట్టానా.)

సప్తమాంకము.

స్థలకము:—శోణపురి. బాణసభామంటనము.

రుక్మిణీకృష్ణులు బాణాష్ట్రదనకుంభాండ
గంభీరవేదులును, రాణియు,
యథావిధవము పరివారమును, ప్రవేశింతురు.

బాణు:—[శ్రీకృష్ణుని ద్వారించి] పరమపురుషా, పేయబాహువులకును
సాలగు శేషించినవి. ఇదలెల్ల దుస్సహ పేదనలు బొడుచుచున్నవి. కావు
కావు మార్తకరణ్యా.

[అని ముండ్చి పోవును.

రాణి:—పరిభిక్షము పరిభిక్షము పరిభిక్ష మిడుము త్రిలోకజననీ.

[అని యొడి యొగ్గి రుక్మిణీపాదములకడం ద్రక్తును.

అహ్లా:—ప్రస్థదరిక్షకా, మానాయనం గావుము.

[అని శ్రీకృష్ణునిపాదములకడం ద్రక్తును.

రుక్మిణి:—శకణాథుల ననుకంపనీయులం గావపేమి గూర్వపుత్రి?

శ్రీకృష్ణుడు:—లే లేము, వీరావతంసా, బాణదానవా.

[బాణుడు నిద్రోత్థితుఁడువోల లేచి శేల్వాద్వి శ్రీకృష్ణుని

దాయును రాణియు అహ్లాదనుఁడును లేచి శేల్వాద్వి నిలుతురు.

శ్రీకృష్ణు:—[బాణునిమెయిం దదవుచు] ఓయి వీరప్రకాండ,

(వనమయూరము.)

అచ్చితిని నీతనయ కర్థితము లెల్లక,

మెచ్చితిని బీరమున మేటి వని నిన్నుక,

ఇచ్చితిని వజ్రతను వింపుమెయి నీకుక,

గుచ్చితిని గౌగిటను గూర్చి మెయి నిన్నుక.

FF

బాణా, మహావీర, నీవును మావలె చతుర్ముఖుండ వైతిని. నీకు సత్వోత్కర్ష యొసంగితిని. దివ్యజ్ఞానము పీడప నిచ్చెద.

బాణు—విహులజన్మముల గొప్పతన మొనర్పితిని. [ఉన్నట్లుండి, లోప ర్థముతో]

శా. దేవా, దేవగురూ, భవత్కరుణచే దివ్యేక్షణంబులైన నా ;
 కీవిశ్వం బఖిలంబు నీక్షణములో నీవే యటంచుం బ్రబో
 థావిర్భావము గల్గె; నాది రహితం లైనట్టియోతత్త్వమా,
 ప్రావ న్యచ్ఛితివయ్య న స్వడు; నహో పుణ్యం! బహో శ్రీహరీ!
 [అని రుక్మిణీకృష్ణుల పాదములం ద్రక్షును.

రుక్మి.—ఓయి బాణా, లేలేము. అర్యపుత్రమిత్తునికి నీ కింకమి గొఱత!
 మాశిశువులం జూడ మా చిత్త ముక్తలవడుచున్నది, విరీ వా రిరువురు !

బాణు—[లేచి] జగజ్జననీ,

క. నా దుండగమున నయయో !

గాదిలి శిశు లున్న వారు కడలిపరికిణి

పైదలి కీవల నావలఁ

ప్రాదోషిక కోకమిథున పరుషవ్రతు లై.

౧౦౧

[రుక్మిణీ శ్రీకృష్ణుం జూచును. ఇతరులు సంభ్రాంతులై
 ద్వారములం జూతురు. శి వ జ్వ ర విష్ణు జ్వ ర
 ము లు ఎదురెదురుద్వారముల ప్రవేశించి ఒండొరలను
 జాట్లు పట్టు కొందురు. అందఱు సంభ్రాంతులై కందురు.

౧౦౧ ప.—అయ్యయ్యో నాదుర్భాగముచేత న్రియశిశువులు (ఉపాసి
 రుద్రులు సముద్రమే పావదగాఁగలదైన భూదేవికి రెండువైపులను (ఒకరి
 కొకరు అత్యంతదూఁమున) చక్రవాక దంపతులు రాత్రియం దాదరించు
 కతివప్రకము కలవాడై ఉన్నారు. [చక్రవాకములకు రాత్రి ఎడఁబావు]

శ్రీకృష్ణ.—[చేయెత్తి] ఎవరురా మీను ?

శివ.—దేవా, నేను శివభక్తుడను. శివజ్వరము.

విష్ణు.—దేవా, నేను భగవద్భక్తుడను. విష్ణుజ్వరము.

శివ.—బాణపక్షమున నేనును,

విష్ణు.—దేవరక్షమున నేనును,

ఇరువురు.—ఏరాడి ఒకరినొకరము ముగించుకొనుచున్నారము.

శ్రీకృష్ణ.—మేలు మేలు ! మే మే సఖుల పైన విష్ణుట మాలై మీ కయ్యము లేలరా ?

శివ.—[విష్ణుజ్వరమును చూపుచు] పీనికి బుద్ధి లేక.

విష్ణు.—[శివజ్వరమును చూపుచు] పీనికి బుద్ధి లేక.

శ్రీకృష్ణ.—మంచిది. ఈవని చేయుండు బుద్ధి వచ్చును. పీరి శివ జ్వరమా, నీవు సౌమ్యరూపమున చండికాద్వీపమునుండి అనిరుద్ధుని క్షణములా లేవ్వు, ప్రత్యయార్థము అహోదనుని కొనిపోవ్వు.

శివ.—దేవరయాజ్ఞ.

అహో.—మహా ప్రసాదము.

[నిష్క్రమింతురు.]

శ్రీకృష్ణ.—పీరి విష్ణుజ్వరమా, నీవు దివ్య స్త్రీరూపమున, భ్రాంతిద్వీప మునుండి క్షణములా ఉవను వచివారం దోడ్కొని రమ్మ. ప్రత్యయార్థము మహారాజ్ఞిని లోడ్కొని పోవ్వు.

విష్ణు.—దేవరయాజ్ఞ.

రాణి.—అహో ! లోకగురునికరుణ ! [ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.]

బాణ.—[జనాంతికము] కుంభాండా, ఇంద్రాదులను రంభాదులను విడుదలగేసి రమ్మ.

కుంభా.—[జనాంతికము] చిత్తము. [అని పోయి మరలి వచ్చి] అట్లే చేసితిని. వచ్చుచున్నారు.

ఇంద్రాదులు ప్రవేశింతురు.

ఇంద్రుడు—[చీకలతో జనాంతికము] నాడు నారదముని నాటిం
చినసీతబీజము నేటికి ఫలించినది.

దేవతలు.—లేఖర్థ, నర్వము కాలవర్షము గావలయుంగాదా !

ఇంద్రులు.—జయము జయము ఆపదుర్ధారకునకు. అమనలము
ప్రణమిల్లుచున్నారము. [అని నమస్కరించి]

నీటను డాంగి కొండతొలి నెక్కిని నేలను బొత్త పెట్టి పె
న్తోటను జక్కునేసి యడుగుల్ సగ మేదియు దవ్వు దాటి రా
పోటొనరించి కట్టి కలుముచ్చయి దొంగిలి లేవటంచు డా
టోటుగఁ గత్తిడూయు టకటొంకరికి సిగికి జోహారువుల్.

క. దేవా; మా పగఱురపై

మావైచెడి యంతిమాస్త్రమంత్రము నీవే;

నీవే మా శాంతికమున్;

నీవే మా పౌష్టికంబు, నిగమగ, కృష్ణా.

౧౦౩

శ్రీకృష్ణ.—స్వస్తి. ఇంద్రాదులారా, మీడు మదీయభక్తాగ్రేసరుడు,
మీ ప్రాణసఖుడు.

బాణు—
ఇంద్రా— } మహాసుగ్రహము, మహాసుగ్రహము.

౧౦౨ ప.—దీనియర్థమును ప్రకాశరుద్రీయ నాందిలా చూడ
వచ్చును.

౧౦౩ ప.—శాంతికము=కీడుందొలగించుకర్మ. పౌష్టికము=శ్రేయము
గలిగించు కర్మ. నిగమగ = వేదగోచరుడా.

రంభాదులు ప్రవేశింతురు.

రంభా.—జయము జయము త్రిలోకజనసేవకులకు, దేవబందీవిమోచయితలకు. అచ్చరలము మ్రొక్కుచున్నాము. [అని మ్రొక్కి]

(గేయము.)

హరికి మంగళము మా యాపద తీర్పు సిరికి మంగళ మిదే.
తాతకు జోహారు మా యష్టసు గన్న తాతకు జోహారిదే.
బావకు సలాము మా యుండ్రునితోడి మఱిదిగి భద్ర మిదే.
హరికి మంగళము మా యాపద తీర్పు సిరికి మంగళ మిదే ౧౦౪

శ్రీకృష్ణ.—కల్యాణము కల్యాణము.

బాణ.—శరీరమును మంబుల నెందలో వయించినందులకు లజ్జించెద.

రంభా.—బాణమహారాజా, నీవలన జగజ్జనసేవకుల కృపకుం బాత్రమైతిమి.

ఆ. జాతిరత్న మొందు సానఁ దీర్పుటఁజేసి

రాజమకుట మెక్కురమ్యగతిని,

క్లేశకారి మైనఁ గేళాదిసంస్కృతు

వలపువానికూర్చి నఱులఁజేయు

౧౦౫

బాణచక్రవర్తి, నీవు మాకు గురువవు గానీ బాపంధిని గావు.

అనిరుద్ధుఁ డును ఆప్లోదనుఁ డును ప్రవేశింతురు.

అని.—తాతకు అవ్వకును అనిరుద్ధుఁడను మ్రొక్కుచున్నాను.

[అని ప్రణమిల్లెను.

దుక్తిశ్రీకృష్ణ.—రా నాయనా రా.

[అని చేరదీవిచి ఒడింగూర్పుండఁబెట్టుకొని లోగింతురు.

౧౦౪ ప.—అష్టసు గన్ను = గంగను కన్నట్టి.

[నేకధ్యములూ దుందుభిధ్వజము పుష్పవృష్టియు.]

దుక్కి.—[అనిరుద్ధుని కపోలమున చేయియించి అతని మొగమునకు
తన కైపు లెప్పుకొనుచు] కష్టములు పడితివా నాకూనా?

అని.—మిముఁ బాసినకట్ట నే గాని పెండు కష్టము లేదు.

అహ్లా.—అహో! ఎట్టిమహానత్త్వండు!

శ్రీకృష్ణ.—పిరులకు పట్టువడితివేమి బాలకా?

అహ్లా.—జగద్గురూ, మాచెల్లలియవరాధ మని. ఆనమయమున ఉప 'అర్చ
పుత్ర', మానాయనను గావుము' అని వేడినది. ఆమాటకు ఈమహానత్త్వండు
కట్టువడియేనే గాని మానాయనగారి నాగపాశమునకుం గట్టువడలేదు.

శ్రీకృష్ణ.—[నవ్వుచు] సరి, సరి.

బాణు.—[అనిరుద్ధునికి మోకారింది] శుత్రభాండ, ఆనుకపులెమై
గుణము గ్రహించుకొనినానేరమిని మన్నింపుము. [అని గడ్డము పట్టుకొనును.

అని.—ఎవరి వోయి నీవు?

బాణు.—నీమామను బాణునురుడడు.

అని.—[అశ్చర్యపడుచు] నీ వెక్కడిబాణునురుడవు? బాహుసహస్రమేది?

బాణు.—నాని నడుగుము.

[అని శ్రీకృష్ణుని చూపును.

అని.—[లేచి, బాణునిచేయి కట్టుకొని] నామూలంబున మూమకుం
గలిగిన ప్రయాసకు మామయే నన్ను పున్నింపవలయును.

[అని వేటొక యాసనమునం గూర్చుండును.

బాణు.—నీమూలంబునంగదా నాకు మకలాభ్యుదయములుం గలిగినవి!

అహ్లా.—[నిర్వృత్తిచి] నాయనా, అదే ఉప పద్మమన్నది.

ఉపం దో డొక్క ని రాణి యు, చి త్ర రేఖ యు,

శి శు వ్రం గాని క రేణు క యు,

ప్రవేశింతురు.

ఉప.—[చిత్రరేఖతోడ జనాంతికము] చిత్రరేఖా, సఖి, అహో
అర్చపుత్రుండు మరల శుభదర్శుండు ఈకన్నులకే అగడమచున్నాడు! ఈ

కల్యాణమున నాడెందము అనిర్వచనీయ భావ సమృద్ధ సమాకులం బై మోహం
బుధియందు మునుంగుచున్నది. నాకనము మీటి బాష్పధురంబు కనుదోయి
కెక్కుచు దరుల నురులగని పోవుచున్నది ! [కన్నలు చేలాంచలమునం
దుడిచిని] ఈ దివ్యసాన్నిధ్యమున ఆత్మ సెట్టులు వసమున నిలుపుకొందును!

చిత్ర.—లేకువ గల్గము, సఖి లేకువ గల్గము. ఈ మంగళపారా
యణమున సమోహముం గడ కొత్తము.

ఉప.—సఖి, నీరహిణి. ఈ మంగళములు గొరుర సత్ప్రభుగా ఆర్య
పుత్రుని గలయ లజ్జించుచున్నాను. సఖి, నాటి నీకల్యాణోద్ధ యివుడు
స్తరణకు వచ్చుచున్నది. వీరేగదా ఆర్యపుత్రునికి [అనునట్టి శ్లోకం]

చిత్ర.—[జనాంతికము] 'మాకు' అనుము.

ఉప.—[జనాంతికము] సఖి, నీనోట సమృద్ధము పోయవలయును.
వీరేగదా మాకు అవ్వయు భారయు ! అహో ! అమోఘదర్శకులు. వీరిదర్శ
నముచే నాచిత్రమున సేమో నిర్వృతి యుదయించుచున్నది.

చిత్ర.—[జనాంతికము] వీరే నీ కులు ఆలకింపనవలయు. ఈవ్యభ
మున నీయుపాసనకు ఫలముగా నీకుం బ్రశ్నకు మైనారు.

రాణి.—[కలేణుక చితినుండి శిశువుం గొని రుక్మిణి దళిసి] ఆనిరుద్ధ
కుమారుని గ్రహింపుడు. [అని రుక్మిణి కిచ్చును.

రుక్మి.—[గ్రహించి, నిర్వర్ణించి, ముద్దు నిడుచు] అహో పుణ్యము !
ఆర్యపుత్ర, ఈబాలసారోదయముం గాడఁ గోరిక కలదా ?

శ్రీకృష్ణ.—[కైకొని] ఈస్వరూపము శంక్రికి పండియం కందువు
దనము వచ్చినట్లున్నది !

[రుక్మిణి శిశువును మరలం గ్రహిని ముద్దులు
గొనును. ఇతరులును శిశువును లాలించును.

భాణు.—[ఉపం కేరం జని గడ్డము పట్టుకొని] నాకునా. [కన్ను
నిద్దేశించి] ఈ క్రూరాత్మనివలన శ్రమఁడిలిగదా.

లేకువ = దైత్యము.

ఉప.—[అత్తగతము] అహో! నాయనదైన్యమును శే నెట్లు గంధను!
[అని కన్నీళ్లు నించును.

రాణి.—[సభావృత్తు] సీదాహృదమేని యభినందింప నోచునైతినిగదా!

ఉ. లోకములోనఁ దల్లు లతిలోలలు వేవిభులై నకూతు న
స్త్రీక ముదంబుతో నదిది సూడిదలక విభవోత్త రోత్సవా
నీకములక విభూషణుని నిత్యము నోముదు; రల్లె తల్లి నై
యిదితిహత్త నీ కడినయేదర లింపులు నార్తులే గదా. ౧౦౬

ఉప.—[సభావృత్తు] నాయనకుం డ్దేశ మిడిన నేను గదా యవరా
ధను, నానందము నాయన మన్నింపవలయును. [అని బాణునిపాదముల వ్రాలును.

బాణు —లే అమ్మ! లే. [అని లేచి] నీకు సర్వశ్రేయములును త్రైలో
క్యమంతాపిశలు నా రొసంగుదురు. నాపెట్టినక్షేకములు మఱువరా అమ్మా!
[అని బావృత్తులు నిడుచును.

ఉప.—[స్వగతము] ఈలాశగురువుల మ్రొల నాయనకు విమి బగులు
పలుకఁగలను! [ప్రకాశము] నాయనా, ఎఱుంగనిదాని నెట్లు మఱుతును!

బాణు.—పట్టి, నీకుమచే లబ్ధిశుండను. [అని బావృత్తులుండగును.

శ్రీకృష్ణు.—రావోయి బాణా, రా; సీదాహిత్రునిం గనుము.
[అని శిశువును ఇచ్చును.

బాణు.—[అని కని] అహో!

తే అమృతమున నూరినట్టి కల్పకపుఫలము!
వెలది చక్కెరవెన్నల వింతబొమ్మ!
ఈబుడుతగాని నింక నే నీయఁజాల!
నీనిమిలన వి దెంత నిన్వృతి కరంబు! ౧౦౭

౧౦౬ ప.—అతిలోలలు = అత్యంతప్రేమ కలవారు.

౧౦౭ ప.—కల్పకపుఫలము = కల్పవృక్షముయొక్క పండు. వెలది =
ధాతృభక్తముగల. ఎలనత్తు = లేకనవ్వు. నిన్వృతి = ఆనంద.

[అని ముద్దిడి] ఏమి మొగము చిట్టించెదవు! మీసలు గ్రుచ్చినవా? లేక నీవును అలాచన వాడవా?

రాణి.—అమృతపు మిక్కిలి, నిన్ను, మందభాగ్యురాలను లాలించ నోరచ నైతిని. [అని చెక్కిల్లు పుణి! తనకిపోలమున మెటికెలు విలుచును.

బాణు —[శిశువును ఉపచేతి నీచి, ఉపను కేలఁ గొని] అనిగుడ్డ మహా రాజా, నాదుండగమునకు దండువుగా ఇదె నీకు ఉప నిచ్చుచున్నాను.

(స్రవణోఃల)

దళిత శత్రుండ, సీకునై యాషణా సహించిన బన్నముల కులగిరుల! గలయంతకాలము ఘుగ్గులుకా ధనజీస్థలిక; గలఁగొ యదువీర, నాగయి; గన్నె నర్పి నేలునూ! తలఁపకయ్య యాషణా స్వమింపుతదత్త నొప్పరికింపఁగాక. ౧౦౦

అని.—పెద్దలదితమును తప్ప చేసికొనను.

శ్రీకృష్ణ —అశిశువు, కొనరటోయి బాణా? సాంకార కనకదాన మెఱుంగుదుముగాని సత్త్రకనకదానము చేసినవారిని కొన్నవారిని ఎఱుంగము.

[ఉపాచిత్రలు సాకూతముగా నొండొరులఁ గందును.

ఉప నలజ్జముగా నథోముఖగా నుండును.

రుక్మి.—ఉపా, శిశువును నియామకపుత్రునిచేరి కిమ్ము.

[ఉప ఇచ్చును, అనిరుద్ధుడు గ్రహించును. నేరభక్త మున దుందుభిధానము పుష్ప వృష్టియు. ఉప చిత్రలేఖను సాకూతముగాఁ గాంచును. చిత్రలేఖ సాకూతముగా మందహాస మొనర్చును. అనిరుద్ధుడు శిశువును నిర్వర్ణించి రుక్మినిచేరి కిచ్చును.

౧౦౦ ప.—బన్నముల్ = పాట్లు. కలఁగకు = కోపము చేయుటము. అర్పి లిక = ప్రేమతో. స్వయంపుతదత్తక = స్వయముగా నీ చేపరింపఁబడి తానుగా తన్నునీచ్చుకొన్నదానిని.

యశ్చి.—[ఉపంశేరఁ దిలిచి] మహాసాధ్వీ, ఉపా, నీకు తఱుగని సాభాగ్య మిదె యొసంగితిని.

ఉప.—[శేల్వాద్వి] మహాప్రసాదము. [స్వగతము] నాచెలి వలవం తయ్యం దీతినంగదా నేను భన్యురాలను.

యశ్చి.—[అత్తగతము] ఆహా! దీనిహృదయ మెంత మైత్రీకోమలము! [ప్రకాశము] అధ్యపుత్రా, వీరి కిరువురకు కామ సహాయ, ఉపకు అన్న దుపాన నోపదేశ గురువు, సారదశివ్య మహాయోగిని, గుణభిని ఈ చిత్రరేఖ. దీని యాస్థితమును ఈ యాపాభ్యుదయముతోఁ గూర్చుండు.

రాణి, బాణు.—ఆహా! ఈపుణ్యక్షృణా, ఉపకును మాకును ఇంత యభ్యుదయము కావించినది. [రాణి చిత్రం దటియఁ దినిచి బుజ్జవించును.

శ్రీశృష్ణు.—ఇయ్యవోయి కుంభాండా, నీతనయును అన్నప్రహ్లాద దేశ్యునికి అహోదనుసికి.

ఉప.—[స్వగతము] ఆహా! ఏమి నా పుణ్యము! మాయన్నకే చిత్ర యాభరణ మైనది!

కుంభా.—మహాప్రసాదము. [అని చిత్రరేఖ నొడి నిడుకొని] ఉ. నావగుకోన్కిచే భువననాథునియూనతిచేత నిత్తు నా గాదిలియాత్త జ్ఞ గగన గామిని యోగిని చిత్రరేఖ నీ; కోదరుజేంద్రనందన, దయోచితవైఖరి నేలు కూర్చిలోఁ బోవు గాకుమన్న; నినుఁ బెన్నిధిఁ గోరిన దన్న భర్తగాక. [అని యాహ్లాదముని కిప్పును.

అహ్లా.—పెన్నిధి ప్రథమగదా. మహాప్రసాదము.

౧౦౯ ప.—భువననాథుని = బగన్నాథుఁడయిన శ్రీశృష్ణునియొక్క. దనుజేంద్రనందన = అసురరాజకుమారుఁడా. పెన్నిధి = పెద్దనిధానమును.

పెన్నిధి ప్రథమగదా—పెన్నిధి ప్రథమావిధక్రియయిన 'నాకు పెద్ద నిధానమయిన చిత్రరేఖయే నన్ను కోరినది' అని భావ మగును.

బాణు.—ఓహో శ్రీకృష్ణాక్షరదాధ్యయనము ! [అందఱు నవ్వుదురు.

అహో.—పెద్దలయాజ్ఞ చేతను నుజేచ్చుచేతను శ్రీహింతుచున్నాను.

[శేషభ్యమున దుందుభిద్వానాదికము.

రుక్మి.—చిత్రలేఖా, నీకు కలుగని సౌభాగ్య మొనరిగిని.

చిత్ర.—[శేష్మి] మహాప్రసాదము.

రాణి.—[చిత్రలేఖా జేరంగొని] గూపెత్తిన సౌభాగ్యము రావలయు;

రారమ్మ యువరాజవప్తమహిషి.

[కలేణుకా గంభీరవేద, లాండొంగలం గని గుటకలు ప్రియమగుదురు.

శ్రీకృష్ణ.—వీరవరు ? వీరికిని అన్యోన్యదాంబత్వభిరావవోలనున్నది.

బాణు.—మహాసౌభావా, మీడు నా బంధువు, మీరైతె శత్రువుల కి
యిదుమలు. ఇది యుహాభాష్యము. ఇది వీరికి తలవదాంబత్వము.

రంభ.—[ఉర్రవత్తో జనాంతికము] అది నీరేణి పెన్నలబోనము.

శ్రీకృష్ణ.—వీరికిని దాంబత్వ మగునుగాక. మాలలు మార్పుకొండె.

[కలేణుకా గంభీరము సంతృప్తితో అగ్నిదేవుల సౌహృద్యమున
మాలలు మార్పుకొందురు. శేషభ్యమున దుందుభిద్వానాదికము.

ఉర్వ.—[రంభతో జనాంతికము] నభి, రంభా, అగింటికిని ఇది దృష్టి
పరిహారమునకు.

శ్రీకృష్ణ.—మీకు నమస్కృతికి నెలవు. కాని మీరు దండెములు
తీయలేరు. అందఱును ఒక్కమాటే దొరలుడు.

[అందఱు నవ్వుదురు. అయిదువురు నట్లే దొరలుదురు.

గంభీరవేదియూ కలేణుకయూ యన్నిందియూ లేనలేరు.

రంభ.—[జనాంతికము] ఉర్వశి, ఈనాట్రమును నీవెక్కడనీ నేర్పిలిచా!

ఉర్వ.—ఇప్పుడు నేర్పుకొందము.

శ్రీకృష్ణ.—వీరిదాంబత్వము మిగుల శోభిల్లుచున్నది.

[బాణాస్థానాంధ్రాదులు గంభీరతపని లేపుదును.
అతడు లేచును. రాష్ట్రరంభాదులు కలెలుగను లేచి
యత్నింతును. అని లేచును. గంభీరతపని లేపును.

శ్రీకృష్ణ.—ఇంద్రాదులారా, మీగెల్ల కడు నలంగిరిది. నిజాస్వదం
ములు నేటి సుఖముండును.

ఇంద్రా.—మహాసుగ్రహము. [అని దుగ్ధిణీకృష్ణులకు భిక్షమునై,
బాణాస్థానలతో] మిశ్రములారా, పోయి వచ్చెదము.

[బాణాస్థానలు వారిం గవుంగింతురు. ఇంద్రాదులు నివృత్తియింతురు.
గంభీ, కలే.—[ఒండోరులతో, జనానికిము] దీక్షి! పొల్లి పొల్లి
దండాలుపెట్టి మనంమాత్రం నలగలేదా?

రంభా.—అంజలి చేసెదము. [అని దుగ్ధిణీనామలకు సాంజలునై, బాణా
స్థానలతో] పోయివచ్చెదము.

బాణాస్థాన.—నుంచిది. [రంభాదులు నివృత్తియింతురు.

శ్రీకృష్ణ.—ఓయి బాణా, ఈయభ్యుక్త నియోగభారము లేకుండ మీ
రెల్ల మీ బారసాలకు ద్వారకకు మాతో నిపుడే తరలంజు.

[లేయనుచు గరుడుండు ప్రవేశించి నారిని
ప్రదక్షించి ఒక్కడం గూర్చుండును.

శ్రీకృష్ణ.—మీ పెల్ల చిత్రాస్థానల యథావిధి వివాహమునకు
మరల నిటకు వచ్చెదము.

బాణా.—

రాణి.—

అష్ట.—

కుంభా.—

} మహాప్రసాదము, మహాప్రసాదము.

శ్రీకృష్ణ.—కుమారా, అనిరుద్ధా, ఈయభ్యుదయములో నీకు ఇంక
నేమనోరథముం దీర్తును?

అని.—లోకనాయకా,

ఉ. కూరిమిబంధులై రసుగకుంజున, లంబుధివేష్టి తోర్వరా
సార రసము నొపధిగ సన్నతి గన్నది వత్తి ముగ్ధుల, నిం
డారె సువంబు చిత్రము సమందితిశీలునె బెట్టె బట్టుటక,
గోరిక లింక నేమి గలుగుక గుర్రాభరణాత్త, చెప్పుమా.

అయిన నిది యగుగాక.

(మంగళమహాశ్రీ)

శ్రీసువళి కాంతుకళె జెందివధుమలే జనుల

నేమమునె నే ముదుగు గాతక,

వాసవుడు గాలమున వర్తిలుతె, బొడిగియును

బంటును ననార యగుగాతక,

వాసిమయి వైదలులు భర్త్యహితవృత్తి లయు

భాగ్యముల బెలుచును గాతక,

భాసుర మనీషి కలి వాగవృత్తి హాహిమల

వర్తిలుతె మంగళమహాశ్రీ

౧౧౧

ఉపసాహకము నమాప్తము.

౧౧౧ ప. — దాన పండులను ప్రేమ భాధులు లలునారు. సముద్ర
పరిత నర్వభూమండలములను శ్రేష్ఠ పైన వివృతవిధి యుని ప్రసిద్ధి చెందిన
యంప నాకు భార్యయైనది. మానవి యయిన చిత్ర రేఖలు ముంచిమగనిం
బడయుటచేత మాహృయములకు ఆహ్లాది మయినది. కదిలాంకృత హృద
యందా పిదేవా, ఇంకను ఏదెక లే మందును.

౧౧౧ ప. — శ్రీ...నుల్ = లక్ష్మీనాథునియొక్క కళను పొందిన గొప్ప
వారు. అనగా రాజులు. వాసవుడు = ఇంద్రుడు. ముదలులు = స్త్రీలు. భాసుర
...శ్రీ = ప్రసిద్ధ విద్వాంసు లయిన కవులయొక్క వాక్కులనెడి యన్యుత
నడులయందు శుభ మయిన మహాశ్రీ విసిండుక గావుత.

వేదము వేదాంతరాయశాస్త్రీగారి
సులభ వచన గ్రంథములు.

జేతా భుని యద్యుతకథలు, ప్రజ్ఞ కరిగించునవి.	0	12
విక్రమార్కుని యద్యుతకథలు, గుణము కలిగించునవి	0	12
కథాసరితాగ్రము, సోమదేవభట్ట విరచితమైన సంస్కృతకథ		
సరియైన తెలుగు. అద్యుతసిని వ్యవహారకథలు. అలుభాగములు.		
కొన్నిభాగములు పునర్ముద్రితములు.	9	0
దశమమార్గచరిత్రము, ఆర్యసృష్టప్రజ్ఞాప్రయోగములకథలు	1	0
ఫందస్సు. ఈశాన్తమునంతయు కాన్తులవారు రెండుమాటలలో చెప్పివారు. విద్యార్థులకురయోగము. నులువుగాని కంఠమాముగాను విరచితము.	0	3

విమర్శలు — ఉపన్యాసములు.

గ్రామ్యభాషాప్రయోగనిబంధనము. (నాటకగ్రామ్యము)	0	12
విమర్శవిశోదము. కలిపయ సంస్కృతాంధ్రభాష్య		
నాటకాది విశేషము.	0	12
విసంధివివేకము.	0	2
భారతాభారతరూపకమర్యాదలు. (భరత + ప్రియరే.		
నాట్యకళాచరిత్రము)	0	4
అంధగ్రంథవిమర్శన ప్రకారలేకము. తెనుగుపుస్తకముల పేర్లు		
విమర్శింపవలయుననుటకుగూర్చినది.	0	4
గ్రామ్యాదేశనిరసనము. కాన్తులవారు అన్నిజిల్లాల గ్రామ్యము		
అను వర్ణించియున్నారు. కడుపుబ్బనవ్వింప విమర్శ.	0	4
అంధక-తోటదేశచరిత్ర.	1	4

